

özel kitap grubu

**GÜNEYLİ
BAYAN**

LILLIAN
HELLMAN

Elçesi İbrahim

güncel yayınlar

DAĞITIM:

YETKİN DAĞITIM

Nuruosmaniye Cad. 9/3 - 4 Cağaloğlu - İstanbul

Bu kitabın, dizgi ve baskısı *Kent basımevi*, kapak düzeni *Ulus Ajans*, kapak filmi *Atay Eriş*, kapak baskısı *Egemen Ofset*, cildi *Numune Mücellithanesi* tarafından gerçekleştirilmiştir. I. basım : Kasım 1984 - İSTANBUL

BİLGESU ERENUS

GÜNEYLİ BAYAN
LILLIAN HELLMAN

güncel yayınlar

YENİDEN

Nice günlerden sonra ve yeniden.

Yaşamı diri ve yaşanılır kılmak. Ellerimizden kayıp gitmesine izin vermeden. Bizi bırakıp, alıp başını gitmesine izin vermeden. Ezip geçmesine izin vermeden.....

Ve en azından insan onurunu koruyup kollamak, doğrularımızda inat edip direnmek. Yaşamın her gün bir başka çıkar yüzüne bürünüp, bizi sarımsına, koşullayıp biçimlemesine ve haklılığımızı aşır sınırtmasına izin vermemek için.

Ve herşeye rağmen yeniden.

Lillian Hellman.

Büyük söylevlerin dışında, çok önemli bildirilerin ve imzaların değerini yadsımadan, güçlü ve haklı insan se-yircisi olmanın ötesinde, kişisel namus denilen o güzelim onuru yerinde kullanarak ve gerektiği biçimde susarak haykıran Lillian Hellman...

Yazar olarak tartışılabilir, tartışılıyor belki. Ama yaşamıyla, onuruyla, sevgisiyle, insan kalmayı başarabilmesiyle ve direnciyle saygı duyulması gereken bir insan Lillian Hellman.

"Güneyli Bayan" ve küçük bir iki çizgiyle Lillian Hellman bu nedenle seçildi ve basıldı.

LILLIAN HELLMAN

Toys in the Attic (Tavanarasındaki Oyuncaklar) adlı oyunun bir yerinde kahramanlarından biri şöyle der: «Herkes o kadar çok konuşuyor, o kadar çok sözcük harcanıyor ve sözcükler bir türlü yerlerini bulamıyor.»

Lillian Florence Hellman'sa iş söz söylemeye, yazı yazmaya geldiğinde sözcüklerden ne isteyebileceğini belki de en iyi bilen çağdaş yazarlarımızdan biri:

«Politik olarak, bir liberalim ben; bunun çalışan insanların haklarına tüm diğer haklardan çok daha fazla inandığım anlamına geldiğini düşünmeyi seçtim.»

Yaşamı boyunca sözcüklerle içiçe yaşayan ve gerektiğinde tek bir «hayır»a sarılıp bunda direnmesini de bilen Lillian Hellman, 20 Temmuz 1905'te New Orleans'ta doğdu. Yahudi bir ailenin tek kızıydı. Bir işadamı olan babası Lillian beş yaşındayken ailesini New York'a götürdüğü için, eğitimine bu kentte başlamasına karşın, sık sık güneye, doğduğu kente gidip o yöreyle bağlarını koparmadan büyüdü. 1922 yılında New York Üniversitesi'ne girip iki yıl okuduysa da, bitirmedi.

Okuldan ayrıldıktan hemen sonra çalışmaya başladı. İlk işi yayımcı Horace Liveright'in yanında, yayımlanmak için gönderilen metinleri okuyup seçimler yapma işiydi. 1925 yılında aynı işi Broadway yapımcıları için sürdürmeye ve *New York Herald Tribune* dergisi için kitap eleştirileri yapmaya başladı. 1930 yılında Hollywood'da Metro-Goldwyn-Mayer şirketi için senaryo okuyordu. İki yıl son-

ra yeniden New York'a dönüp bu kez yapımcı Herman Shumlin için oyunlar okumaya başladı. Shumlin'le süren ilişkisi, yapımcının Hellman'ın kendi oyunlarından birkaçının da yapımcılığını üstlenmesi ve kimilerini de bizzat yönetmesiyle sonuçlanacaktı.

Lillian Hellman bütün bu çalışmaları arasında kendi yaratıcı yeteneklerini de geliştirmekten, kısa öyküler, oyunlar yazmaktan geri durmuyordu. İlk denemeleri geri çevrilip yayımlanmadıysa da, 1934 yılında tamamladığı *The Children's Hour* (Çocukların Saati) Amerika'nın önde gelen kadın oyun yazarının adını önce Broadway'de, sonra tüm ülkede duyurmaya başladığı oyun oldu.

Herman Shumlin'in yapımcılığını üstlendiği *Çocukların Saati* Kasım 1934'te sahnelenmeye başladığında tüm New York bu genç yazarın başarısıyla çalkalandı. Oyun Broadway'de 691 kez sahnelendikten sonra ülkenin bir çok yerinde turnelerde de başarıyla oynadı. Bu hızlı başarının sonunda, Lillian Hellman oyununu 1936'da United Artists firması için sinemaya uyarlamak önerisi aldı. Bu firmayla başlayan ilişkisi iki ayrı senaryosunun daha filme alınmasıyla sürdü.

Lillian Hellman, 1936'da sahnelenen ve aldığı olumsuz eleştiriler sonucunda bir hafta içinde sahneden kaldırılan *Days to Come* (Gelecek Günler) adlı oyununun ardından Sovyetler Birliği, Fransa ve İspanya'yı kapsayan bir Avrupa gezisine çıktı. 1937'de İspanya'da gördükleri Hellman'ın antifaşist görüşlerini güçlendirdi, köklü kıldı. Ülkesine döndüğünde ateşli bir Franko düşmanıydı artık.

1940'lar artık Hellman için üstüste gelen Broadway ve Hollywood başarıları yıllarıydı. 1941'de oynanan *Watch on the Rhine* (Ren Üstünde) özgürlük için bireysel mutluluğunu feda eden bir anti-Nazi Almanı, 1943'de filme alınan *North Star* (Kuzey Yıldızı) adlı senaryosuysa II. Dünya Savaşında Sovyet halkının kahramanlıklarını konu alıyordu.

1945'te, savaş bittiğinde çeşitli yazar örgütlerinin şeref konuğu olarak ikinci kez Sovyetler Birliği'ne gitti ve savaş sonrası koşullarını izledi. Rus cephesinde olup bitenleri anlama çabası onu çatışmaların sürdüğü savaş alanlarının dibine kadar sürükledi. Sovyet yaşamı ve direnişi üzerine izlenimlerini *Collier's* dergisinde yayımladı.

Savaş sonrası yılları Hellman için bir yandan capcanlı, hareketli tiyatro, sinema etkinlikleri, bir yandan da yazar Dashiell Hammet'le 1929 yılında başlayan ilişkilerinin olanca yoğunluğuyla sürdüğü yıllar oldu. Yönettiği *Monserat*, yazdığı *The Autumn Garden* (Sonbahar Bahçesi) oyunu, Voltaire'den adapte ettiği *Candide* bu dönemin başarımlı ürünleri arasındadır.

1952 yılı Lillian Hellman'ın politik inançlarının gücünün sorgulandığı yıl oldu. Yazarın Amerikan Aleyhtarı Faaliyetleri Soruşturma Komitesi önündeki onurlu, örnek tavrı, ondan bize kalan oyunları, senaryoları kadar önemli, dikkat çekicidir.

10 Ocak 1961 günü, Dashiell Hammet'in ölümüyle Amerikan edebiyatının bu iki yazarının otuz yıldan beri sürdürdükleri güçlü birliktelik de noktalandı. Birbirinden farklı kişilikleri, farklı edebiyat yönsemeleri ve farklı denebilecek politik tutumları olmasına karşın, Hammet ve Hellman'ın bunca yıl sürdürdükleri ilişki *güzel* bir ilişkinin ender örnekleri arasındadır.

Lillian Hellman Hammet'in ölümünden sonraki yıllarını ağırlıklı olarak ülkenin bir çok üniversitesinde dramaturji ve oyun yazarlığı dersleri vermek, eski oyunlarının yeni baskılarını hazırlamak, üyesi bulunduğu yazar örgütlerinin faaliyetlerine katılmakla geçirdi. Bu yıllarının en önemli ürünleri arasında özellikle Mc Carthy dönemini bütün canlılığıyla anlatan *Scoundrel Time* (Sahtekarlar Dönemi)* adlı anı kitabı bulunur.

(*) *Scoundrel Time*, Tomris Uyar'ın çevirisiyle ve «Sarıtatanlar Dönemi» adıyla ülkemizde yayımlanmıştır.

Dünya, daktilosu başına oturduğunda sert, acı, vurucu sözcüklerle, derdini en kısa yoldan anlatmaya meraklı bu kadını, 30 Haziran 1984 günü yitirdiğinde 79 yaşında, deneyimli, ak saçlı, sevimli bir ihtiyardı. Ürünleri ve belki ondan da önemlisi, dünyanın sarsıldığı günlerde hiç sarsılmayan kişiliğiyle verdiği önemli dersler, ondan biza kalan ve hiç eskimeyen şeyler.

GÜNEYLİ BAYAN

Amerika Birleşik Devletleri II. Dünya Savaşından zafer coşkusuyla çıkarırken, yeni savaş naraları çınliyordu kullaklarda. Bir başka topyekün savaşın başladığını haber veriyordu bu naralar. Anti-Amerikanizm idi düşman.

Uluslarının varlığını bir ideolojiyle, özgürlük ideolojisiyle açıklayan Amerikalılar, ünlü başkanları Lincoln'ün deyimiyle, ülkenin doğuş tarihini de anayasal hükümetin işbaşına geçtiği tarih değil, ondan 13 yıl önce açıklanan ilkelere bağlarlar. Bu nedenle de, ulusal gücün sırrının, o ideolojinin katışksızlığına sıkı sıkıya bağlı kalmakta olduğuna inanırlar. Bu inanç kişinin Amerikan vatandaşı olmasını yetersiz bulur, kişinin düşüncelerinin de amerikanvari olmasını gerektirir. Ve doğru düşünemeyen bir Amerikan yurttaşı ya Amerika'ya karşıdır, ya da en azından Amerika'nın ulusal gücünü zedeliyor demektir.

II. Dünya Savaşı bittiğinde uluslararası dengeler, ABD yöneticilerinin, vatandaşlarını bu «ideolojik kişilik sınavına» sokmalarını mümkün kılıyordu. Üstelik içerde liberal asteğmenler ve istihbarat subayları, savaş koşullarında getirildikleri işlerinin başındaydılar, bu iş de liberal bir işe benziyordu doğru.

Bu liberalliğin zorbalığa ve savaşa dönüşmesi çok uzun sürmedi. 1947'lerde Başkan Truman'ın «Amerika'ya Karşı Çalışmalar Kurulları» Amerikan sanat ürünlerine ideolojik testler uygulayarak yaygın egemenliğini kurmuştu bile. Sinema çevresi ile başlanan Amerika düşmanlarına

karşı savaş, kısa zamanda insan haklarının tümüne yöneltilmiş kökten bir saldırı halini aldı. Hiç bir yasa dışı eylem, suç göstermeden hatta bireysel yanıt mekanizmasının işlemesine bile olanak tanınmadan, hükümet, sürüyle örgütten herhangi birine katılmış, herhangi bir yurttaşı *hain* diye damgalamakta serbestti. Kamuoyu, durumu, bu örgütlere paraca katkıda bulunanların ya da onların toplantılarına katılanların da cezalandırılacağı biçiminde yorumlamakta gecikmedi. Artık *Cadı Kazanı* kaynamaya başlamıştı. İhbar mekanizması listeler halinde bütün ülkeyi sarmıştı. Elinde liste olan her yurttaş Birleşik Devletler Hükümetinin yetki belgesine sahipmiş gibi, canının çektiği yurttaşa dilediğince kara çalabiliyordu.

Nihayet döneme damgasını vuran Mc Carthy'nin (1950) dizginleri eline almasıyla, kurulların gücü doruğuna çıkıyordu. Kurul önüne çağrılan tanıkların bir kısmı, ihbarlar yapmaktansa, Anayasanın 5. maddesine dayanarak kurulun sorularını yanıtlamamayı seçiyorlardı. Ama bu tutum bile kamuoyunun gözünde hoş karşılanmıyordu. Soruları yanıtlamayana da suçlu gözüyle bakılıyordu. Hapisten kurtulursa bile, çoğu kez çalışılacak iş bulunamıyordu. İşlerini, durumlarını, Akademi ödüllerini kurtarma çabası, Carry Parks, Elia Kazan, Joseph Ferrer gibi ünlüleri suçsuz kişilerin adlarını vererek kendi suçsuzluklarını Kurul'un masumluk diye yorumlamasını sağlamaya götürdü.

Öte yandan, ünlü zenci şarkıcı Paul Robeson gibi, Kurul özgürlüklere karşı kimliğini sergilemeyi aydın onurunun gereği görenler de çıktı: «...Ben, kendi halkımın bu ülkede haklarına kavuşmasını istediğim için buradayım... bu görüşlerimi, Komite'nin önünde olsun, başka yerde olsun, her zaman savunacağım.»

1952 yılında, bir gün, oyun yazarı Lillian Hellman'da Amerika'ya karşı çalışmalar yaptığı varsayımıyla Amerikanizmi ayakta tutmakla görevlendirilmiş Kongre Kurulunun huzurunda tanıklığa çağrıldı.

AST Broşüründen

DASH yada DASHIELL HAMMETT

Yıllarca, onun ardından yazı yazacağım günleri düşünüp şakalaştık. Ona «Şu San Fransisco'daki kızı anlat bakalım,» derdim, «Pine caddesinde oturan şu aptal kızı.» Gülerdi: «Pine caddesinde oturan bir kızdı ve aptaldı.» «Doğru dürüst anlat, nasıl severdin onu, daha-» Esnerdi. «İçkini bitir ve yatmaya git.» Ama günlerce sonra, ya da hemen öğrenmek derdine düşmüşsem, o gece: «Tamam. Kızlar hakkında bir şey söyleme istersen. Bana büyükannenini ve çocukken neye benzediğini anlat.» «Tombalak bir çocuktum. Büyükannem her öğleden sonra sinemaya giderdi. Wallace Reid adında bir film artistine aşıkı ve ben bunların hepsini anlattım sana.» Bütün bunları öldükten sonra yazacağım yaşamöyküsüne malzeme olsun diye sorduğumu söyledim, o da böyle bir şey yazmayı kendime dert etmememi, çünkü ortaya arada bir Hammett adında bir dosttan sözedilen bir Lillian Hellman tarihçesi çıkacağını söylerdi.

Ölümü beş yıl önce, 10 ocak 1961'de geldi. En yakın, en sevgili arkadaşımın ardından yazamayacağım için o yaşamöyküsünü de yazamayacağım. Belki de, o otuz yılı aşan beraberliğimizde sorulan sorular ve verilen yanıtlar birbirine karıştığı, yaşamın ikimiz için de değişiklikler getirdiği ve sonunda sorularla yanıtların içiçe geçmesi yazamamanın nedeni. O yüzden bu yazı 27 Mayıs 1894 günü

Maryland'da St. Mary's County'de doğmuş Samuel Das-
hiell Hammet'in özyaşam öyküsü olmayacak. Ne de öykü-
lerinin eleştirel övgüsü. Tüm öykülerinin güzel olduğunu
düşündüğüm günler oldu. Ama çoğu iyi öyküler olmasına
karşın, hepsi mükemmel değildir. Kimilerinin çok iyi ol-
duğunu düşünürüm ben. O öldükten sonra öykülerini ya-
yımlamamı hiç istemezdi: bu öyküleri yeniden basmak için
gelen tüm önerileri geri çevirdi. Nedenini bilmiyorum ve
hiç sormadım. Ama «Lale» adındaki bitmemiş romanına
ilişkin söylediklerinden yeni bir edebi yaşama başlamak is-
tediğini, eski öykülerin bunu engellemesini istemediğini bi-
liyorum. Ama zaman zaman da, bu işlerle ilgilenmek için
çok hasta olduğunu, plan yapmak, kontrat imzalamak için
çok yorgun olduğunu düşünüyorum. Soluk alabilmek, salt
soluk alabilmek uğraşı son günlerinin ve gecelerinin en
büyük uğraşısıydı. Birinci Dünya Savaşı'nda, kampta ya-
kalandığı grip hastalığı vereme dönüştü ve Hammet aske-
ri hastahanelerde yıllarını geçirdi. İkinci Dünya Savaşı'n-
dan çıktığında amfizemi vardı, zaten kırksekiz yaşında o
savaşa girmeyi nasıl başarabildiği beni hep şaşırtmıştır.
Orduya kabul edildiği gün bana telefon edip yaşamımın en
mutlu günü olduğunu söylediğinde, daha benim için hiç
te öyle olmadığını söylememi beklemeden güldü ve tele-
fonu kapadı. Ölümü akciğer kanseri yüzünden oldu ve has-
talığı iki ay öncesine kadar teşhis edilememiştir. Ameliyatla
tedavi edilen türden değildi —zaten olsa da ameliyatı ka-
bul edeceğinden şüpheliyim— o yüzden ona kanserden söz-
etmemeye karar verdim. Doktor ağrıların göğsünün sağı-
na ve koluna geleceğini söylemişti ama o ağrı hiç gelmedi.
Hammet'in kendi teşhisi romatizmaydı, avlanmayı o yüz-
den bırakmak zorunda kaldığını söylerdi. Hastalığının kan-
ser olduğunu duyduğum gün, tüfek yasladığı omuzunun
ağrıldığını söyledi ve arkasında durup omuzunu ovalarken
hep hastalığının romatizma olduğunu sanmasını ve o av-
cılık günlerini hatırlamaya devam etmesini dilediğimi ha-
tırlıyorum. Ama o ağrı bir daha gelmedi, ya da geldiye
de hiç sözü edilmedi.

Olmeyi hiç istemiyordu ve son günlerinde ölüyor olduğunu bilmediğine çok seviniyorum. Ama yine de şimdi bile ölümünden çok kısa bir süre önce, bir gecenin ileri saatlerinde olanların anlamını kendimden bile saklıyorum. Odasına girdim ve onu tanıdığım yıllar içinde ilk kez gözlerinde yaşlar vardı ve açık kitap okunmadan öyle kalamıştı. Yanına oturdum ve çok uzun bir süre sonra konuşabildim: «Hastalığından söz etmek ister miydin?» Neredeyse öfkeli, cevap verdi: «Hayır. Tek şansım ondan söz etmemekte.» Ve ağzını hiç açmadı bu konuda. O acılı günlerdeki sabrı, cesareti ve gururu büyüktü. Sanki bir insanın yaşamını oluşturan her şey kendini kanıtlamak için biraraya gelmişti: acı özel bir meseleydi ve kişiselliği bozulamazdı. Bizden istediği çok az şey vardı —sekreterim ve ahçım tüm kadınlar gibi tutkundu ona— tek yaptığımız yemediği yemeklerini hazırlamak, zorlukla okuduğu kitapları getirmek ve yenilmemiş akşam yemeğinden sonra içmesi için ısrar ettiğim martiniyi ikram etmekte. Kendisine «Seni bir duble daha içmek için zorlayacağımı hiç aklıma getirmezdim» dediğinde o gün için ilk kez güldü. «Biliyorum. Ben reddedeceğimi düşünmezdim hiç.»

İlk tanıştığımız gece, beş günden beri sarhoş olduğu için ve ondan sonraki onsekiz yıl çok içen bir adam olduğu için, bir gün, doktorun teki uyardığında, bir daha hiç içmeyeceğine söz verdi ve bu sözünü de tuttu, o benim martini ikram ettiğim geceye kadar. Tanıştığımızda ben yirmidört yaşındaydım, o otuzaltı. Beş gündür süren sarhoşluk o güzelim yüzünü çarpıtmış, ince vücudunu yorgun ve bitkin gösteriyordu. Oturduğumuz lokantada T.S. Eliot'tan sözettik ve neler söylediğini şimdi hatırlamıyorum. Sonra gidip arabasında oturduk ve sabaha kadar birbirimizden sözettik. Bir kaç hafta sonra yeniden buluştuk ve bu aralıklarla onun ve benim yaşamımda otuz yılı kaplayan bir süre sürdü.

Otuz yıl çok uzun bir süre sanırım ve şimdi anılarımın bir kısmını yazarken bazıları birbirine karışıyor, unutuldu-

yor ve onlara güvenmemem gerektiğini anlıyorum. İlk ve ikinci buluşmamızı hatırlıyorum ama sonrakilerin sesleri ve görüntüleri karışık ve onları düzenlemek istemediğimi de biliyorum. (Başkaları için yaptığım gibi bir araştırmaya girebilirim ama ne onun ne kendi yaşamımın kayıtlarını tutmak istemiyorum.) İkimiz için alçakgönüllülüğe niyetim yok ama şimdi Conneticut'un kıyısında küçük bir adada yaşadıklarımızın bizden başkası için gerçek bir anlam taşıyıp taşımayacağını kendi kendime sormaktan kendimi alamıyorum. Tanışmamızdan altı yıl geçmişti: altı mutlu ve mutsuz yıl. Hammet'in yardımıyla ilk oyunumu yazmıştım. Alışveriş torbalarıyla dolu bir tekneyle kıyından geliyordum, Hammet beni karşılamaya inmişti limana. O yaz hastaydı —ilk hastalığı— ve her zamankinden daha zayıftı. Beyaz saçlar, beyaz pantolon, beyaz gömleğiyle akşam güneşinde parlıyordu. O adamın silüetinin gördüğüm en güzel manzara olduğuna karar verdim. O şaşkınlığımla rüzgar bana oyun oynayıp kontrolümü yitirdiğimde Hammet iskeleye yanaşma çabama kahkahalarla güldü. Nedense öfkelenip bağırdım: «Sen Dostoyevski'nin soyundan bir günahkar - azizsin. Olup olduğun bu!» Kahkahaları durdu birden, eve varıp yemeğimizi bitirene kadar hiç konuşmadık. O gece, daha sonra sordu: «Neden öyle söyledin? Ne demekti o?» Ona neden öyle söylediğimi bilmediğimi, ne anlama geldiğini de kestiremediğimi söyledim.

Yıllar sonra, yaşamı tümüyle değiştiğinde, o gün ne demek istediğimi anladım: ondaki günahkârı görmüş —günahkâr her ne ise— ve değişikliği daha gerçekleşmeden sezmiştim. Bunu ona söylediğimde, Hammet neden sözetdiğimi bilmediğimi söyledi, onun için aşırı dinsel bir kavramdı bu. Ama benim ne demek istediğimi çok iyi anlamıştı ve bundan hoşnuttu.

Ama bu türden şeyler konuştuğumuz günlere gelinceye kadar o şişko, gevşek ve çılgın yıllar geride kalmıştı. Onu ilk tanıdığımda Dash beş romanının dördünü yazmış

ve Hollywood ve New York'un en gözde simasıydı. Bu o kadar da iyi bir şey değildir, gözdeler her yıl değişir, ama onun olayında bu gangsterlerle içli dışlı olmak sonucunda bacaklarında ve kafasında tümüyle geçmemiş yaralar olan, yumuşak tavırlı, iyi eğitim görmüş, bakmaya değer, ilk Amerikalıların soyundan, eksantrik, akıllı ve kadınlara tüm bunlara sahip olmasa bile ilgi duyacakları kadar para harcayan bir dedektif eskisinin topladığı bitmeyen ilgiydi. Ama yıllar 1930'dan 1948'e doğru ilerlediğinde yalnızca bir roman ve birkaç öykü yazabilmişti. 1945'te artık neşeli içki partileri sona ermiş, uzun ve iç karartıcı alkol dönemi başlamıştı. O yıllarda aralıklarla yanında oldum, ama 1948'de artık içtiğini görmek istemiyordum. Onu görmeyeli iki ayı aşmıştı ki, bir gün evine bakan kadın telefon edip gelsem iyi olacağını söyledi. Gitmeyeceğimi söyledim ama gittim. Kadınlara birlikte tek kolunu bile kıpırdatamayan bir adamı giydirdik ve benim evime taşındık. O gece delirium tremensin ne olduğunu görmüşüm, ertesi gün doktor hastahanedeki böyle söyledi bana. Eski bir arkadaşımızdı. «Hammet'e böyle içmeyi sürdürürse iki ay içinde öleceğini söyleyeceğim. Bunu söylemek görevim ama bir işe yarayacağını sanmıyorum.» Birkaç dakika sonra Dash'in odasından çıktı ve «O'na söyledim. Dash tamam dedi, artık ayık gzecekmiş ama bunu beceremez ve yapamayacak.» Ama Dash sözünü tuttu. Beş altı yıl sonra Dash'e doktorun o gün söylediklerini hatırlatınca Dash şaşırıp: «Ama söz vermiştim o gün.» «Verdiğin sözleri tutar mısın hep?» dedim. «Çoğu zaman,» dedi, «belki de o yüzden böyle az şeye söz veririm.»

Onur ilkelerini yaşamının erken döneminde oluşturmuş ve kurallarına bağlı, onları korurken oldukça sertleşen birisiydi. 1951'de o ve Medeni Haklar Kongresi'nin iki yöneticisi, kuruma yardım edenlerin adlarını açıklamadıkları için hapse girdi. Gerçekse Hammet'in hiç o kurumun yöneticisi olmadığı ve yardım edenlerin adlarını bile bilmediği idi. Mahkemeye çıkacağı günün öncesinde ona «Ne-

den bu isimleri bilmediğini söylemiyorsun?» dedim. «Hayır,» dedi, «bunu yapamam.» «Neden?» «Bilmiyorum» aramızda sinirli bir sessizlikten sonra «Sanırım sözümü tutmakla ilgili bir şey bu, ama bundan söz etmek istemiyorum. Bir şey olacağı yok, yine de sanırım bir süre içeri gireceğiz, ama bunun için endişelenmene gerek yok...» Birden onu anlamamaya başladım, sesi azalmış, sözcükler hızlı hızlı çıkıyordu ağzından. Onu duymadığımı söyledim, sesini yükseltip başını eğdi: «Bu tür konuşmalardan hiç hoşlanmam ama bil ki hapis değil, yaşamım bile söz konusu olsa, yaşamımı demokrasiden anladığım şey için kolaylıkla verirdim ve polis ya da yargıçların demokrasiden ne anlamam gerektiğini bana söylemelerine izin vermezdim.» Sonra eve gidip yattı ve ertesi gün hapse girdi.

14 Temmuz 1965

Harika bir yaz günü. Ondört yıl önce, başka bir harika yaz günü, Hammet'in ihtiyacı olmadığını söylediği ve istemediği, ama beni rahatlatmak için kabul ettiği avukat, West Street hapisanesinden bir zarfın üstüne yazdığı mesajı getirdi. «Lilly'e gitmesini söyle. Ona beni sevdiğinin kanıtına ihtiyacım olmadığını ve istemediğimi söyle.» Sonunda Avrupa'ya gittim ve hemen her gün yazdım ona. Yazdığım on mektuptan yalnızca birinin verildiğini o sıralar bilmiyordum. Onunla akraba olmadığım için de, yazdıkları bana ulaşmıyordu. (Hammet bu dönem West Virginia'daki federal hapishaneye gönderilmişti). O yaz bir tek mesaj aldım ondan: hapisanedeki görevi tuvaletleri temizlemekmiş ve bu işi benden iyi yapıyormuş.

Hammet'i hapisten çıktığı gün karşılamak için New York'a geldim. Hapishane o ince adamı daha inceltmiş, hastalığını artırmıştı. Yıkık gövdesiyle dımdik yürümeye çalışıyor, ama uçaktan inerken merdiven parmaklığını sıkı sıkı tutmasına karşın, beni görür görmez sendeleyerek düşüyor ve dinlenmek için bir süre basamaklara oturmak

zorunda kalıyordu. Sanırım o an, bundan böyle sürekli hasta olacağını anladım. Ona hoşgeldin diyemeyecek kadar kötü hissettim kendimi ve havaalanına geri kaçtım, birbirimizi bir kaç dakika kaybettik. Ama bir hafta sonra, iyice uyuyup, bir miktar yemek yedikten sonra, yaşamımın sonuna dek sürecek insanı rahatsız eden bir güldürü başladı: hapishane pek öyle kötü bir yer değildi hani: Evet, yemekler berbattı, zaman zaman gerçekten kötü kokuyordu ama istediğiniz zaman süt bulabiliyordunuz, gece işçileri ve araba hırsızlarının çoğu ahmaktı ama konuşmaları New York kokteyl partilerinde duyduklarınızdan daha aptalca değildi çokluk, tuvalet temizlemek hoş bir şey değildi ama bir süre sonra bu işten belli bir gurur duymaya ve kimi temizlik maddeleri arasında tercihler yapmaya başlıyordunuz; hapishane eşcinselleri tatsızdı ama herhangi bir barda göreceğinizden pek farklı değillerdi ve bunlar gibi binlerce şey. Hammet'in palavracılığı —tabii şakacılığı da— acı ya da zorluklarla dalga geçme biçimini alırdı. Bir gün caddede hapse girmek üzere olan Howard Fast'la karşılaştık. Ayrılırken Hammet: «Başındaki dikenli tacı ilk sen çıkarırsan, herşey çok daha kolaylaşır.» diye seslendi. Zaten Hammet'in hapiste geçirdiği günlerden, çoğumuzun lise günlerinden söz ettiği gibi söz edeceğini tahmin etmeliydim.

Hammet'in politik inançları konusunu savuşturmak niyetinde değilim ama gerçek şu ki, onun Komünist Parti üyesi olup olmadığını bilmiyorum ve bunu ona hiç sormadım. Bu iki yakın insan arasında olanaksız gibi görünüyorsa da, bize öyle gelmiyordu, zaten yaşadığımız günlerin havası herkese kendi gizlerini kendisine saklaması yolunda bir sözsüz anlaşma dayatıyordu. Şimdi, geriye baktığımızda, birbirimizin kişiselliğini korumak için oldukça garip kurallarımız olduğunu görebiliyorum. Örneğin hiç bir zaman birbirimize paraya ilişkin herhangi bir şey sormadık; neyi kaçta aldığımızı, neden kaç para kazandığımızı hep kendimize sakladık. Kimin ihtiyacı olursa, öteki ona

çıkartır verirdi. Hammet'in Komünist Parti üyesi olup olmadığını bilmemem benim için hiç te önemli değil, bir Marksist olduğu kesindi ama. Çok eleştirel bir Marksistti, Sovyetler Birliği'ne, tüm Amerikalıların yabancılara duyduğuna benzer bir duyguyla, çok yakın hissetmezdi kendisini. Çoğu kez Amerikan Komünist Partisi hakkında sert ve keskin görüşler ileri sürerdi, ama sonuç olarak onlara sadık kaldı. Bir kezinde, benimle yaptığı bir tartışma sırasında Komünizmin kendisini endişelendiren bir çok yönü olduğunu ve daha iyisini bulabilse görüşlerini değiştirebileceğini söylemişti. Sonra: «Lütfen bunları artık bir daha tartışmayalım, birbirimize zarar verebiliriz.» dedi. Ve bir daha tartışmadık. Sanırım hiç tartışmamak da bir tür zarar verir ilişkilere, ama 1940'larda başladığımız tartışmalardan daha çok acı çekmiştir sanırım, ama bunu bana hiç söylemedi. Bu bana da acı veriyordu, ama ben onun bir çok radikal aksine, görüşlerinin okumak ve düşünmek sonucunda oluştuğunu biliyordum. Düşündüğü şeyleri keşfetmek için zaman harcamaktan kaçınmazdı, açık bir zihni, hoşgörülü bir yapısı vardı.

Hammet yetenekli yazarlar kuşağının üyesiydi. Benim tanıdıklarım yazar olmaya romantik bir açıdan bakıyorlardı: yazar olmak iyi bir şeydi, belki dünyanın en iyi şeyi ve bu şey için özveride bulunmak gerekiyordu. Sanırım onlarda en azından bugünün yazarları kadar ün ve para kazanmayı istiyorlardı ama bunun hastalıklı düzeylere çıkmadığını, zehirin o kadar güçlü olmadığını sanıyorum. Dash'i ilk tanıdığımda Hollywood partileri ve New York barlarında dağıtıyordu kendini. Ama olup bitenlerin ne olduğunu çok çok iyi biliyordu ve 1948'den sonra böyle olmadı hiç. Yaşamı değiştikçe üretkenliğinin de arttığını söyleyebilmek iyi olurdu ama, bu gerçekleşmedi. Belki de yaşamındaki ateş ve canlılık sona ermişti. Ama üretkenlik güzel bir yaşamın tek kanıtı değildi ve o günler, her zamandan çok, oturup okuyordu. Eline geçen herşeyi okurdu. Yazarları pek sevmezdi, insanları ne sever, ne sevmez-

di o, ama hiç bir iyi yazarı kıskanmaz, belki de kendi çabalarını hatırladığı için onlara yumuşak davranırdı.

Hammet'in yazmaya nasıl karar verdiğini bilmiyorum, ama 1920'de, askeri hastahaneyi terkettiğinde başladığını iyi biliyorum. San Francisco'da yerleşip, karısı ve kızıyla yaşamaya başladı. (Bir süre de, yeniden Pinkerton'a girip çahştı ama hangi dönemde olduğunu tam olarak bilmiyorum.) Bir kezinde neden hiç Avrupa'ya, başka bir ülkeye gitmediğini sorduğumda, bana Avustralya'ya gitmeyi çok istediğini, ama Pinkerton'dan ayrılmaya karar verdiği gün, Avustralya'dan da vazgeçtiğini anlattı.

Oradan istifa ettikten sonra bir dizi işe girdi çıktı, ama hangi işler olduğunu hatırlamıyorum. Bir ya da iki yıl sonra veremi yeniden azdı. Askeri hastahanelere dönmemeye kararlıydı ve önünde yaşanacak kısa bir süre kaldığını bildiği için, bu süreyi istediği gibi yaşamaya karar verdi. Karısı ve çocuğundan ayrılıp, çorba ekmek yiyerek yazmaya başladı. Günün birinde veremi ortadan kalktı ve bu dönemde küçük dergilere sattığı öykülerden biraz para kazanmaya bile başlamıştı. Hammet'in yaşamının bu dönemini iyi bilmiyorum, ama 1920'lerin bohem havasına katıldığını, rahat ve özgür olduğunu tahmin ederim. Pine Caddesindeki kız, Grant Caddesindeki öteki kadın, ucuz lokantalarda güzelim San Fransisko yemekleri ve kırmızı şarap, ucuz dergiler dünyasında büyüyen bir isim ve belki kendine ait koskocaman bir dünya.

18 Temmuz 1965

Hammet'ten anıları dile getiren bu yazı, yazın yazılıyor. Belki de o yüzden ona ilişkin hatırladıklarımın tümü yazla ilgili. Halbuki kentlerden uzaklarda yaşayan tüm insanlar gibi, bizler de kışın daha çok yakınlaşırdık birbirimize. Kış benim için çahşma dönemiydi ve Hammet odadaysa çok daha iyi çalışırdım. İşte, şimdi, gözlerimi kapadığımda onu ve başka bir evi görüyorum, elinde *The*

Autumn Garden (Sonbahar Bahçeleri), ben de sınırlı sınırlı onu seyrediyorum. Her zaman eleştirirdi yazdıklarımı, bunu bilir ve beklerdim, ama şimdi yeni bir şey seziyor ve korkuyordum. Okumayı bitirdi, kalktı bana geldi, metinleri kucağıma bıraktı, koltuğuna oturdu ve konuşmaya başladı. Alışılmış eleştirileri değildi bunlar, kesin, öfkeli, acı. Sanki onu aldatmışım gibi konuşuyordu. Oyle şaşır-mış, öyle üzölmüştüm ki, her oyun için tuttuğum günlük olmasa o gece neler olduğunu hatırlayamayacaktım. Şöyle konuştu o gün: «Ciddi bir yazar olarak başladın. Bu hoşuma giden, ulaşman için uğraştığım bir şeydi. Ne olduğunu bilmiyorum, ama yırt bunu ve fırlat at. Bu yazdığın kötöden daha berbat - yarım iyi bir şey bu.» Oturduğu yerden öfkeyle bakıyordu bana ve odadan koşarak çıktım ve New York'a gittim, bir hafta da dönmedim. Döndüğümde oyunu yırtıp atmış, bir bavulun içine doldurmuş, bavulu da kapısına önüne koymuştum. Yedi ay sonra ben oyunu tümünden yeniden yazana dek bu konuda hiç konuşmadık. Bu kez okuduğunda hiç te sınırlı değildim, ne düşündüğünü önemsemeyecek kadar yorgundum ve uyandığında Hammet yanımda oturuyor, gülümseyerek saçlarımı okşuyordu. Uzun bir süre konuşmadı. «Ne oldu sana?» diye sordum. «İyi şeyler. Bu herhangi birinin uzun bir süredir yazdığı en iyi oyun çünkü. Çok uzun bir süredir. İyi bir gün bugün. İyi bir gün.» Ondan hiç duymadığım böyle bir övgüyle karşılaşmaktan, o kadar şaşkındım ki, biraz yürümek için kapıya yöneldim. Arkamdan seslendi: «Dön geriye. Son perdede tatsız bir iki diyalog var. Otur, yeniden yaz.» Ona yeniden yazmayacağımı söyledim. «Tamam, ben yaparım,» dedi. Bütün gece oturdu ve o bölümü yeniden yazdı.

Dash'ı tanımamın üstünden bir kaç yıl geçtiğinde Hollywood'dan kazandığı büyük paraların hemen hepsi harcanmış gitmişti. Hammet yaşamımda paraya gerçekten değer vermediğini gördüğüm tek kişiydi. Bir kezinde, yıllarca sonra, Hammet kendisi için önemli bir çok şeyden

vazgeçip, pahalı bir okla yay almıştı. Geldiği gün eline alıp büyük bir keyifle oynamaya başladığı sırada, on yaşında çocuklarıyla, konuklarımız geldi. Dash'la çocuk bütün günü okla oynayarak geçirdiler, ayrılma saati geldiğinde çocuğun yüzü üzgündü. Dash oku alıp arabanın bagajına koydu, ailenin «olmaz»larını duymamak için hızla eve yürüdü. Daha sonra neden böyle yaptığını sorduğumda «Çocuk onu benden çok istiyordu. Eşyalar onları en çok isteyene ait olmalıdır,» dedi. Aynı tutumu para için de gösterirdi, o yüzden yemeksiz akşamlar, kiranın ödenemediği dönemler sık sık gelirdi. Sonra birden elimiz açılır, pazar-tesi'nin açılığının üstüne Salı'nın mükellef şaraf ziyafeti beni Hammet'in anlayamayacağı bir biçimde rahatsız ederek gelirdi.

New York'taki o ilk yıllarda, çok parasız kaldığımız bir dönem, Hammet Knopf'tan büyük bir avans kopardı ve *The Thin Man* (İnce Adam)'ı yazmaya koyuldu. Dostumuz Nathaniel West'in işlettiği otelin bir odasına kapandı. Küçük bir odaydı bu ama ucuzdu, o kötü yemekleri hesaba yazdırabiliyordunuz. Dash'i birtakım öyküler yazarken görmüştüm ama uzun bir işi nasıl çıkardığına hiç şahit olmamıştım. Tüm yaşamı değişti: içki sona erdi, partiler bitti. Kitap bitene kadar kendini kilitlediği odada hiçbir şey tarafından rahatsız edilmesine izin vermedi, böyle aralıksız çalışan birisini hiç görmemiştim. Benim için iyi bir yıldır bu, çok şey öğrendim, belki bana ihtiyacı olmadığı için de biraz korktum doğrusu. O yüzden kitabın müsvettelerinin yarısını elime alıp, kahramanlardan Nora'nın ben olduğumu öğrenince çok keyiflendim. Nora olmak güzel birşeydi, Charles adında biriyle evliydim ve bu iki insanın birbirlerinden hoşlandıkları ve birlikte güzel vakit geçirdikleri ender evliliklerden biriydi. Onun benim hakkımda iyi şeyler düşünüyor olması benim için çok önemliydi. Yıllar sonra Richard Wilbur bana, «insan Hammet'le el sıkıştığında seni onaylamasını istersin» dediğinde haklıydı. Bu tür insanlar gerçekten vardır ve Hammet onlar-

dan biriydi. Belki de bu tür insanların derinlerde saklı tutukları değerlere bir türlü yanaşamayacağımızı bilmemiz yol açıyor buna. Hapishanede gardiyanlar Hammet'a «efendim» diye hitap ederlermiş, dışarıdaki insanlarda buna yakın şeyler duyarlardı. Bir kezinde bir lokantada benim tanıdığım bir kaç genç yazarla karşılaştık. Hammet'i onlarla tanıştırdığımda o asi gençler bir an içinde masum, sevimli okul çocuklarına dönüp, uslu uslu dinlediler onu. Sonra bana ondört yaşında Baltimore ve Ohio Demiryolunda çalışırken bir hafta işe geç geldiğinde olanları anlattı. Patronu işten atıldığını bildirmiş. Hammet başını sallamış ve dönmüş. Tam kapıdan çıkarken adam «eğer bir daha yapmayacağına söz verersen, iş hâlâ senin,» diye seslenmiş. Hammet: «Sağolun ama söz veremem,» demiş. Adam bir süre sustuktan sonra, «tamam, iş, söz vermesen de senin!» Hammet yaptığı şeyde neyin sonuç alıcı olduğunu bilmediğini, ama bu tutumun her zaman yararlı olduğunu gördüğünü söylerdi.

İnce Adam bir dergiye satıldığında, hızla New York'tan uzaklaştık. Miami'de bir kaç hafta kalıp, bol bol içtikten sonra Keys yöresindeki özel bir balık avlama kampına çekilip, her gün balığa çıkarak, geceleri okuyarak yazı ve sonbaharı geçirdik. Güzel bir yıld, çevrede insanlar olmadan çok daha iyi anlaştığımızı keşfettik. Hammet çoğu güneyliler gibi hayvanlar, kuşlar, böcekler ve seslerle dolu doğa parçalarına aşıktı. Ormanlarda kendini evinde hisseder, sonradan bir çiftlik satın aldığımda tüm gününü ormanda geçirir, akşam kuşlar ve tavşanlarla döner, av sezonu sona erdiğinde taburesine oturup ormandaki hayvanları seyrederdi. Geceleri *Arılar*, *Dilleri ve Görme Yetenekleri* ya da *18. yy Alman Tüfek Yapımcıları* gibi kitaplar okurdu. Öğrenmek istediği neyse ona ilişkin kitaplar bulur, düğüm atmak, nadir kuşlar vb. konuların birinden ötekine atlardı. İnsan gözü üzerine bir yıl süren bir araştırma yaptığını, tahtasız satranç oynamaya, İzlanda destanlarını öğrenmeye çalıştığını, Hegel'e, Hegel'den Marx

ve Engels'e geçtiğini, oradan yaşamının son ilgisi matematiğe atladığını biliyorum.

Elbette orduda bulunup da yaşamından memnun olan adamlar da vardır, böylesini hiç tanımadım, tanımak da istemedim. O yüzden Hammet'in bu tür insanlardan biri olduğunu 1942'de görünce şaşkınlıktan da öte, şoke oldum. Çoğu Amerikalı'dan çok daha yaşamaya düşkün olan bu adamın nasıl olup da sıradan bir askerin çevresini kuşatan kurallar, sınırlamalar ve zor hayattan zevk alabildiğini hâlâ çözmüş değilim. Belki insanın başkaları tarafından yönetilmesi sorunlarının bir kısmını üstünden atmasına yol açtığı için belki kırksekiz yaşındaki bir adamın yarı yaşındaki gençlerle ayrı şeyleri yapabilmesinden duyduğu gurur, belki de, en basit biçimiyle ülkesini sevmesi ve bu savaşın gerekliliğine inandığı içindi.

Hammet'in kişisel nedenleri ne olursa olsun, Aleutian Adalarının dertleri, ona dert olarak gözüküyordu. Ondan bu adaların güzelliğini anlatan bir çok mektup aldım, ve uzun yıllar tekrar oralara gidip o yerleri görmek istediğini yıllarca söyledi bana. Orada bir eğitim programı düzenleyip, iyi bir askeri gazete çıkarmış. İyi yazılar, doğru haberler, komik fıkralar. Alaska ordusunda bir tür efsane olup çıkmış. Onunla birlikte olanların bazılarıyla konuştum ve hepsi bunu doğruladı.

Ama başta da söylediğim gibi, savaştan sonraki yıllar, 1945'le 1948 arası işler kötüye gitti: içki azıttıkça azıttı ve onda daha önce hiç görmediğim yitik, düşüncesiz bir nitelik belirmeye başladı. O günlerde kendi yoluma gitmem gerektiğini anladım. Bununla ayrıldığımızı söylemiyorum, yalnızca birbirimizi daha az görmeye başladık, birbirimize daha az yakındık. O yıllarda bile çiftlikte harika günler geçirmekten geri kalmıyorduk. Ben oyun yazmaya çalışıyor, o kitap okuyordu. Şimdi onu ateşe bir odun atıp beni uyandırmaya gelirken görür gibi oluyorum. «Uyumuyorum, düşünüyorum» diye atıldığını yeminle söylerdi. Gülerdi bana. «Tabii. Bir saattir uyuyorsun ama çoğu

insan uyurken daha iyi düşünemediğine inanır ve sen onlardan birisin.»

1952'de çiftliği satmak zorunda kaldım. Ben New York'a, Hammet Katonah'da kiraladığı küçük bir eve taşındık. Haftada bir kez onu ziyaret ediyor, her gün telefonla arıyordum. Ama yalnız kalmak istiyordu Hammet, ya da ben öyle düşünüyordum o sıralar; artık kendileri için hiçbir şey istemeyen gururlu erkeklerin roman ve gerçek yaşamda iyi insanlar olabileceğini, ama onlarla yaşamının çok zor olduğunu biliyorum. Yıllar geçtikçe o küçük evinde bir münzevi yaşamı sürmeye başladı. Koltuklar kitaplarla, masa yanıtlanmamış mektuplarla doldu taşı. Her tarafta bir hastalık duygusu vardı, pikap çalmıyor, daktiloya kimse dokunmuyor, alet edevat paketleri bile açılmadan yerlerde yatıyordu. Artık haftalık ziyaretlerimde fazla konuşmuyorduk, o bana geldiğinde yolculuk Hammet'i iyice sarsmış oluyordu.

Belki de artık tek başına yaşayamayacağını farkedebilmem gerekenden geç oldu. Bu kez de bunu ona nasıl söyleyebileceğimi bilemedim. Birgün, bana «Hoş Memo»yu bir daha okumayacağıma söz verdirdikten sonra birdenbire utangaç bir havaya girdi —duygusal birşey söyleyeceği zaman hep utanırdı— «artık yalnız yaşayamıyorum. Asker emeklileri hastahanesine gideceğim, herşey yolunda olacak, gözyaşı istemiyorum, tamam mı?» Ama gözyaşları geldi, iki gün sürdü ağlamam, sonunda benim evimde kalmaya razı oldu. (Şimdi bile, bunları yazarken dahi, herşeyin onun istediği gibi olmasına hem şaşıyorum hem kızıyorum: bir iki dakika önce daktilonun başından kalktım ve sanki beni duyabilirmiş gibi söylendim ona. Artık romantik aşk konusunda onsekiz yaşında bildiklerimi bilmiyorum ama, birine sürekli artan bir ilgi duymanın, bir başkasının ne düşündüğünü bilmeye çalışmanın, ne yapacağını, neyi yapmayacağını kestirmeye çalışmanın, yılları ören küçük iplikçiklerin kısağının ve benim durumumda, bu yazıların geri kalanı hakkında Hammet'in ne düşünebi-

leceğini düşünüp, hâlâ onun muhtemel öfkesine kızabildiğini biliyorum.) Böylece yaşamının son dört yılını benimle geçirdi. Kolay yıllar değildi bunlar, kimi anları çok zordu, ama bunca yıllık birlikteliğimizle, birbirimizi kırsak da, incitsek de, dayandık. Ölümünün yaklaştığını iyice sezdiğim bir sıra, belki de sonrası için bir şeyler elde etmeye çalışarak sordum ona: «Hiç te fena değildik, öyle değil mi?» «Bunu söylemek bana çok gelir, çoğu insandan iyiydik desek daha iyi!» diye yanıtladı beni.

1960'ın yeni yıl arifesinde, Hammet'i iyi bir hemşirenin bakımına terk edip, dostlarımla birkaç saat sohbet etmeye gittim. Saat yarımında eve doğru yola çıktığımda, hemşirenin bir kaç dakika önce beni aramaya başladığını bilmiyordum. Hammet'in odasına girdiğimde tıpkı içki içtiği günlerdeki gibi coşkulu bir bakışla baktığını gördüm. Kucagında yıllarca önce aldığı ve çok sevdiği ağır bir Japon baskı resimleri kitabı vardı. Kitabı hemşireye gösteriyor, «bak sevgilim, ne kadar güzel,» diyordu. Ben yaklaşınca hemşire Hammet'tan uzaklaştı, ama o uzandı, kadının elini yakaladı ve öptü. Eski günlerde olduğu gibi çapkın bir bakış attı bana. Kitap yüzükoyun yatıyordu yerde ve hemşirenin «anlamsız» diye söylenmesine hiç gerek yoktu. O andan sonra —ertesi sabah Hammet'i hastahaneye götürdük— anlamsız sözcüğünün anlamını hiç bilmedim ve hiç bilemeyeceğim. Hammet garip bir mistik boşvermişlikle tüm tıbbi yardımları, doktorları, hastabakıcıları reddetti. O ters dönmüş kitap gecesinden önceki planımız, ben Harvard'da ders vereceğim için Cambridge'a taşınmaktı. Tersine dönmüş bir kitap bana sonun yaklaştığını göstermeliydi ama o sıra bunu düşünmeyi reddettim ve Cambridge'e gittim. Orada Dash için bir sağlık yurdu ayarladım ve bunu söylemek için geri döndüm. «Ama Boston'a kadar nasıl gideceğiz?» diye sordu. Bir ambulans tutarız dediğimde yaşamında ilk kez itiraz etti: «Ama çok para gider.» «O zaman bir posta arabası tutarız,» dedim. Gülümsedi ve «belki tüm yolculuklarımıza posta arabasıyla çıkmalıy-

dık,» dedi. O gece kendimi daha iyi duydum, ama yanılmışım. Sabah saat altı civarında hastahaneden aradılar. Hammet komaya girmişti. Yatağının başına koştuğumda son bir yaşam belirtisi gosterdi; gözleri şaşkınlıkla açıldı ve başını kaldırmak istedi. Ama ondan sonra bir daha hiçbir şey düşünemedi ve iki gün sonra öldü.

*Lillian Hellman / Dashiell Hammet'in
The Big Knockover
kitabının önsözünden*

Çeviren / Celil Oker

BİR OYUNUN GÜNLÜĞÜ

*Lillian Hellman'ın anılarından
yola çıkılarak yazılan oyun*

Güneyli Bayan

Oyunlaşma sürecinin öyküsü

Bilgesu ERENUS

24 Aralık 1982

Barişçılar tutuksuz olarak yargılanacak. Geçmiş olsuna gidiyoruz Ataol'lara. ... O evden çoğu kez, kitap yüklenmeden çıkmadığımı bildiğinden, Ataol «Bak» diyor «orda yeni kitaplar var, bu sabah indirimli den aldığım.» İçlerinden bir tanesini seçiyorum: Şarlatanlar Dönemi.

7 Ocak 1982

Şarlatanlar Dönemi'nin son sayfası. Karşımda kanlı canlı bir dostum varmışçasına, ağlayarak sarılıyorum kitaba. Sonra da arka kapaktaki ilk bakışta Amerikan Deniz Kuvvetlerindeki aşçavuşlara benzettiğim, inci kolyeli meslektaşımın resmini defalarca öpüyorum. Neyse ki bir gören yok. Çıldırıldığıma hükmeder.

8 Ocak 1983

Kim ne derse desin, şu son günlerde en yakın arkadaşım Lillian Hellman. Kafamın içinde sürekli tartışıp konuşuyorum onunla. Üstüne üstlük mutlaka ödenmesi gereken bir gönül borcum var sanki ona.

Birkaç kez üst üste izlediğim Julia filmi anımsıyorum. Hayır, Lillian'ın gerçek rengi, gerçek kişiliği sanki pek verilememiş o filmde. Hemen Tomris Uyar'ı aramalı. (Oysa ancak Eylül ayında buluşabildik Tomris Uyar'la. Bana verdiği kitabını «yıllardır tanıyormuşçasına» diye imzaladı. Nasıl da içten katılıyorum bu duyguya ve onunla konuşmak nasıl da zengin kılıyor insanı.) Böylesine zeki, kıvılcık kıvılcık, şiirsel bir çeviri... Belli ki o da çok sevmiş Lillian'ı.

11 Ocak 1983

Ansiklopedik bilgi taramasına giriştim. Lillian Hellman, Dashiell Hammet ve Mc Carthy dönemiyle ilgili ne bulursam okuyup, dosyalıyorum. Bir oyun hazırlığı mı bu? Bilemiyorum.

2 Şubat 1983

Amerikan Kütüphanesinde bu konuda bulabildiğim malzemenin fotokopisini alıyorum. Kütüphanenin yabancı görevlisi, Amerikan Anayasasını incelemek isteğimi söylediğimde şaşkınlığını pek gizleyemedi. Epeydir bir arayış soranı olmamış mı ne?

9 Şubat 1983

Dönemin değerlendirmesini yapabilecek kadar yoğunlaştım sanıyorum. Amerika Birleşik Devletleri İkinci Dünya Savaşı sonrasında zafer sarhoşluğunu yaşıyor 1947'lerde. Yöneticiler savaşın toplumsal çelişkileri geçici bir süre de olsa törpülediğinin farkında. Bu yüzden savaşa aşıklar âdeta. Bu kez de soğuk savaş naraları atarak, bu birleşik heyecanı sürdürmek istiyorlar. İlk iş olarak da «Düşman aramızda» sloganıyla sanatçılara ve sanat ürünlerine ideolojik testler uygulamaya başlıyorlar. Arthur Miller'in deyişiyle gerçek bir Cadı Kazanı bu.

7 Mart 1983

Sabah Işık'ın duruşması vardı. Telefonla konuştuk. Yakında İstanbul'a geliyormuş. Arayacak.

.....

İtici bir gücün eksikliğini duymasam, hemen kağıt kaleme sarılabiliyim. Düşünüyorum da, nasıl da gerçek bir oyun ortamı bu McCarthy dönemi Amerikası. Biraz daha araştırmalı.

13 Mart 1983

Amerika'ya ısmarlanan kitaplar da geldi. Bu arada dostlar da faaliyette. Genco ilerde Lilly-Dash ilişkisini sergilememde çok işime yarayacak bir özet çeviri getirdi. Thin Man'den.

17 Mart 1983

Ülkü Tamer'in türkçesinden İhanet Yılları'm okuyorum. Geçtiğimiz yıllarda İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda Hollywood Dosyası adıyla sahnelenmişti bu önemli belge. Tutanaklara geçen ylgın korkak, hatta işbirlikçi adların yanısıra, insan onuru konusunda Lillian Hellman'dan çok daha tutarlı kişiler var. Sözelimi bir Paul Robeson. Ama hayır, inançlı ve kararlı bir kahramanın değil, tüm çelişkileri içinde örgütsüz bir aydının kendine özgü direnme sesi, çok daha heyecan veriyor bana.

20 Mart 1983

Rutkay tiyatrosunun birtakım idari pürüzlerini noterde, belediyede, poliste kovuşturmak üzere İstanbul'da koşturmada, Ona düşündüğüm şeyleri aktarıyorum. Asgari namus, asgari ahlak anlayışının toplum yaşamında en acil biçimde gündemde olduğu dönemleri konuşuyoruz. «Hemen başla yazmaya» diyor. Sanırım aradığım itici güç bu.

21 Mart 1983

Oyunun biçimiyle ilgili beliren şeyler gitgide netleşiyor. Israrla gizliyorum herkesten.

22 Mart 1983

Orhan Taylan'ın Taksim Sanat Galerisi'nde sergilediği Maltepe Resimlerini izledik. Güzellikler güzellikleri doğuruyor. «Artık eve kadar saklayamam. Müştak'a kafamdaki kurguyu açıklıyorum bu oyunla» diyorum. «İnsanın prizmatik yapısı... Tüm güzellik ve çirkefin aynı insanda aynı anda iç içe bulunması...» Müştak şair babanın dilinden konuşuyor. «Dünyanın en tuhaf mahlûku yani» Taksim Parkının ortasında, patlak bir futbol topunun peşinde koşuşanlara aldırmadan öpüşüyoruz.

23 Mart 1983

Taslak geliyor. Başkaca her şeyi erteledim yaşamımda. Mutluyum.

25 Mart 1983

Işık aradı. Pazartesi ikide buluşacağız. Telefonda hiç bir şey söylemedim. Bulduğumuzda kabataslak da olsa, ona bir şeyler geçirebilirim sanıyorum. Kimbilir belki de birinci perde... Saçmaladığımın farkındayım. Topu topu üç gün var pazartesiye.

28 Mart 1983

Işık papatyaları ve pastası ile geldi. Sohbetleyeceğiz sanmış. Dosya önümde, «önce iş» dedim. Birinci perde okunup bittiğinde yerinde duramıyordu. «Hadi dedi, gerisi...» «Gerisi yok» dedim. «Senle telefonda konuştuğumuzda bunlar da yoktu. İnamadı bir türlü. Sonra da böylesi bir güzelliği yaşadktan sonra nasıl olur da, çay içip pasta yiyebildiğimize çok şaşı. Ankara'ya dönüşünü erteliyor. İkinci perdeyi almadan gitmeyecek besbelli...

30 Mart 1983

Işık'la Amerikan Kütüphanesinde Lillian Hellman'ın video röportajını izliyoruz. Gülderen Omağı ve Olcay Sezen yardımcılar bize bu konuda. Işık: «Ben gidiyorum» diyor. «Senin yazdığın, benim oynayacağım kadın bu değil.» Ben çaresiz tek başıma izliyorum iki saate yakın bu bantı. Karşımda seksenlik bir Lillian Hellman var. Kendisini «Tamamlanmamış Kadın» diye adlarken bunun bilincinde mi diye kuşkuya düşüyorum. Anlattıkları hiç de doyurucu gelmiyor. Kadın ya da erkek, insanın bir toplumda tamamlanmama nedenleri çok daha kökte, derinde oysa. Her neyse... Bu karşımdaki Lillian Hellman artık o denli ilgilendirmiyor beni. Amerikan Kültür'nden çıkarken Anna Seghers'in seksen yaşını düşünmeye zorluyorum kendimi. İyi ki oyunun kurgusu çok daha önceden belirlendi.

1 Nisan 1983

İkinci perde de hazır. Malzemede bunca yoğunlaşmanın sağladığı kolay bir doğum. Işık teksti koltuğunun altına sıkıştırıp uçar gibi çıktı gitti az önce. Tek kopya. Aman ha. Tekstın güvenliğini fotokopiciye kadar arkadaşımız Leyla sağlıyor. Yorgunum.

3 Nisan 1983

Ne çok ev işi birikmiş. Bizimkiler doğrusu iyi dayandı bu üç ay süren yarı deli, yarı uyur gezer halime. Ali bir köşede, tüm analık görevlerimi aksatan oyunu okuyor.

.....

«Anne, yazdığın en iyi oyun» dedi bitirdiğinde. «İlk kez bu kadar net ve dolaysız anlatıyorsun bir şeyi.» Ah bu genç kuşak... Bana kalırsa yanan yemeklerin yılanmayan gömleklerin öcünü alıyor değişik bir biçimde.

5 Nisan 1983

Rutkay telefonda. Işık'la buluşup okumuşlar oyunu. Nasıl buldun diyorum heyecanla. «Fena değil» diyor. «Gitgide öğreniyorsun bu işi» 1973'lerde ilk oyunumu sahneleme yürekliliğini gösteren bir kişi Rutkay Aziz. On yılını dolduran dolu dolu bir dostluk. «Hadi be sen de» diyorum. «Doğru dürüst konuşana.» Sesi o şakacı tondan hemen sıyrılıyor. «Eline sağlık, önemli bir iş bu.»

.....

14 Ekim 1983

İlk oyun az önce bitti. Rutkay Aziz'in artık gelenek-selleşen tutumuna ben de katılıyorum. Az önce izleyicilerle birlikte olmanın coşkusunu yaşamış boş salona bakıyoruz. Yücel Tanyeri'nin gerçek bir kentsoylu yaşam biçimindeki o iddialı sadeliği çok iyi yansıtan dekoru var karşımızda. İkimiz de konuşmadan aynı şeyleri düşünüyoruz sanıyorum. Has bir evlât bu Güneyli Bayan. Dünyanın herhangi bir yerinde, her zaman oynanabilir. Keşke gerek duyulmasa.

GÜNEYLİ BAYAN

Bilgesu Erenus

Bilgesu ERENUS'un öteki oyunları

El Kapısı	/ 1973-	AST	
Ortak	/ 1975-1976	—	Dostlar Tiyatrosu
Nereye Payidar	/ 1976-1977	—	AST
İkili Oyun	/ 1977-1978	—	Dostlar Tiyatrosu
Kelaynaklar	/ 1981	—	İstanbul Sanat Etkinlikleri
Güneyli Bayan	/ 1983	—	AST
Misafir	/ 1984	—	AST / İst. Bld. Şehir Tiyatrosu

— El Kapısı KREUZBERG / Berlin Türk Halk Sahnesi'nde
AMSTERDAM / Hollanda, Vasıf Öngören'in yönettiği
EL KAPISI Tiyatrosu'nda oynandı.

— İkili Oyun lehçeye çevrildi. Polonya / DIALOG dergi-
sinde yayımlandı.

KIEL / B. Almanya Devlet Tiyatrosu'nda oynandı.

Kişiler

Lillian-HELLMAN

İnsan (*)

Birinci Perde

Oyun J. S. Bach'ın C Minör Fantasia'sının duyuluşuyla başlar. Harpist: Zuzane Ruzickova.

Demir parmaklık, ZOO sözcüğü ve Lillian Hellman'ın çeşitli mekanlar yaratmada kullanılacak çalışma odası iç içe. Lillian Hellman şık ve güzel giysisi ile bir bankta oturmakta.

İğnesi, inci kolyesi, şapkası, parmaksız bir çift beyaz eldiveni ile tam bir hanımefendi görünümündedir. Yalnızca bir çocuğa benzeyen gözleri, bu görüntü ile çelişmekte. Bir de elindeki kese kağıdı.

Müzik sürerken, Lillian Hellman seyirciyi bir süre tek tek merakla izler. Bu arada kuru yemiş yemeyi de ihmal etmemekte.

Erkek oyuncu** seyirci koltuğunda oturmaktadır.

Bir süre sonra, sevgiyle yaklaşır Lillian Hellman'a. Cözlelerini geriden kapar onun. Bir çocuk oyunu başlatır gibidirler.

* İnsan sözcüğü tek kişide, çok sesliliği vurgulamak adına kullanılmıştır.

** Erkek oyuncu, oyun boyunca insan diye anılacaktır.

Lillian Hellman'ın bir dönem yaşantısına giren tüm kişileri artı ve oksil yanlarıyla yansıtmakta. Kaynak: Dünyanın En Tubaf Mahluku N. Ekmet,

Lilly — (Bir anlık şaşkınlıktan sonra). Ah, hadi Dash...

Burda olduğumu nerden bildin? Senin onayını almadan hiç bir şey yapamayacak mıyım ben?

Yoo, telaşlanmanı istemem. Önemli bir sorunum yok. Yalnızca uyku düzenim biraz değişti.

Aragon'un şiirinde miydi o dizeler...

«Bir gürültü gibi uyuyorum geceleri»

Bunun dışında çok sağlıklıyım inan. (Acılı güler). Hayattan fazla bir şey beklemeden, her koşula uyarak ömür sürmeyi, geç de olsa öğrendim sayılır. Yalnızlığım bile umurumda değil artak. Gene de iyiki geldin Dash... İyi ki.

Ne aptalım... Dash, çoktan öldü. (Tedirginleşir birden). Kimsin sen? Yoo, söyleme. Kendim bileceğim. (Tanır sanki). Aman Rauh, sana kaç kez söyledim. Yasalarla başı derde girenlerin bir avukata ihtiyaçları vardır, ruh toktoruna değil. (Emin olma çabasında aranır). Bakıyorum da siz avukatlarda psikiyatrist gibi davranmak saplantı haline geldi. Evet, Lillian Hellman yıllar öncesi gibi, gene hayvanat bahçesinde. (Güler). Kimbilir ne anlamlar çıkaracaksın şimdi. Neden gelmeyecekmişim sanki? (Acılı).

Burda rahat ediyorum. Yasalarla, kurullarla geçmişle gelecekle bir ilişkileri yok burdakilerin.

İnsan saçını okşar onun, Lillian dönüp bakmaz.

Lilly — Yoo, geçmişi daha çok sevecek kadar yaşlanmadım henüz. Ama bazı bazı, yalnızlığım beni bir köşeye sıkıştırdığında düşünüyorum da...

Gerçek ve duygu sözcükleri için ne çok zaman harcamışım ben ömrümde. (Acılı güler yeniden).

Gerçek ve duygu... Gerçek sözcüğünün karşılığı neydi benim hayatımda? Doğruluk, sadakat, yön, dürüstlük, inanç? Bunların hangisi?

Tümü ya da hiç biri... (İçini çeker). Ya duygu sözcüğünden umduğum neydi? Akıl, bilinç, karar, sezgi, taraf olma hali? (Sıkkın başını sallar). Hâlâ bunların yanıtını arar olmam bana acı veriyor. (Islık çalacakmış gibidir bir an, vazgeçer). İşte bu yüzden de, çoğu zaman «Tamamlanmamış bir kadın» olarak, yenik, terk ediyorum kendimi.

Lilly — (Nefesini seslice koyuverir, ışıgımsı).

Lütfen Joe Rauh. Sen de peşimi bırak artık.

Avukatsan avukatlığını bil, tamam mı?

Susku. Lillian arkasına bakacakmış gibi olur, vazgeçer. Ellerini geriye uzatarak, insanın yüzünde dolaştırır.

Lilly — Ah, senin Rauh olmadığını anlamalıyım.

(Öfkelenir birden). Bana bak kansersiz kanserli.

Beni gene faka bastıracağını samyorsan yanıyorsun. Romantik incelik gereği, ilişki diye adlanabilecek bir serüven yaşamağa niyetim yok seninle yeniden. Yirmi yaşında olsaydım belki. Doktorunda söyledi yalancının tekisin sen.

Lillian onun saçlarına dokunduğunda kuşkuya düşer.

Lilly — Palm Beach rıhtımında öperek avuttuğun kadın da yengen değildi biliyorum. Hiç bir zaman erkek kardeşin olmadı ki senin.

Lillian. Gerginleşmiştir iyiden.

Lilly — Aramızdaki o romantik ilişkiden sekiz yıl sonra, Japonya'dan yolladığım kağıt şemsiye için teşekkür etmişmiydin sana?

Lillian'ın elleri telaşla aranır şimdi.

İnsanda yaratılacak mozaik kişiliğin üst üste vurgulanışı... Sayıklar gibi.

Lilly — Dash... Joe... Gus... Kanser...

Rahip kılıklı zenci. Betty, Kitty, Sophronia... Hayır se-

ninle akşam yemeğine çıkmak istemiyorum Clifford Odets.

Stanley Isaacs... Lütfen şununla oynamayı bırakın Bay Fortas. Harry Cohn... Ek madde.

Sevgili Marc... Marc Blitzstein... (heceler gibi). Martin Berkeley?

Bay Wood? McCarthy?

Lillian heyecanla fırlar yerinden.

Biraz uzaklaşarak öfkeyle bakar ona.

Lilly — Kimsin sen? Seni tanımıyorum.

İnsan — Merhaba Bayan Hellman.

Lilly — Ama sesin... Konuş bir daha ne olur.

İnsan — Merhaba Bayan Hellman.

Lilly — Merhaba Bayan Hellman'mış... Allah kahretsin seni. Başka laf bilmez misin sen be adam.

İnsan — Öfke size yaraşıyor.

Lillian konuşurken onu tanıma çabasında, tüm dikkatiyle süzer.

Lilly — Süt ninemden öğrendim ben öfkeyi. Adı Sophronia'ydı, zenci.

Süzer hâlâ. Bu tedirginlik verici, tehlikeli... Ama çoğu kez de yararlı olan armağanı ondan aldım ben.

Lillian oturur, yer açar yanında.

Lilly — Otursana.

İnsan uyumlu banka ilişir. Sessizlik.

Lillian hâlâ yan gözle bakmakta ona.

Lilly — Ee konuşmayacak mısınız?

İnsan — (Ne diyeceğini bilemez). Ne güzel bir gün değil mi?

Lilly — Ah salak...

Ne güzel bir gün değilmiymiş.

Laf mı bu yani.

Tamam belki lafta, senden beklediğim değil.

İnsan tedirgin kıpırdanır.

Lilly — Sakın, Sakın kim olduğunu söyleme bana.
Kendim bulacağım.

Lilly kese kağıdını uzatır ona. Bir süre için kesekağıdını tutan elini unutacaktır.

Lilly — Alsana.

İnsan biraz daha yaklaşarak alır, yemeğe başlar.
Lillian artık bakmaz ona, ama gene aynı dalgınlıkta.

İnsan — Elbiseniz nefis bayan Hellman.

Lillian, tek düze biçimde yanıtlar. Aklı başka yerde.

Lilly — Balmainden almıştım. Çok özel günlerimde giyerim bunu. (Pozlu bakar). Şapkam nasıl?
Laf aramızda... Çok para verdim...

Lillian dalar gene.

İnsan kesekağıdından sürekli atıştırmakta.

Lilly — (İç ses). Hani uzun süre bir yerde yaşarsan mutlaka başına gelir.

Yalnızca merhabalaştığın ve çok az tanıdığın kişiler vardır. Sokakta, kumsalda, şurda burda yanında bitirirler.

(Bir an bakar, gözlerini kaçıırır sonra).

Bir türlü kim olduklarım çıkaramazsın. Hatırlamadığımı anlamamaları için de bir an önce çekip gitsinler. istersin. (Yeniden kaçamak bir bakış). Dua edersin hatta.

Lilly serbest eliyle alnını uğuşturur. Ya giderse korkusu ile bir an bakar ona.

Lilly — Ama sen gitme ne olur. Gitmeni hiç istemiyorum.

İnsan — Siz istediğiniz sürece yanınızda olacağım bayan Hellman.

Lilly — Genellikle de aptal aptal sorarlar.

«Tezgahta ne var bayan Hellman, yeni bir şeyler yazıyormusunuz?»

Sen sormayacakmısın?

İnsan küçük öksürüklerle boğazında kalan fıstıklardan arınır.

İnsan — Tezgahta ne var bayan Hellman?

(Net). Yeni bir şeyler yazıyormusunuz?

Lilly — (İç). Nasıl da tedirgin eder bu soru beni.

Hayır hiç bir şey...

Hiç bir şey yapmıyorum der, çıkarım işin içinden.

İnsan yer gene.

Lilly onun sesine öykünerek bulmak ister kim olduğunu.

Lilly — Tezgâhta ne var Bayan Hellman?

Yeni bir şeyler?

Lillian birden heyecanla bağırır. Kesekağıdını tutan kolu aynı kıpırtısızlıkta.

Lilly — Buldum. Sen bir sessin benim için. Yalnızca bir ses...

Daha önce hiç görmedim seni. Şu an da yoksun belki. Ama sesin var. Gerçek olan sesin... Yalnızca ses.

Lilly kesekağıdına bakar birden, uzaklaştırır elini.

Lilly — Amma da obur. Bir sesin tüm fıstıklarımı yiyip bitirebileceğini sanmak saçmalık olur.

İnsan mahçup kıpırdanır.

Lilly — Yoo, gitme sakın. Gitmiyorsun değil mi?

Lilly dalgın bir kaç fıstık atar ağzına.

Lilly — Bu senin sesindeki parlak gür ton. Üstelik her an değişmeğe hazır...

Çok mu sevdim bu sesi, yoksa ondan nefret mi ediyorum, bilemiyorum.

Lilly kesekağıdını uzatır yeniden.

Lilly — Hadi ye gene istiyorsan.

İnsan duraksar önce, sonra kibarca birkaç tane alır, ağzına atacakken vazgeçer.

İnsan — Sarsıntıyı atlatabildiniz mi bayan Hellman. Yani kendi adınıza?

Lilly — Sarsıntı?

Ha emindim zaten... (Yeniden dikkatle bakar ona). Yaşamımın o uğursuz dönemine ait bu senin sesin.

Lilly — (İç ses). Sarsıntıyı atlatabilmek?

(Oyun). Biraz toparlandım tabi... Çalışma düzeni, para açısından.

İnsan ve Lillynin elleri aynı anda kesekağıdına gitmiştir gülüşürler.

Lilly — Atlatma sözcüğünü dünyada yaşamak adına kullandınsa, evet... Çünkü iyileşmeğe inanmam ben. Tadırları ödülleri, saçmalıkları, cezalarıyla geçmiş her zaman önümüzdedir. Önümüzde olması gerekir. Her birimiz için öyle...

Lilly birden tedirginleşir gene.

Lilly — Kaç yaşındasın sen?

Dur söyleme.

Lilly iyice yaklaşır ona. Konuştuğu süre içinde onun gözlerini, ellerini dişlerini inceler.

Lilly — Özgür düşünceden yana olanlarla, kızıl avcısına aynı küçümsemeyle, aynı dudak büküşüyle bakan, bizden daha genç kuşaktan biri isen, hemen çek git burdan.

(Küskün yerine döner). Bizimle alay etmenizden hoşlanmıyorum. (Güçlkle konuşur). Allah kahretsin... Bir ölçüde haklısınız da bu alayınızda.

Lilly acıyla döner bakar ona yeniden. Sesini denetleyemez, bağırır.

Lilly — Ama şu anda düş kırıklığına uğrama sırası bizde. 1960'ların o yürekli çocuklarının vardığı yeri görünce... Bu hakkı kendimde buluyorum anlıyor musun?

Lilly yeniden yaklaşır ona.

Lilly — Ama hayır... Tuhaf bir şey.
Senin yaşın da yok.
Belki milyonlarca yaşın, belki de hiç.

Lilly başını omuzuna yaslar onun.
İnsan saçlarını okşamak ister Lilly'nin
Cesaret edemez bu kez.
Eli bir süre havada kalır.

Lilly— Sorduğun zaman da biliyordun sen.
Bütünüyle atlatamadım sarsıntıyı. Tüm sarsıntılar için geçerlidir bu kural. Bu benimkisi, yaşadığım yer, yaşadığım dönem kadar, kendi yapımdan da kaynaklanıyordu. Temelsiz, yeterince irdelenmemiş bir inançtan doğmuştu çünkü.

Lilly konuşurken sürekli burnunu çeker.

Bir zamanlar aydınlara inanmıştım ben.
İster öğretmenlerim, ister dostlarım, ister kitaplarım, okuduğum yabancılar olsun, aydınlara... (İç ses). Ne tuhaf, hemen her yerde gemiyi ilk terkedenler onlar oluyor. (Aranır). Allah kahretsin, mendil taşımayı öğrenemeyeceğim bir türlü.

İnsan cebinden buruşuk bir mendil çıkarır, çekinerek uzatır ona. Lilly bir çocuk gibi sümürür.

Lilly — Tarihte ilk kez görünmüyordu ki bu. Namuslu yurttaşların şaşkınlığını, bir takım satılmışlar daha havadayken yakalar.

Lilly bu kez başını göğsüne yaslar onun.

Lilly — Bu her zaman böyle olmuştur, her çağda. Cahillerin kafasını karıştırmak için bir ana tema gereklidir hep. Kızıl düşmanlığı teması da öyle. Pıyango torbasından çekilir gibi, kolaylıkla...

Lilly gene burnunu çekiyor.

İnsan mendili uzatır bu kez kendiliğinden, sümkürtür.

Lilly — (Çocuksu). Ağladığımı sanmanı istemem.

Yalnızca burnum akıyor işte. (Mendili alır).

Bırak bende kalsın bari.

Tek tük çatlak seslerden... (Sümküür).

Bir kamuoyu yaygarası yaratmak işten bile değildir bu şarlatanlar için.

Sonra da bu iğrenç operayı, tutup deliller evinde sahneye koyarlar. İnsan yaşamı, insan değeri, insan onuru hak getire.

Öylesine şaşkına çevirirler ki seni, ben bu oyunu daha öncede görmüştüm diyemezsin, on, yüz, bin yıl önce, dünyanın herhangi bir yerinde, ve kendi ülkemde, kendi ülkemde defalarca...

Lilly iyice sokulur sığınmış gibi ona, İnsan da çaresizdir. Sessizlik.

Lilly — Benim o uğursuz dönemimde de işte, insan yaşamları kırılıp geçiriliyordu...

Ama o güvendiğim aydınlar.

İnsanları haksızlıktan korumak için onaylarına başvurmak ne zaman adet olmuştur acaba?

Kıyılan insanlara üç beş yardım eli uzanıyordu ancak o kadar. Hepsi de bir süre için savuşturduğu tehlikenin sarhoşluğunda. Ama yalnızca kendi adları. Aydınlar...

Lilly oyunun müziğini ıslıkla çalmayı dener...

Lilly — Biliyormusun, küçüklüğümden beri, ıslık çalmasını beceremem ben.

Yalnızca nefes çıkıyor böyle, uff uffff., ses yerine.

Müzik bitmiştir.

İnsan — Amerikanizme karşı çalışmalar kurulundan size işbirlikçi tanıklık öneren o uğursuz çağrıyı getiren bendim Bayan Hellman.

Lilly dehşetle doğrulur.

Lilly — (İç ses). Evet hatırlıyorum galiba. (Oyun).
Ama olamaz, o bir zenciydi.

Lilly geriler, insan da küçük adımlarla yaklaşır ona.

İnsan — Doğu yasasında 82. sokakta oturuyordunuz o zamanlar.

Lilly — (Nasıl bilebilirin şaşkınlığında). Neo georgian tarzı güzelim bir ev.

İnsan — (Bildigini kanıtlama çabasında). Bu tür evlere konuklar, alttaki zili çaldıktan sonra içeri girer, boru gibi bir aletle, kimliklerini yukarı bildirirler.

Lilly — (Şaşkınlığı artmış). Bizim boru uzun süredir uğultudan başka bir şey iletmiyordu.

Bende usanmıştım. Kapı çalınır çalınmaz düğmeye basıyor, asansörün bizim kata yükselmesini bekliyordum.

İnsan — Öyle oldu bayan Hellman.

Ben de asansörle çıktım yukarıya.

İnsan asansördeki zenci gibidir şimdi. Elinde kibarca tuttuğu bir şapka.

Lilly — (İnanmak zorundadır artık). Pazar ayininden yeni çıkmış bir rahibe benziyordun. Takım elbiseli bir zenci.

İnsan — Siz Bayan Hellman mısınız?

Lilly — Evet... Ya siz?

İnsan bir zarf uzatır ona.

İnsan — Amerikanizme karşı çalışmalar kurulundan bir çağrı getirdim size.

Lilly heyecanını gizleme çabasında zarfı açar, okur.
Her satırda zencinin yüzüne bakmakta gitgide kabaran
bir öfkeyle.

İnsan — Kapıyı nasıl da yüzüme çarptınız.

Lilly — (Son kez sınamak ister). Madem sendin o
zenci, kapıyı çarpmadan önce sana ne dediğimi de
hatırlaman gerekir.

İnsan — Evet Bayan Hellman. Çok iyi hatırlıyorum.
Bu iş için bir zenciyi koşturmak, akıllıca doğrusu de-
diniz.

Lilly ve insan birlikte — GÖREVİN HOŞUNA GİDİYOR
MU BARİ?

İkisi de yankılanan seslerini duyuyormuşcasına, acılı gü-
lümserler.

Lilly — Oysa zencileri ne çok severim ben.

Çiftlik kahyam Gus mesela.

Sonra ırgatlarım, Betty, Kitty.

Süt ninemi anlatmıştım sana değil mi?

Yoksul zencilerin sorunlarını düşünmeği o öğretmişti
bana. Gerçekten ilgilendiğimi görüncede hemen tersle-
di. (Süt nine gibi).

Kara derililere göz yaşı dökmek yetmez bayan Lilly,
ya yoksul beyazların dertleri.

Lilly elindeki çağrıya bakar.

Lilly — İşte sonunda bana da gelmişti çağrı.

Deliler evinde sahneye konan o iğrenç operaya. (Bu-
ruşturur). Savaş çığlıkları bunlar...

(Bastırılmış bir nefes çığlığı gibi)

Savaaaaaaş.

Ülkenin yüreğini ağzına getirmek istiyorlar.

(Çöker iskemlesine). Korkan insan düşünemez.

Düşünmeyen insanı amaçlıyor bunlar.

(Kıpırtısız kalır).

İnsan — Bir saat süreyle, evde yapayalnız oturdunuz, çağrıyla başbaşa. Hiç kimseyi görmek istemiyordunuz.

Lilly kalkar amaçsız dolanmağa başlar.

Lilly — Yoo, o kadar da değil... Bence ortada telaşlanacak öyle fazla bir şey yok.

Evet çabuk parlayan bir insanım, bunu söyledim daha önce de... (Masaya oturur, kalkar). Bakkal ısmarladıklarımı zamanında getirmezse (pencereden bakar gibi). Çiftlikteki ürünler güdük kaldığında (eli telefona gider, vazgeçer sonra).

Sık sık telefon çalarsa...

Haber iyi de olsa farketmez, zıvanadan çıkarım ben.

Daktiloya bir kağıt geçirir, yazmağa başlar.

Lilly — Ama söz konusu olan ciddi bir bela ise...

Sinir bozukluğunu daha derinlere deflerim hemen. Bir çeşit dinginlik kaplar her yanıma. Felaketin açtığı yaralar uzun süre kapanmayacaktır benim yapımdaki insanda. Bunu bilirim bilirim ama gene de gerçek bir belanın beni oyuna getireceğine öyle kolay kolay inanmam.

İnsan onun telaşım yenme çabasını saygıyla izlemiştir.

Gözüne gelirler.

Lilly — Şimdi sen de kolay inanmayacaksın ama... Bir süre keyiflendim bile... Masamın üstünde Who is Who in America'nın soru fişi duruyordu.

Lilly fişi uzatır, insan şöylece bir göz atar.

Lilly — Şu meşhur adamların yer aldığı Amerikada kim kimdir ansiklopedisi. Yeni çalışmalarınızı öğrenmek amacıyla her yıl postalarlar bir tane.

(Geri alır). İki gün önce çoğunu yanıtlamıştım.

(Gülerek okur). Kurulun çağrısından sonra, bu yanıtları okumak, öylesine komiğime gitti.

Lillian Hellman ben değildim sanki, bir başkası...

İnsan çalışma lambasını yakar. Lilly sabıka resmi çıkartıyorcasına, cepheden ve profilden ışığa bakar.

İnsan — Adı soyadı.
Lilly — Lillian Hellman.
İnsan — Mesleği.
Lilly — Yazar.
İnsan — Yapıtları.
Lilly — Çocukların saati
Gelecek günler
Küçük tilkiler
Ren'de gözcülük
Arayan rüzgar
Ormanın bir başka bölümü

Işık gözünü almıştır sıkın kapar.

Ayrıca Çehov'un mektuplarını toplayarak bir tamtma yazısıyla okura sunmuşum.

Senaryolar falanlar yazmışım. Derneklere sendikalara falan üye imişim.

(Bir süre dalgın). Allah kahretsin...

Bütün bunları kurulda da soracaklar, ezberlemeliyim.

Elinde kağıtlarla sedire uzanır, kendi kimliğini ezberleme çabasında.

Lilly— Arayan rüzgar, çocukların saati; gelecek günler (Kağıda bakar) gelecek günler Ren'de gözcülük, küçük tilkiler, (kapar) gelecek günler, Ren'de gözcülük, arayan rüzgar, ormanın bir başka bölümü gelecek günler. (Bunalmış başı düşer).

Süre.

İnsan saygıyla bekler onun başucunda.

İnsan — Biraz kestirdiniz sonra ve birdenbire davranışımızın garipliğine şaşarak, ter içinde uyandınız.

Lilly sersemlemiş bir durumda telefona yönelir, telaşla

bir numara çevirir. Bu kısa süre içinde insanın varlığını unutmuş gibi.

Lilly — Aloo Dash... Özür dilerim... Dashiel Hammet'le görüşmek istiyorum lütfen.

İnsan da az öteki telefonu alır.

İnsan — Aloo, Lilly.

Lilly — Aa yooo... Bana bak gök kuşağı prensi. Bana Dash'im deme sakın inanmam, yetti...

İnsan yumuşak sıcacık bakar ona.

İnsan — İnanın bayan Hellman. Dash'de bendim sizin yaşamanızda.

Lilly omuzlarını silker, çaresiz konuşacaktır.

Lilly — Dash beni duyuyor musun... Ben Lilly. Şimdi beni iyi dinle, tamam mı?

İnsan — Ben de birazdan seni arayacaktım Lilly. Şu anda kuzu şişi yiyiyorum biliyor musun?

Lilly — Bırak şimdi kuzu şişini filan Dash, başlatma.

İnsan — Hâlâ mı kırgınsın bana...

Dayak düşkününü bir çocuksun sen Lilly büyümedin hâlâ...

Lilly — Ay sana kırgın filan değilim, dinle beni çok önemli...

İnsan — Hayır önce sen dinle... Seni bilmez miyim. Kimbilir ne senaryolar kuruyorsundur dün geceden beri kafanda...

Lilly — Dün gece telefona çıkan kadın filan umurumda değil Dash, dinle beni...

İnsan — Yo, sonradan bunu sorun haline getirmeni istemiyorum aramızda... Biliyorsun yoğun bir çalışma içindeyiz. O gece de sıfır ikiye kadar sürdü kopyeleri gözden geçirdik.

O saatten sonra kızı tek başına kapı önüne bırakamazdım ya. İkimiz de bitkin bir vaziyette kıvrıldık kal-

dık ayrı ayrı köşelerde. Bütün mesele bu, anlaşıldı mı hanımefendi?

Lilly— Bana bak Dash... Sen de o kızıl saçlı sekreterinde... Canınız cehenneme...

Çağrı geldi diyorum... Çağrı... Anlıyor musun beni.

İnsanın yüzü allak bullak olur bir an. Sessizlik.

Lilly — Aloo Dash... Duymuyor musun beni. Nerdesin Dash... Aloo.

İnsan — Bağırma Lilly. Burdayım...

Bir dakika bile düşünme payı tanımazsın insana.

Sessizlik.

İnsan — Allah kahretsin... Geldi demek sonunda...

Lilly'nin gerginliği bitmiştir artık, sessizce dinler. Telaş sırası insandadır şimdi.

İlk trene atlayıp hemen geliyorum.

Aloo... Alo. Beni duyuyorsun değil mi?

(Aranır bir yandan). Hangi cehenneme girdi.

Bir tren tarifesi olacaktı şurda.

Alo Lilly, ben gelene kadar hiç bir şey yapma, tamam mı? (Bulur, inceler telaşla). Sekiz kırk treni. Ben gelene kadar hiç bir şey. Anladın değil mi?

İkisi de telefonu kapatır.

Lilly boyanır aynada, kararlı.

Lilly — Hiç bir şey yapmamak elimden gelmezdi artık. O her yanıma uyuşturan dinginlik geçmişti çünkü.
İnsan — Hemen Stanley İsaac'a koştunuz.

Lilly eli ayağına dolanmış bir vaziyette hazırlanırken, insanın Stanley İsaac tavrına geçişini izler.

Lilly — Manhattan'ın ilk yöneticilerinden biriydi Isaacs.

Alt kademedeki yardımcılarında birinin Parti üyesi

oluşu yüzünden saldırıya hedef olmuştu bir süre önce.

Lilly onun karşısındaki koltuğa oturur.

Lilly — İyi dayanmıştı doğrusu saldırılara. Yine de bu olay en cumhuriyetçi tavrıyla sürdürdüğü meslek hayatını kötü etkiledi onun. Avukatlığa başladı. Gerçekten saygı değer bir insandı Stanley. Bir hayranı olarak daha önce de yoklamıştım onu bürosunda. (Kitap imzalar). Birbirimizi severdik çok. (Uzadır). Sana son çıkan kitaplarımdan getirdim Stanley.

İnsan duygulanarak alır, ithafı okur, içten sevgili...

İnsan — Ne şekersin Lilly. Başucu kitaplığında saklayacağım bunu. (Özenle kaldırır).

Lilly güvenlidir çok.

Lilly — Evet bu işe ne diyorsun şimdi?

İnsanın yüzü değişir. Tedirgin ve acılı şimdi. Gerekli sözcükleri bulma sıkıntısıyla güçlükle konuşur.

İnsan — Davanı benim almam uygun düşmez Sevgili Lillian. Bu alanda yeterince bilgim... yok.

Beni yanlış anlama sakın.

Bu daha başka, bir deney işi...

Beni anlıyorsun ya... Ama şey yapabiliriz.

İyi, ikimiz birlik olursak, bu konuda en yetenekli adamı bulabiliriz.

Kim, kim olabilir sanki...

Lilly düş kırıklığıyla ayağa kalkar.

Lilly — Boşuna yorulma Stanley. Seni anlıyorum. Siyasal yaşama yeniden dönebilmek için davranışlarına dikkat etmek istiyorsun.

Lilly'nin gözleri bir an kitabının durduğu rafta.

Lilly — Bunun için de şu anda duygularını açığa vuramayacak kadar ikirciklisin. Bana bile. Sağ ol.

İnsan da utançla bakar kitaptan yana. Lilly kitabını geri alır.

Kalkar ikisi de.

Lilly— Bunları ona söyledim mi gerçekten?

İnsan — Hayır bayan Hellman.

Ama o an, hakkında ne düşündüklerinizi Stanley İsaacs biliyordu. Yani ben.

Lilly daktilosunun başına geçer, belgeler durumu.

Lilly — Zavalı Stanley. Benimle konuşurken yüzünü kaplayan hüznü hatırlıyorum da. Üstelik siyasal hayata dönüş yolunu da hiç bir zaman bulamadı bir daha.

Bir süre sessiz düşünceli oturur daktilonun başında. Sonra karalar yazdıklarını.

Kalkar. İnsanın koluna girer dostça.

Lilly — Ee benim kırk kılığa giren gökkuşağı prensim. Sanırım Bay Fortas olduğunu iddia edeceksin şimdi de Biliyor musun onu aramayı nerden akıl ettiğimi hâlâ bulup çıkaramıyorum, bunca yıl sonra.

İnsan onaylar onu. Karşılıklı otururlar gene.

Lilly — Sana hiç yaraşmayan ampir tarzı koltuğuma oturmuştun. Zeki bir yüzün vardı.

İnsan — Bakışlarımla sizi ölçüp biçiyordum.

Lilly — (Rahatsız). Bu tür bakışlar her zaman sinirlerimi bozar.

İnsan — Geçmişiniz hakkında bir kaç soru sordum size.

Lilly — Kabul et ama, böylesi gergin bir güne yaraşmayacak kadar önemsiz ve aptal sorulardı bunlar.

İnsan gözlerini bir noktaya diker.
Lilly tedirgin o da bakar aynı noktaya.
Çok önemli bir şey yaşanacaktır sanki.

İnsan — Şu kitaplıktaki bayan Hellman...
Porselen kuşlar...
Ne kadar güzel.

Lilly patlamamak için öfkesini güç tutmakta. Çok önemsiz şeyler söylüymüşcasına masanın üstündeki müzik kutusuyla oynamaya başlar insan. Açar kapar, kapar açar.

İnsan — Bayan Hellman, size bir şey söylemek istiyorum. Yani içimden bir şey söylemek geliyor size. (Kutu). Ama böyle insanın içinden doğan şeyleri, resmi bir öğütten saymazsınız değil mi? (Kutu).

Lilly — (Gözü kutuda). Rica ederim Bay Fortas.

Sizi dinliyorum. Buyrun söyleyin ne söyleyeceksiniz.

İnsan — Bana kalırsa... (Kutu). Anayasanın beşinci maddesindeki (Kutu) düzeltilere sığınmadan (kutu) bu şerefsiz kurullar karşısında (kutu). Ahlaki bir tavır almanın zamanı geldi artık.

Lilly — Sizin de kulağınıza çalındı değilmi Bay Fortas. Hollywood gerçekten de bir panik içinde. (Gözleri kutuda). Hoş kulağımıza çalınmasına da gerek yok.

Lillian kutuyla oynamayı sürdürür.

Sayfa boyu gazete ilanları veriyorlar utanmadan, aşırı uçlarla hiç bir ilişkimiz yok diye... Gadge'in yaptığı... Bay Elia Kazan'a Gadge deriz biz. (Sinirden titrer). Sonra Humprey Bogart...

I'm no Comunist.. İğrenç bir şey... Bazıları kurulların kendilerinden ne itiraf etmelerini beklediğini kestirmeğe çalışarak...

Çarpıcı açıklamalar yapmak için beyinlerini kazıyarak ancak engizisyon rahiplerinin hoşuna gidecek bazı günahları bulup çıkarmada yarışıyorlar...

Hatta ilk okuldaki yatakhane arkadaşlarını bile ele

verenler varmış aralarında. Ginger Rogers'in annesi, Adolphe Monjou, Robert Taylor, Garry Cooper. (Öğürür gibi). Hele 1947'de kardeşlerini ele veren Ruth Fischer Esler'i hatırlıyorum da.

Hayır muhaceret ruhu ya da geçim maişet derdi ile açıklanamaz bu yaptıkları... (Patlar birden).

Şununla oynamayı kesin lütfen bay Fortas.

Daha açık konuşun benimle. Nasıl bir ahlaki tavır bu önerdiğiniz...

İnsan toparlanır, bırakır kutuyu. Sakin ve tek tek konuşur.

İnsan — Yani özetlersek bayan Hellman.

Kurul karşısına çıkarıldığınızda şöyle konuşabilirsiniz. Yaşamım konusunda sorduğunuz soruların tümünü yanıtlarım ama, size başkaları hakkında bilgi veremem. İster yabancı ister tanıdık hiç kimse hakkında. Ama hiç kimse.

Yeniden kutuya uzanır. Hemen açmaz ama.

İnsan — Evet Bayan Hellman.

Siz bunu söyleyecek durumdasınız. Çünkü sanırım zaten hiç kimsenin şu ya da bu ilişkilerini biliyor değilsiniz.

Kutuyu açar yeniden.

İnsan — Tabii kurul bu söylediklerinize asla inanmayacaktır. (Kutu). Üstelik anayasanın beşinci maddesinin tanıdığı ayrıcalıkları yadsıdığımız için de, yasal haklarınız demekle, başınız derde girebiliri kastediyorum tabii...

Lilly — Lütfen dedim size bay Fortas. (Çeker alır onun önünden kutuyu). Oynamayın şunla. Deli mi ne?

İnsan — Özür dilerim bayan Hellman.

Lilly — Bana kalsa, ben ahlaki tavrımı şöylece belirtmeyi tercih ederim kurulda.

Lilly teatral bir edayla dikilir.

Lilly — Sanatçılara, sanat ürünlerine, ideolojik testler uygulamak da neyin nesi beyler.

Bir cümle içersinde dört kez Amerika sözcüğü geçtim, keyiften mest olacak kadar dar kafalısınız sizler. Raporlar, ihbarlar, durmadan kabaran dosyalarınızla, manşet peşindesiniz hepiniz. Kendi çıkarlarınız adına, başkalarının yaşamlarını kullanmaktan çekinmezsiniz. Karşınıza çağırdığınız kişilerin kayda değer bir şeyler yapmadıklarını sizler de biliyorsunuz. Ama başardınız işte. Yıldırдың onları. Baskı ile hiç işlemedikleri suçları kabul ettirdiniz onlara. Zorla yaptınız bunu zorbalıkla. Hadi buyrun bakalım... Göreyim sizi. İstediginizi yapabilirsiniz bana da.

İnsan uyarıcı biçimde alkışlar onu. Lilly gözlerini kaçırarak konuşur.

Lilly — Tamam, tamam biliyorum.

Bay Fortas'a söylediklerim değil ama, söylemek istediklerimdi bunlar.

İnsan — Bay Fortas'a yalnızca dediniz ki.

Lilly — Haklısınız Bay Fortas.

Bu İğrenç kurullar karşısında ahlaki bir tavır almanın sırası geldi.

İnsan — Yo bayan Hellman. Bu sözle yetinemem.

Bir kaç gün uzun uzadıya düşünmelisiniz. Ondan sonra arayın lütfen beni.

İnsan uzaklaşmak üzeredir. Lilly yakalar onu.

Lilly — Siz beni ne sanıyorsunuz Bay Fortas.

(İç ses). Ah keşke daha sonra düşündüklerim o anda aklıma gelseydi. Ondan daha cesur olduğumu anlardı o zaman.

(Oyun). Ne beklemesi?

Bir kaç gün beklemenin filan hiç gereği yok.

İnsan — Sizin için belki ama Bayan Hellman.

Benim ihtiyacım var buna.

Size önerdiğim şey hakkında bir kez daha düşünmeliyim.

İnsan giz verir gibi yaklaşır

İnsan— Ha, bir şey daha Bayan Hellman.

Ne ben ne bürom, bu sizin davanızın sorumluluğunu üzerimize alamayız.

Lilly şaşkına dönmüştür.

Lilly — Ne siz ne büronuz öyle mi?

İnsan sesini daha da alçaltır.

İnsan — Anlayışlı olun lütfen Bayan Hellman.

(Kulağına fısıldar). Lattimore'un vekiliyiz biz. Müvekkilimizin kişiliğinin size zararı dokunabilir.

Lilly ne diyeceğini bilemez.

İnsan — Tabi sizin kişiliğinizin de ona.

Lilly daktilosunun başına oturur. Üst üste satır atlama sesi.

Lilly — Of cadı kazanı bu. Gerçekten bir cadı kazandı. Daha sonraları da hep düşündüm.

Ne kalıcı bir oyun bu Arthur'unki...

Ve kalıcı olması ne acı.

Ne yazacağını bilemezmişcesine başı ellerinin arasında oturur. İnsan omuzuna dokunur onun.

İnsan — Hemen umutsuzlanmayın Bayan Hellman. Becerikli genç bir avukat tanıyorum. Bu konuyu yeniden bir daha tartışırız sizinle. Gerekirse bir daha ya ha.

İnsan uzaklaşır. Lilly görüntüsünü bozamaz.

Yaklaşan tren efekti.

İnsan elinde küçük bir valizle girer. Dash'tir bu kez.

Lilly — Bak tartışmak filan istemiyorum Dash. Çok kararlıyım. Bay Fortas'ın söylediklerini aynen uygulayacağım.

İnsan valizini bırakırken gözlerini Lilly'nin üstüne diker öfkeyle.

Lilly — Hadi Dash, sana bakmasam da görebiliyorum. Her öfkelendiğinde böyle uzun süre gözlerini yüzüme dikmekten vaz geç.

Lilly kalkar geriden sevgiyle sarılır ona.

Lilly — Çıldırılmış bir karıyla nasıl başedeceğini düşünüyorsun değil mi?

Başka çıkar yol yok ama Dash...

Yalnızca bu.

Lilly biraz uzaklaşır, o da Dash'e bakmağa başlar inatçı ve korkusuz.

Lilly — Hadi Dash. Bu süzme sınavlarını çoğu kez başarı ile atlatmışımdır ben biliyorsun.

Susku. İkiside ısrarlı, çözülmek niyetinde değil.

Lilly — (Dayanamaz). Ama bu kez çok uzadı. Çalışmam gerekiyor benim.

Oyunun müziğini başlatır Lilly.

Lilly — Birer martiniye ne dersin?

İnsan istekle doğrulur, Lilly kadehleri doldurur.

Lilly — Beraberliğimiz için Dash, sağlığına. (Şakacı). İçerler.

Hey yavaş ol Gökkuşuğu prensi. Dash'in kılığında kaldığın sürece bir kadehten fazla veremem sana. Biliyorsun doktoru içkiyi yasakladı ona.

İnsan — Ne kötü... Yani bay Hammet adına.

(Uzanır). Süzme sınavını sürdüreceğiz çaresiz.

(İsrarla bakar gene).

Lilly daktilosuna sığınır.

Lilly — Lütfen Dash, lütfen yapma... Beni tanımıyor değilsin... (Yazar). Ta başından beri düpedüz amaçsız bir asiyim ben. Ana tarafımın yoksul zencilerin borçları sayesinde nasıl yükü tuttuklarını gördüm.

İnsan — (Doğrulur). Sanırım o yüzden daha çok baba tarafından sayıyorsunuz kendinizi Bayan Hellman. (Şişeye yönelir). Bir an için Bay Hammet'in kişiliğinden sıyrılmamda bir sakınca yok sanırım.

Lilly — (O da bardağını uzatır). Babam bana hep ne derdi biliyor musun Gökkuşağı prensi. «Koskocaman bir soru işaretine benziyorsun sen küçüğüm. Koskocaman bir soru işareti...

İçerler.

İnsan— Üstüne üstlük, biz güneyli beyazların bir kusuru daha vardır. İster bağınaz cahil takımından olalım, ister değil (yazar).

Hepimiz dilediğimiz gibi düşünme ve kendi seçtiğimiz yolda yürüme hakkına sahip olduğumuza inanırız... Sanki Dash, sen sanki çok mu farklısın benden.

İnsan — (Anımsıyarak sedire yönelir). Ah, süzme sınavı özür dilerim. (Uzanır).

Lilly — Sen güneyli değildin ama, belki de benden çok daha genç yaşlarda çizmiştin onurunun sınırlarını... Ve her zaman da ateşli bir savunucusu oldun bunların.

İnsan ısrarlı bakışını sürdürmekte.

Şimdi nasıl olur da anlamazdan gelirsin beni... (Daktilosuna sığınır gene). 1930 bunalımının çelişkilerini yaşadım ben. Babamı yoksul bırakan kriz kocamı zengin etmişti. Hemen ayrıldım ondan. Sonra aslım bir kaç tane, taze diri siyasi kök verdi.

İnsan — (Doğrulur). Sanırım üniversiteye yazılmak için Almanya'ya gittiğinizde oldu bu değişim bayan Hellman. Hitler faşizmi ile burun buruna geldiğiniz de yani...

Lilly — Yalnız o değil. İç savaş sırasında İspanya'daydım. Londra'da V-2'lerden biri çok az ötemde patladı. Bir süre kendimi tutamayıp avaz avaz bağırdım.

İnsan kadehi doldurur.

Sonra Rus cephesinde bir hendekte, Almanlara bakmam için elime bir dürbün tutuşturmuşlardı. Dürbünü şak diye ışığa tutunca... (Elleriyle yüzünü kapar). Aptallığım yüzünden neredeyse yığınla insanın ölümüne neden olacaktım. Neden bütün bunlar neden için..... (Tek tuşa basar hep sinirle).

İnsan yaklaşarak bakar kağıda...

İnsan — Soru işaretiyle doldurdunuz sayfayı bayan Hellman. (Verir). İyi gelir, için... Ben gene yerimi alacağım hemen.

Lilly onun sedire yönelişini izler sevecenlikle.

Lilly — Sonra... sonra seninle ilişkim Dash... Koca yürekli canım insan. İnançların yüzünden hapse düştüğünde hastaydın. Çıktığında daha da ağırlaşmıştı hastalığın. Ama seni hiç bir zaman bu kadar keyifli görmedim.

İnsan — (Acılı güler). Verilen cezalara onurla göğüs gerebilmişim çünkü. İlerde başıma ne gelirse gelsin. Direnebileceğimi kavradım. Bu yüzden de hoşnuttum kendimden.

Lilly — Doğrusunu istersen sinirime dokunmuyor değildi bu halin. (Kalkar, yanma uzanır onun). Hapishane günlerini anlatırken çok sıkı disiplinli bir ortadokuldan paçasını kurtaran yeni yetme bir delikanlının halini alırdı yüzün.

İnsan — (Aynı keyifle güler). Sanki kıyasıya bir futbol maçındaki yengimden söz eder gibiydim.

Lilly — Her şey, her şey vızgelmişti sana.

Gerektiğinde her türlü koşula ayak uydurabildiğin için seviniyordun adeta. (Susku, doğrulur). Şimdi sıra bende Dash. (Masaya yönelir). Bu durumda benden daha başka davranmamı istemeğe hakkın yok. (Yazar).

Benim incecik ahlak defterimde de başı dertte insanlara saldırıp, kendini temize çıkartmak diye bir şey yazmaz. Sen ve senin arkadaşların, sizler... Hep daha iyi bir dünya yaratma çabasında kişiler olarak görünüyorsunuz bana. Ne yalan söylüyeyim. Bir bölüğünüz de. (Yazamaz).

İnsan — Budalaydı diyeceksin sanırım, çekinme...

Lilly — (Yazar). Bir kaçı da tepeden tırnağa zıdır. (İçki kor kendine). Hele seninle birlikte katıldığımız o toplantıda Dash... Toplantı başkanımıydı neydi hani...

İnsan bağışlamalı bir yüzle dinler.

İkide bir pabuç bağlarını çözüp çözüp bağlaması yok mu? Sarı bir not defterinden acaip acaip desenler kesip yere atıyordu, hiç nedensiz. (Yazar). Önemli sayılabilecek bir tartışmayı dinlerken bile hemen dağıtıveriyordu dikkatimi.

İnsan çekingen doğrulur.

İnsan — Sorumu bağışlayın bayan Hellman. Partiye üye olmama nedenlerinizden biri de buydu belki... Yani hep düşünmüşümdür de...

Lilly — (Lilly şaşkınlıkla bakar bir an). Bilmiyorum.

İnsan Dash tavrıyla uzanır yeniden.

Olabilir.. (Kararlı). Evet evet, dehşetli bir biçimde göz zevkimi bozuyordu bu adamlar... (Yazar). Ama gene

de bütün bunlar, bir takım ihbarlara suçlamalara girişerek, onları, gazete manşetlerine geçip, hayatlarında yıkıntılar üstünde yükselmekten başka bir kaygı taşımayan zorbalara teslim edecek kanıtlar bulup çıkarmayı gerektirmez elbet Nokta...

İnsan — Akşama ne yiyeceğiz?

Lilly sevinçle bakar onun yüzüne.

Lilly — Yüzündeki anlamı tanıyorum Dash... Artık kimsenin işine burnunu sokmak istemediğin zaman bu hali alır... İlişkimizi öyle seviyorum ki. Öyle seviyorum ki Dash. (Kalkar keyifle sofraya kurmağa başlar). Karides aldım sana. Dün akşamdan da sövüş tavuk var bir de salata... Biz hiç bir zaman o evlilik denen iki kişilik nevrozu yaşamayacağız seninle Dash.

İnsanda yardım eder sofraya.

Her ikimizin de ayrı ayrı yaşadığı yükler vardır, ve bu yükler hiç bir zaman sürtüşmez birbiriyle. Bir de mum yakalım ne dersin ha? (Yakar).

Sessizce yenen yemek. Lilly sevgiyle öper onu.

Lilly — Bir gün senin biyografini yazacağım. Dash mutlaka... Senin gibi güçlü bir insanın yaşadığını herkes bilmeli bu yeryüzünde (Kalem kağıda uzanır).

Biraz bir şeyler anlatsana bana, çocukluğun ilk gençliğinin ha...

İnsan — (Aynı sıkıntıda). Bunları daha önce anlatmıştım sana.

Lilly — (Umutsuz kalemi kağıdı bırakır). A, tabii... Bunca yıldır birlikte yaşadığım adam hakkında şu bildiklerimin zavallılığma bak. Bebekken çok şişmanmış... Büyük annesi her öğleden sonra sinemaya gidermiş... Birde Sanfransisko'da Pine Street'in kesiştiği yerde oturan, aptal sevgili...

(Sigara yakar). Pis illegal sen de.

İnsan birden bire önündeki tabağı iter.

İnsan — Boktan bir iş bu...

Düpedüz boktan bir durum..

Asıl konuşmamız gerekenleri ertileyip de gülünç olma. Seni hücreye kapatacaklar anlıyor musun, hem de düşündüğümüzden çok daha uzun bir süre.

Lilly — O zaman bırakta şu yaşadığımız anın tadını çıkaralım Dash... Madem uzun bir süre birlikte olmayacağız seninle.

İnsan istemez, Lilly kendi kadehini doldurur.

İnsan — O Fortas denen geveze kendi parlak düşüncelerini kendine saklasın.. Bay Fortas'ın önerisi umurumda değil. Asıl canımı sıkan ne biliyor musun. Bu rezil heriflerin senin o yüksek tabaka ahlak kurallarına kulak asacaklarını sanacak kadar salak olman...

Lilly — (Şakacı) Aaa yoo Dash... Senin kadar köktenci değilse bile, benim o incecik ahlak defterimi yabana atma.

İnsan — Bu safsatalardan bir türlü kurtulamadığına inanmak güç geliyor. Kurtulamaman yalnızca... Bu rezil herifler...

Lilly — (Safça). Hangi reziller... Kurul üyeleri mi?

İnsan — Neden söz ettiğimi çok iyi biliyorsun.

Yalnız onlar değil.

Kurul üyeleri, basın, dost sandığın kimseler herkes anlıyor musun, herkes.

Ama sana laf geçirmek ne mümkün.

Yalnız şunu unutma hanımefendi mapusanede kalın duvarlar vardır.

Lilly — Biliyorum... Bakarsın bende avukatımla haber sallarım sana; «Sadakatini ispatlamasına gerek yok, dilediğini yapsın.»

Sen öyle haber yollamıştın ya içerden bana. Hain ne olacak.

İnsan yemeği çeker önüne.

İnsan — Hela temizletecekler sana haberin var mı hanımefendi hela...

Lilly — Olsun, sana da temizlettiler. Onun da onurlu bir yanı var demiyor muydun çıktığında. Ama Dash istersen hemen evlenelim...

Biliyorsun akraba olmayanlara görüş izni yok, mektuplaşma da... (Acılı). Tel örgünün ardından da olsa görmeliyim seni mutlaka. Ya da hiç değilse mektuplarınla ulaşmalısın bana.

İnsan — Mapusane yaşanmadan bilinmez Lilly.. Canları çektiği için insanı itip kakarlar orda. Ağzına süremeyeceğin bir yemek atarlar önüne, ve yemezsen de hücreyi boylarsın hemen.

Lilly — (Yer). Kantin diyordun hani...

Süt müt gibi bir şeyler...

İnsan — (Köpürür). Seni hücreye tıktıklarında, bu kadar burnunun dikine gidemeyeceksin ama, fare dedimde... Biliyorsun insan burnuna pek meraklıdır fareler.

Lilly ürkmüştür çok, tabağı iter önünden.

Lilly— Mapusanedeki farelerden daha önce hiç söz etmemiştin Dash.

İnsan — Senin adına gerçekten kaygılanıyorum Lilly. Kaldıramayacağın, üstesinden gelmeğe çabalarken de büsbütün batacağın bu olaydan korumam gerek seni. Ama nasıl?

Lilly ağladı ağlayacak.

Lilly — Ne renktiler.

İnsan — Ne, ne renktiler?

Lilly — Fareler. (İskemlesine büzülür). Yani duman rengi, beyaz, belki de koyu siyah.

(Eli burnuna gider) Büyük küçük orta karar?

(Kararlı dikilir iskemlede)

Verdiği söyleve kaptırmıştır iyice kendini.

Ama Dash... Öğretmenlerimden, okuduğum kitaplardan Amerika tarihinden öğrendiklerimi yerine getirdiğimden ötürü cezalandıramazlar ya beni.

Yani ben bir şeye karşı çıktığım zaman, atalarımın miras olarak devraldığım hakkı düşünürüm ben.

Yanlış ya da sakıncalı gördüğüm bir olay karşısında sesimi yükseltmek, hatta sesimi yükseltmek de yetmez, eyleme geçmek yalnızca hakkım değil, görevimdir de aynı zamanda.

İnsan tabağı iter gene önünden.

İnsan — Rica ederim Lilly. Şu iftiharlık öğrenci tutumundan vazgeç artık.

Biz Amerikalıların ders alınacak kadar köklü bir tarihimiz yok.

Lilly büzülür gene iskemlesine. Sigara yakar.

Ona da uzatır.

İnsanın bir an eli gider.

Lilly — Hiç mi içemiyorsun, yak bir tane hadi...

İnsan — Hayır söz verdim adama biliyorsun.

Lilly — (Fırsatçı). Sen doktora verilen bir söze bile bu kadar sadık olduktan sonra.

İnsan — Aynı şey değil... Aynı?

Durduk yerde söz vermem ben... (Sigarayı ahr).

Bilemiyorum belki de aynı.

(Yakar). Akhnızı başınıza toplamalısınız hanımefendi. (İki nefeste söndürür).

Söz konusu olan benim değil, sizin yaşamınız. Bu gidişle en azından yaman bir stress bekliyor baş ucunuzda sizi. O kadarla da kalırsa tabii...

Lilly — Fareler ha.

Farelerden hiç söz etmeyecektin bana Dash.

Ne renktiler?

İnsan — Aynı konuşmalar Dashiell Hammet'le aranızda günlerce yinelendi durdu bayan Hellman.

(masa takvimine uzanır çevirir). Uzayıp giden bir sof-

ra bir türlü yenemeyen yemek ve yeni bir gün daha. Korkarım ben bu bölümde daha uzun bir süre, ne si-gara ne içki içmeyeceğim...

Lilly güler.

Lilly — Biraz daha sabır gökkuşağı prensi...

Oyuna girerler yeniden.

Lilly — Şaşkın bir haldeyim. (Yeni bir söyleve girişecekmiş gibi olur). Benim incecik ahlak defterim... (Vazgeçer). Dash'in onaylamadığı bir tavır takmma-ğa alışmamıştım hiç.

Lilly iskemlesine büzülür yeniden.

İnsan — Bunu bildiğim için, ısrarla bu yanımıza sesleniyordum ben de.

İnsan öfkeyle tabağı iter önünden.

İnsan — Bırak çocukluğu Lilly. Seni yeterince tanıyorum.

Öfken olmadık yerde patlar senin. Bir türlü de denetleyemezsin.

(Tabağı yeniden önüne çeker).

Lilly — (Doğrulayıcı). Bir yerde boşu boşuna bekle-tildiğimi sanıyorsam, otobüste metroda itilip kakılı-yorsam...

Telefon çalar, Lilly öfkeyle bakar, kıpırdamaz yerinden.

İnsan — Hele işlemediğin bir suçtan ötürü, haksız yere suçlanıyorsan... (Yer).

Lilly — Suçlama önemsiz bile olsa farketmez. Hemen küplere binerim ben.

İnsan — Asıl önemlisi, o zaman çocuksu olduğunu bi-le kestiremediğin, öylesine şaşırtıcı bir tepkiler dizisi çıkıverir ki ortaya. (Tabağı iter gene) Şu allahın be-lası telefona bakmayacak mısınız?

Lilly — Sen neden bakmıyorsun peki?

İnsan — (Acılı). Beni kim arar ki. (Tabağı çeker)
Mutlaka sanadır.

Lilly telaşsız telefona yönelir.

Lilly — Bana söylüyorsun ama, öfke konusunda ben-
den kalır yanın yok senin. (Açar) Sahi Dash.
Ne oldu sana. Önceleri bu kadar çabuk parlamazdın
sen. (Kulağına götürmeden) Doğru söyle. İyisin ya.
Kendi derdimden sağlığını bile sormadım sana.
(Telefona) Size demedim. Aloo, kim?
Odets mi? Aaa, Clifford. Hayrola nerden çıktın sen böy-
le. (Almacı kapar) Clifford Odets...

İnsan yüzünü buruşturur.

Tiyatroya birlikte başlamıştık bin yıl önce.
(Telefona) İyidir ne olsun.
Dashiel Hammet'de iyi. (Bakar)

İnsan canı cehenneme gibilerden bir işaret yapar.

Lilly — Tabii saygılarını iletceğim... İlk gördüğüm-
de... Birlikte akşam yemeği mi? İkimiz?
(Almacı kapar). İnanmayacaksın ama 17 yıldır bu he-
rifle ya dört kez karşılaştım ya da beş...
(Telefona) Çok isterdim Clifford ama sağol...
Çok meşgulüm. Yani meşgulüm dedimse... Bir yığın
ufak tefek iş işte. Hı, hı... Tabii ben de sevinirdim eski
günleri filan konuşurduk ama... Başka bir sefere.
Tabii madem bir süre daha burdasın... Hı, hı...
Hoşça kal. Hı, hı... Belki görüşürüz gene...
Güle güle.

Lilly telefonu kapatır.

Lilly — Delimi ne? Bu güne kadar hiç arayıp sorma
da. Sanki 17 yıldır ilk kez geliyor Hollywood'dan New-
york'a. (Oturur, yeniden söylev edasında).
Ama Dash... Daha doğarken insanlar bir takım hak-
lar ve ödevlerle gelirler dünyaya.

Benim incecik ahlak defterim.

İnsan — (Çevirir). Yeni bir gün daha.

Lilly — Peki kızma, ahlak defterimden bir daha söz etmeyeceğim. (Doğrulur iskemlesinde)

Ne kadar belleği zayıf bir ülke de olsak, şunu unutamayız Dash. Tüm dünyanın örnek aldığı muhteşem bir özgürlük savaşı verdik biz.

İnsan — Gene aptal aptal kaldığımız yerden başlama

Lilly. Anlamıyor musun, hiç önemi yok bunun.

Bir saat içinde özgürlüğümüzden tümüyle yoksun kalabiliriz.

Lilly — (İskemlesine büzülür gene) Bunu biri daha söylemişti bana. Sanırım Londra'da. Kimdi o tanrım.

(Oyun). Yoo, umutsuz olmamalıyız Dash.

Eğitimden geçmiş aydın kişiler, ileri sürdükleri inanca ergeç sahip çıkacaklardır.

İnsan yorgun ve bıkkındır. Susku.

Lilly masanın üstünden bir gazete alır.

Lilly — Sen Clifford Odets'in «uyan ve şarkı söyle» adlı oyununu neden sevmemiştin tanrı aşkına.

Hiç de kötü değildi o kadar.

İnsan — Çünkü çocukluklarında bisikletleri olmadığından yakınan, sızlanan yazarların bir boka yarayacağını sanmıyorum da ondan.

Lilly masanın üstünden bir gazete ahr.

Lilly — Hayır, bu kadar kesin konuşamazsın. Mutlaka Dash, mutlaka.

Çok yakında bir takım sesler yükselecektir.

Koşullar ne olursa olsun. (Aranır sayfalarda).

Güvenli ve gür sesler. Yükselecektir mutlaka.

Lilly Dash'in öfkesinden kurtulmak için gazetenin ardına gizlenir sanki.

İnsan — Örneğin şu elindeki. Yıllar yılı Doğu Avrupa Ülkelerinin düşünce özgürlüğünü savundu değil mi?

-Fikir suçu olmaz-ın bayraktarlığını yaptı.
Oysa şimdi ne yapıyor ha?

Lilly hâlâ gazetenin ardındadır, gözükmez.

İnsan — Kendi ülkesinde insanlar hapse atılırken yıkıma sürüklenirken napıyor söylesene ha?

McCarthy çetesini kınama cesaretini bile gösteremiyor.
Oysa o herşeyi kınardı bir zamanlar. O meşhur kınaması kıçına mı girdi ha?

McCarthy'nin kişiliğine tek satırla olsun karşı çıkıyor mu, onu söyle bana.

Lilly aceleyle çevirir sayfaları, bir kanıt arama çabasında.

Lilly — (Cılız bir sesle). Şurda şey var...

Bak... McCarthy aleyhine bir sempozyum düzenlenmiş.

İnsan — (Bir an bakar). Onları yayınlamakla yetinilemez. Kendi görüşün, kendi tutumun ne diye sorarlar adama.

Sessizlik. Lilly yeniden başını çıkarır gazetenin ardından.

Lilly — (Ürkek) İrwin Howe'un yazısı fena değil galiba.

İnsan — Boş versene, suya sabuna dokunmuyor o da. McCarthy ve oğlanlarını, bu masum, bu zavallı yaramazları yola getireceğini sanan bir baba hoşgörüsünde. Öyle değil mi ha...

Lilly başını sallar.

İnsan masanın üstündeki diğer gazete ve dergileri onun kucağına yığar.

İnsan — Şu, şu, şu... Şunlarda başları siyasal derde girenleri savunanların acizliğine bak. Seçtikleri her sözcük nasıl da temkinli. Mantıklı görünebilmek için nasıl da kıçlarını yırtıyorlar baksana.

Lilly — (Yalvarırcasına). Zaten sayıca çok azlar Dash, bari onları karalama.

İnsan — Onlar da kıvırıyor Lilly, inan bana.
Kendi vicdanlarını bile rahatlatmaz bu yazdıkları.

Lilly öfkeyle fırlatır gazeteleri.

Lilly — Partizan Review'in da, ötekilerin de, allah belasını versin. Oysa adım gibi biliyorum, yığınla namuslu insan var çalışan buralarda.

(Sigaraya sarılır). Kadın erkek yığınla namuslu insan. (Yakar). Hayır Dash, sen ne dersen de. Ölü toprağı serpemezler üzerimize. Amerikan aydını inançları uğruna er geç kavgayı göze alacaktır. Canları yanma pahasına da olsa direteceklerdir mutlaka.

İnsan — (Dumanları kovar gibi). Amerikan aydını... Nasıl görmezden gelebilirsin hâlâ Lilly.

Hepsi de can düşmanlarının safına geçmek için pusuda. Daha şimdiden kendilerini almak için yavaşlamayan arabanın peşinden koşmağa başladılar bile.

Lilly de kovar dumanları. Oteye üfler.

İnsan — Epeydir bir yığın günah üretip çoğaltıyorlardı zaten. Bu günahları özür diye kullanıp, can düşmanlarının safına geçecekler çok yakında. Benim için çoktan geçmişlerdir hatta.

Lilly içemez sigarayı söndürür. Telefon çalar.
Lilly bu kez istekle koşar telefona.

Lilly — Aloo, A, Clifford Odets...

Yoo canım neden rahatsız edesin. Ama söyledim bu gün de olmaz. Yani biliyorsun işte. Hay aksi hemen yarın mı dönüyorsun Hollywood'a.

N'apalım artık bir başka gelişinde.

Hı, hı... Aslında ben de çok isterdim ama...

Aksilik işte. Sana iyi yolculuklar dilerim Clifford. Güle güle. Selam söyle çocuklara.

Düşünceli kapar.

Lilly— Adama bak be. Sanki benimle yemek yemezse dünya başına yıkılacak. Haberin var mı, bu da kuru-la çağrıldı mı acaba? Yoo Dash, sana inanmıyorum. Amerikan aydınları arasında hâlâ namuslu kalmayı başarabilen insanlar vardır. Biz onları tanımasak da... Olmalı mutlaka.

İnsan — (Güler). Namus... Belki ama, hiç biri yal-nılgılarını üstlenecek kadar namuslu değil.

Lilly — (Doğrulur). Sorguya çekilecek insanları yal-nız bırakacak kadar vicdansız olamazlar hiç değil-se. Onların eksigi kendilerine dürüst ve yetkin bir örnek verilmediğinden...

Göreceksin bak Dash. Bu cadı kazanı içersinde, bu çatlak sesler arasında, doğru ve net konuşan birini duydular mı, onun yardımına koşacaklardır mutlaka. Ah tanrım. Demin hani bir saat içinde özgürlüğümüz-den vazgeçebiliriz demiştin ya... (Sigaraya sarılır ye-niden). Hatırladım Dash... Sen hapse atıldığın sıra-lardaydı. Londra'da Richard Crossman... Bildin değil mi yayımcı... Parlamento üyesi aynı zamanda. O da aynen böyle söylemişti... (İçemez söndürür.) Bir oda dolusu insandık. Tek Amerikalı bendim aralarında. Seninle ilişkimden filan habersiz, yalnızca Amerikalı olduğum için bana yöneltti sözlerini.

İnsan — Dash Hammet hapse atıldığında onun yardı-mına bir tek aydının bile koşmaması bir yüz karası-dır Bayan Hellman.

Lilly — Birileri ona aramızdaki ilişkiyi anlatmak istedi, ben bırakın dedim...

İnsan — Aynı olay Londra'da geçse, yalnız ben de-ğil, bir sürü insan, inanın baş kaldırma hakkımızı kul-lanırdık. Dash Hammet'in düşüncelerine katılmasak bile, onun inanç haklarına saygı gösterirdik biz İn-gilizler. Belki bir İngiliz'in özgürlük adına uzun süre savaşması gerekebilir. Ama özgürlüğümüzü bir kez kazandık mı da, bir daha kimse geri alamaz elimizden.

Oysa sizler, siz Amerikalılar... Amerika'da özgürlük adına baş döndürücü savaşlar veriyorsunuz, derken bir saat içinde de özgürlüğünüzden yoksun kalabiliyorsunuz.

Lilly — İngilizlere has böbürlenmesi bir yana, haklıydı adam. Gerçekten de ne kadar belleği zayıf bir halkız biz Dash. İşte gene aynı şeyler yaşanıyor. Hem 10 yıl bile geçmedi daha yaşanandan.

İnsan — Onun için sevgili Lilly, Lillian Hellman. Güneyli hanımefendi.

Yalvarırım, kurtul artık bu safsatalardan... Bu rezil herifler...

Lilly — Kimler, kurul üyeleri mi? (Oyun dışı). Yeni bir gün. Takvimi çevirmeyi unutma.

İnsan — (Onaylayarak çevirir). Lütfen Lilly... Gene başladığımız yere dönmeyelim.

Tekrar tekrar söyletmekten nasıl bir keyif alıyorsun anlamıyorum. Yalnız kurul üyeleri değil, pekala biliyorsun işte. Kurul üyeleri, basın, dost sandığın kimseleler, herkes anlıyor musun herkes.

Lilly — Anlıyorum Dash... Ve mapusanedeki fareler. (Eli bir an burnunda).

İnsan— Halk desen çoktan afyonlandı. Her safsatayı yutmaya hazır halde. Hem de anlamını araştırmadan, köküne inmeden hazır yutmaya. Sözde tuzu kuru çalkantısız bir yaşamları var ve bunun çok yakında alabora oluvereceğinden ölesiye korkuyorlar. Artık halk, biz aydınları yalnızca kuşku ile izlemiyor. Düpedüz çekiniyorlar bizden. Bizim inanç ve görüşlerimizin, onları o ellerindeki iki üç paçavradan yoksun bırakacağına inandırıldılar.

Lilly — Tamam Dash... Ne olur yeter artık. Bittim ben. Üç gündür uyuyamıyorum, tükendim... (Derin bir nefes alarak doğrulur).

Ama özür dilerim. McCarthy'ciliğe yaptıklarıyla hizmet edenlerin yanısıra, yapmadıklarıyla da hizmet

edenler var. (Kararlı). Tarih önünde onlardan biri olmak istemem. (Güçlüdür çok).

Bu kez kendi bildiğim yolu tutmam gerekiyor Dash. Hem de sana ve farelere rağmen. Kendi bildiğim yolu. (Sokulur). Sevgiye nasıl ihtiyacım var.

Bir çocuk gibi şevkate. Hiç bu kadar olmamıştı. Sarıl bana Dash.

Sarılırlar. İnsanın seyirciye dönük yüzünde Lilly'e duyduğu saygı ve hayranlık vardır. Lilly başını kaldırdığında ise ona belli etmek istemez.

Lilly — Kötü haberler daha bitmedi. Maliye senin de gelirine el koyacak.

İnsan — Zaten çoktandır, ne radyo ne televizyon, ne de sinema... Bay Hammet'e iş vermekten kaçınıyordu. Yayımcılar da öyle.

Lilly — Sanırım kurula çıktktan sonra bir kaç yıl gelirimiz olmayacak. Nasıl söyleyeceğimi bilemiyorum ama Dash, çiftliği satmak zorundayız galiba.

İnsan — (Güler). Olur, tabii... Sıkma canını. Dayanır bir çiftlik daha alırsın belki ileride.

Lilly sığınır gene ona.

Lilly — O kadar uzun yaşayacağımı sanmıyorum Dash. Hem yaşasam bile, bir çiftlik yönetemeyecek kadar yaşlı olacağım o zaman da, (Kendisini engellemesini istercesine dikkatle gözlerine bakar onun). Parselleyip satmak daha kârlı diyorlar, ne dersin?

İnsan — (Öfkeli). Bırak toprağı başkaları parçalasın Lilly. Biz değil.

Lilly sevgiyle öper onu.

Lilly — Öyle seviyorum ki... Öyle seviyorum ki... Öyle seviyorum ki seni.

Telefon çalar. İkisi de güler, birlikte konuşurlar.

İnsan — Lilly, Clifford Odets.

Lilly ondan kopmadan telefona uzanır.

Lilly — Merhaba Clifford. Nasıl tanımam, hemen tanıdım tabii. Tamam saat sekizde. Barbete'da.

Lilly telefonu kapatır.

Lilly — Berbat bir yemek yiyeceğimizden eminim. (Ondan kopar, aynaya yönelir). Üstüne üstlük kötü bir de İtalyan şarabı. (Şapkasını giyer). Ne var ki, bu ısrarlı çağrının nedenini öğrenmeliyim.

Lilly aynada ısrarla burnuna bakmakta...

Lilly — Hâlâ söylemedin Dash... Ne renktiler?

— perde —

İkinci perde

Birinci perdenin sonundaki tavırları içindedirler.

İnsan — Ne ne renktiler?

Lilly — (Aynada burnunu gözler).

Duman rengi, kahve, gri, beyaz, belki de koyu siyah...

Lilly omuzlarını silker çantasını alır hazırdır artık.

Lilly — Hadi benim gökkuşağı prensim.

Şimdi de Cliffords Odets ol göreyim seni...

Ama o havadan sudan döşeme faslına uzun tutma lütfen, doğrudan konuya girelim.

İnsan — Peki bayan Hellman. Öyle yapacağım.

İnsan Clifford Odets tavrıyla karşılar onu, oturtur.

İnsan — Kurula çağrıldığında ne söyleyeceğini düşündün mü Lillian?

Lilly — (İç ses). Sevgili meslektaşım. İster bir önsezi de, ister değil. Kurula zaten çağrılmış olduğumu söylemeyeceğim sana. (Gizemli bir tavır takınır). Aa, çağrılırsam eğer, aşağı yukarı biliyorum sayılır... Ama gene de belli olmaz tabii.

İnsan şarapları kor.

İnsan — Açık konuş benimle.

Lilly— (Kulağı yan masada). Yani önceden bir takım şeyler tasarlıyorsun. «Söyle diyeceğim, böyle yapacağım» diye. Yürütebileceğini umarsın... (Yan masa). Ama beceremezsin... (Yan masa). Yani ya becerebilirsin ya beceremezsin belki de.

İnsanın yalnızca dudakları oynar. Ne dediği duyulmaz.

İnsan — Lillian.

Lilly — (Toparlanır, gülmesini güç tutuyor). Efendim.

İnsan — Ne dediğimi duymadın sen

Lilly — Duymadım özür dilerim. (Güler). Şu yan masadakiler var ya...

İnsan bakar.

Lilly — Hemen bakma... Herif ne diyor biliyor musun? (Gülerek fısıldar). Şey diyor... Tam traş oluyormuş, karı ne yapmış biliyor musun?

İnsan bu kez belli etmeden bakar.

Lilly — (Güler). Hı, hı... O iki adamla, kadın... Karı öyle sarhoşmuş ki memesinin başını görünce göbeğinde yara var sanmış. Arkadaşı da diyor ki «memeleri belinde karılarla uğraşma sende.» (Güler).

İnsan — (Uyarıcı). Diyordum ki, böyle düşünmek sakıncalı Lilly.

Lilly hâlâ yan masayla ilgili.

Lilly— Ben demiyorum ki, adam...

İnsan — Lütfen Lilly, şakanın sırası değil.
Kurula çıkmadan önce, ne söyleyeceğini, ne yapacağını enine boyuna kararlaştırmalısın. Hiiişşt, garson geliyor.

Garsonun servis değiştirişini, gidişini izlerler.

İnsan — Demin ya becerebilirsin ya da beceremezsin demekle... Yani ne demek istedin sen?

Lilly — (Hoşnutsuz). Hangi konuda?

İnsan — Off lütfen Lilly... Hani kurul çağırdığımda ne yapacağımı bilmediğini söylerken...

Lilly — Bilmiyorum demedim. (Yan masa çok daha fazla ilgilendirmekte onu). Ne yapacağını önceden kararlaştırmış olabilirsin, ama baskı altında nasıl davranacağından emin olamaz insan dedim.

İnsan — Garip bir düşünce tarzı doğrusu. Sana yaşıyor.

Lilly — (Yan Masa). Budalalığı edene kadar, budalalığın hangi sınıra varacağını bilemezsin ki.

(Yan masa). Biraz susamaz mısın Clifford... Şunları dinlemek istiyorum.

İnsan masaya yumruk indirir. Lilly bardakları tutar.

İnsan — Ben budalalıktan filan değil Lillian Hellman. Siyasal ve töresel inançlardan söz ediyorum ben...

Lilly — İnançlardan söz etmeyi sevmem hiç.

İnsan — Ama Dashiell Hammet... İnançlarına bağlı bir insandır o. Bu konuyu onunla konuşmamış olamazsın... Onu yeterince tanımam ama, beğenirim çok.

Lilly'nin keyfi kaçmıştır.

Lilly — İyi güzel de, o seni hiç beğenmez.

Oyununa gelmiştik bir perde zor dayandı. Oturduğu yerden küfür edip durdu sana... Sahi çocukken senin hiç bisikletin olmadı mı Clifford... (İç ses). Böyle söyleyecektim ama zor tuttum kendimi... Sustuğumu görünce, resim koleksiyonundan söz etmeğe başladın.

İnsan kartını verir ona.

İnsan — Hollywood'a geldiğinde mutlaka uğra.
Daha geçenlerde bir Modigliani, ile bir Picasso düşür-
düm, harika...

İnsan nelerden konuşmak zorunda bırakıldığının sıkıntı-
sında, masaya yeniden ve daha müthiş bir yumruk indi-
rir. Lilly korkuyla sıçrar. Şarap bardakları devrilmiştir.

İnsan — (Çevresindekileri unutmuşçasına haykırır).
Şu kuruldaki rezillerin önüne çıkınca, ne yapacağım
biliyor musun? Bir devrimcinin gerçek yüzünü göstere-
ceğim onlara... Haaaaaadi be, çekeceğim.

Yan masalara bakar Lilly, sanki herkes onlara bakmak-
ta. İnsan kendi haykırışının şaşkınlığı içinde.

Lilly — (Alaycı). Hiiişt garson...

İnsan devrilen bardakları kaldırır.

Lilly — Boş ver iyi oldu döküldüğü.
Zaten berbat bir şaraptı. (Elini uzatır).
Bu gece için teşekkürler Clifford Odets.

İnsan bir süre bırakmaz onun elini. Yüzü seyircilerden ya-
na.

İnsan — Duyduk duymadık demeyin... Ben Clifford
Odets. Barbeta lokantasındaki yiğit haykırışın sahi-
bi. 18 Mayıs 1952'de kurul önüne çıkarıldığımda.

Lilly — Benim çıkarılışımdan bir gün önce.

İnsan — (Ezik). Eski inançlarımdan döndüğümü bil-
dirip özür diledim kuruldan. Kendi paçamı kurtarmak
adına eski arkadaşlarımdan bir çoğunu ihbar ettim.

İnsan başı önde susar. Lilly kalkar.

Lilly — Ah hadi Clifford. Kendini bu kadar hırpala-
ma. Benim ağzımı filan aradığını sanmam (ürperir,
gözlerini görmeğe çalışır). Aramadın değil mi?

İnsan duruşunu bozmaz. Lilly daktilosuna bir kağıt geçirir.

Lilly — (Belgeler). O gece lokantada bana söylediklerine yürekten inanıyordun sen. Hiç de numara değildi masayı yumruklaman.

İnsan — (Suçlu). Ama kurul önünde Hollywood'daki parlak işimin yıkılacağını sezinleyince...

İnsan tedirginlikle kıpırdanır.

Lilly — Sonra o paha biçilmez resim koleksiyonun... Yüzme havuzları, tenis kortları, gelecekte karşılaşılması mümkün yoksulluklar. Yoo seni suçluyorum sanma Odets. Bunlar önemli göz dağlarıdır.

Her babayiğidin harcı değil katlanmak.

İnsan — (Sigaraya uzanır). Kararlaştırdığın şeyi ya becerir ya beceremezsin demekle sanırım bunları kastetmiştiniz bayan Hellman. (Yakar). Özür dilerim ama, yeterince anlayışlı davranmadınız o gece Odets'e.

Lilly — (Öfkelenir). Ne yani aferin sana kahraman adam deyip, alnının orta yerine şap diye bir öpücük mü kondurmalıydım... (O da sigaraya sarılır).

İnsan — Ona inandığınızı söyleyebilirdiniz hiç değilse (Yakar Lilly'ninkini). «Mutlaka hadi be çekeceksin kurula... Hepimiz öyle yapmalıyız... Ben de öyle yapacağım diyebilirdiniz... Belki de böylesi bir şeylerdi sizden beklediği, güçlenmek adına...»

Lilly — Aptal aptal konuşma gökkuşağı prensi. Diyemezdim çünkü ben de en az onun kadar içtendim o gece... Kurula çıkarıldığımda ne yapacağımı bilmediğimi söylediğim zaman aslında ben de rol kesmiyordum. Gerçekten de kestiremiyordum ne yapabileceğimi...

İnsan — (Güler). Hem de Dashniel Hammet'le giriştiğiniz o ateşli tartışmalara rağmen.

Lilly — Tabii ya ne sandın... Baskıyı yaşamadan bilinemez ki bütün bunlar... (Kalkar, hazırlanır). İşte

birazdan benim de saçım düşecek önüme... Ak mı kara mı göreceğiz...

(Valizini alır). Hemen Washington'a gidip Bay Fortas'ın sözünü ettiği o genç avukatı bulmalıyım. Çiftliğin satışı sonra da...

Tren düzeni.

Lilly elinde valizi koridorda yürüyormuşcasına, yer arar. Bir iskemleye oturur sonra. Tren efekti sürekli.

Değişen gece ışıkları.

Lilly — (Sallantılı). Bütün bu iç yorgunluklarından sonra, Washington'a gitmek için bir gece trenine atlamak, hiç de akıllıca bir davranış değildi.

(Pencereden değişen ışıkları izler sanki).

Yol boyunca müthiş tedirgindim. Kurulu düşünüyordum, vereceğim ifadeyi, birazdan buluşacağımız genç avukatı... Belki de yalnızca çiftlikti, tedirginliğimin tek nedeni. (Başı düşer gibi olur uykulu).

İnsan başka bir yolcu edasıyla gelip yanına oturur.

Lilly — (Toparlanır). Bir an Kahya Gus, Betty, Kitty. Yani benim ırgatlarla hep birlikte aynı kompartımandaymışız gibi hissettim kendimi. (İnsana bakar). Ah çocuklar, bunu size söylemek ne kadar güç...

Çiftliği elden çıkarmak zorundayım.

Artık başka bir kapı aramanız gerekecek kendinize.

İnsan, otantik bir zenci ezgisi, mırıldanır.

Lilly — (Dinler bir süre). Tanrım nasıl söyleyecektim bunu onlara. Üçü de çok yakınlarımdı. Ne kadar candan dostlarım olduklarını, bir kaç yıl önce geçen bir olaydan sonra, iyice kavramıştım.

(İnsana). Biliyorsunuz çocuklar, Bay Hammet hapiste. Bu demektir ki, burda çiftlikte rahatınız kaçacak artık. Hiç kalmayacak belki de. Üç ayrı kişiyle konu-

yormuşçasına, d üne de ayrı ayrı bakarak. FBI ya da hükümet  rg tleri Şimdiden sonra ne kararlar alırlar ona tanrı bilir. Ama onlar hiç bir Şey yapmasalar bile, evre köylerin düşman bakıŐlarından kurtulamazsınız.

İnsan ezgiyi koser.

İnsan — Geçen gün FBI'dan üç adam geldi efendim. Bir s ru soru sordular bana.

Lily — (TolaŐlanır). Gördün mü bak...

İnsan aynı ezgiyi yineler, duyulur duyulmaz bir sesle.

Lily — Neler sorduklarını öğrenmeğe can atıyorum ama, sent iyi tanırım Gus. Kendiliğinden s ylemiyorsan g  durumdasın demektir. Beni incitmekten korkuyorsun Şu anda. Neler sorduklarını öğrenmek için ısrar etmeyeceğim.

İnsan ezgiyi koser.

Lily — (Yanındakilere tek tek). Sanırım bu tür Şeyler bundan sonra hep olacak ocuklar. Sizin de baŐınızın derde girmesi büyük bir olasılık. Maalesef... (Zorlanır). Maalesef bir başka kapı aramanız gerekecek kendinize.

İnsan iki kadının g l Őmesini yansıtır.

Ses 1 -- Betty söylesene bayan Hellman'a.

Ses 2 — Aman Kitty.

Ses 1 — Şey yaptık biz efendim. Bay Hammet'e kutlama telgrafı çektik, West Street tutukevine.

Ses 2 — Sevgilerimizi yolladık ona.

Lily başı geride, hatırlamaktan hoşnut, gözleri kapalı, sesleri dinler.

Ses 1 — Bir kaç gün sonra da güzel bir kek piŐireceğiz efendim. Mapusaneye götürmek için...

Ses 2 — Yalnız kekin cinsi hakkında bir türlü karar veremiyoruz. Siz acaba Bay Hammet'in hangi cins kekten hoşlandığını biliyor musunuz efendim...

Lilly gözlerini açar. Sevgiyle bakar çevresine.

Lilly — (Burnunu çekmekte). Bir sürü insanın yapmayı göze alamadığı bir şeyi... Hammet'e para borcu olan yayımcılar da dahil buna... Benim ırgatlarımın yapmak isteyişi... Ah çocuklar gözlerimi kaçırmalıyım sizlerden.. Ağlamak üzereyim.. (Aranır). Gökkuşuğu prensi demin o verdiğin mendil ne cehenneme gitti?

İnsan da aranır, bulamaz. Lilly koluna siler burnunu. Bir an oyunun müziği girer kaybolur.

Lilly — Utan Dashiell Hammet. Halk her safsatayı yutmaya hazır derken utanmalıydın. Döner dönmez benim ırgatlarımın yiğitliğini bir daha ve defalarca anlatacağım sana.

Ses 1 — Biz İrlandalıyız Bayan Heilman. Mapusane bizim için nedir ki?

Lilly — Tamam çocuklar biliyorum ama gene de söz verin bana. (Burnunu çeker). Siz bu işe burnunuzu sokmayacaksınız tamam mı? Hırpalarlar sizi. Sizi hırpalamalarını istemiyorum, tamam mı? Söz verin bana.

Lilly'nin yüzünde dingin güvenli bir anlatım.

Ses 2 — Siz gene de söyleyin efendim ne olur. (Kıkırdar). Bay Hammet ne cins kek sever. Fındıklı, kakaolu, üzümlü, hangi cins acaba?

Lilly — Evet Dash Hammet, mutlaka çok utanacaksın. Bu çocukların West Street cezaevine hindistan cevizli kek getirdiklerini nasıl unutabilirsin. Boğazında kalaydı keşke yerken.

İnsan kalkar.

Ama seni bilirim her şeyini başkalarıyla paylaşırsın sen. O kekin tümünü koğuş arkadaşlarına ikram ettiğinden eminim. Bir kaç kırıntı düşmüştü belki payına.

Tren efekti kesilir. Lilly trenden inmişcesine çevresine bakınır.

İnsan — Burdayım Bayan Hellman. Ben Coe Rauh... Hoş geldiniz.

El sıkışırlar. Lilly onun elini bırakmadan konuşur.

Lilly — Yeni avukatımdan hoşlanmıştım. Kurnazlığın açık yüreklilikle el ele yürüdüğü çok az görülmüştür. Ama Coe Rauh için geçerli bu. (Süzer). O cana yakın, ama güzellikten uzak sert kırışmış yüz, gerisindeki kafanın işleyişi hakkında, güven veriyor insana.

Lilly valizini verir ona.

Masanın başına geçerler. İnsan dosya alır eline.

İnsan — Yaptığım araştırmalara göre bayan Hellman. Parti kimi zaman Daily Worker, kimi zaman da başka yayın organlarıyla bir epeyce saldırmış size.

Lilly — (Sigara yakar). Hı, hı... Söz gelimi Ren'de gözcülük adlı oyunum için bir sürü saçma sapan laf ettiler. Aynı oyun için bir süre sonra «harika» dediler o da başka. Sonra Belgrat'ta Mareşal Tito ile yaptığım dostça söyleşiler yayınlandığında...

İnsan — Kurul karşısında bu eleştirilere parmak basarsak sizin lehinize olacaktır Bayan Hellman.

İnsan dikkatle Lilly'nin tepkisini beklemekte.

İnsan — Böyle davranırsak, hem kurul üyeleri, hem de basına, geçmişinizin bağımsızlığı kanıtlanmış olur.

Sessizlik. İnsanın yüzünde bu öneriyi ya kabul ederse telaşı.

Lilly — Evet belki haklısınız ama... Yoo, bu kanıtları savunmamda kullanmak istemiyorum. Bana yönelti-

len saldırıları, suçlandıkları bir anda onlara karşı kullanırsam, düşmanla işbirliği yapmış olurum.

İnsan coşkuyla bakar ona.

İnsan — Bu konuyu biraz daha tartışalım Bayan Hellman. Hemen kestirip atmayın.

Lilly onun yüzündeki anlamı yakalar.

Lilly — Hayır Coe Rauh... Bence tartışılacak hiç bir yanı yok bunun...

İnsan — Çok iyi... Yalnız yeterince düşünmediniz sanırım Bayan Hellman...

Lilly — Boşuna zaman harcadığınızdan haberli misiniz bay Rauh... Sizinle kırıcı konuşmaktan korkuyorum. Daha yeni tanıyoruz birbirimizi.

İnsan — Tabii de... Şöyle bir çözümlenmeye girişirsek Bayan Hellman... Yani demek istiyorum ki son tahlilde... Böyle davrandığınızdan ötürü pişman olabilirsiniz.

Lilly öfkeli kıpırdanır.

Lilly — Siz beni ne sanıyorsunuz Bay Rauh...

İnsan — Hemen sinirlenmeyin... Sizin davayı Newyork Post'tan James Wechler'le konuştum. Eski ve yakın bir dostumdur kendisi.

Lilly — Bana bak delikanlı... Wechler'i tanımam... Ama yazdıklarından hiç hoşlanmıyorum onun.

İnsanın yüzü sevinçli.

Lilly — Wechler'in filan öğütlerine ihtiyacım yok benim... Hem size ne oluyor canım. Avukatsanız avukatlığınızı bilin kuzum. Ruh doktoruymuşcasına davranmanız sinirlerimi bozuyor. Benim sözümünden dönebileceğimi sanıyorsanız yanılıyorsunuz...

İnsan rahat bir nefes alır, dostça elini sıkar onun.

İnsan — Anlaştık bayan Hellman. Sizi tanıdığım için mutluyum.

Lilly — Bana hak gökkuşağı prensi. Gitgide bir kahramanlık birüdü benim sesimi farkında mısın?

Hoş herkesde vardır bu eğilim. Yaptığı iyi şeyleri biraz fazlaca abartmak yani (Kalkar). Kuruldan yüz akıyla çıkarısam eğer, çekilmez biri olacağım belki de, kurumumdan yanıma yaklaşılmayacak.

İnsan saygıyla bakar ona.

İnsan — Sizin yapınızdaki bir insan bunu istese de yapamaz Bayan Hellman...

Lilly — Ah gene şu psikiyatristçe tutum. (Oturur). Şimdi bana bak delikanlı. Eğer başarabilirsen, kurul önüne çıkacağım tarihi ertelemeğe çalış. Bir takım işlerim var. Çiftliği filan satışa çıkaracağım. Sonra Harry Cohn'u görmem gerekiyor, Colombia film şirketinden. (Kalkar). Beş yıl önce çok iyi bir iş anlaşması yapmış-tık onunla. Stüdyo avukatı arkadaşımdır, yeni bir kağıt okleneceğini söylüyor bu anlaşmaya.

İnsan Harry Cohn'un bürosunu düzenler. Sekretermişcesine oturur.

Lilly — Neyin nesiymiş, görelim bakalım bu ek madde.

Lilly insanın oturduğu yere yönelir.

İnsan — Patron birazdan burada olacak Bayan Hellman. Toplantı bitmek üzere.

Lilly — Ah bu sinemacılar... Hep böyle. Her zaman bir toplantıdan gelmeleri beklenir.

Lilly oturur.

İnsan Harry Cohn tavrıyla yaklaşır.

İnsan — Canım Lillian Hellman. Büyük yazar. Nasıl sevindim seni gördüğüme.

İnsan onun önüne sözleşmeyi uzatarak. Hemen telefona sarılır. Gözleri Lilly'nin üzerinde ama.

İnsan — (Telefona). Hı, hı... Benim Harry. Dinliyorum sen anlat. Öteki iş ne oldu? Dış pazarla bağlantılar... Hı hı... Ham madde meselesi... Onlar ne diyor peki?

Lilly gözlerine inanamaz gibi okur. Bir daha, bir daha. Kalkar odada volta atmağa başlar sonra.

İnsan — Birini daha aramam gerek Lillian... Kusura bakmıyorsun ya. (Telefon). Evet benim Harry... Yahu kardeşim kaç kere söyledim size... Gerekirse defet git-sin serseriye... (Almacı kapar).

Yumuşak bir edayla kalemi uzatır Lilly'e.

İnsan — Nereye imza atacağını biliyorsun değil mi şekerim. (Eliyle işaret eder). Tamam sen anlat, burdayım dinliyorum...

Lilly volta atmayı sürdürür. Harry sıkkm bir numara daha çevirir.

İnsan — Kızım, tavuklu sandviçlerim ne oldu benim? Ha, bana bak... Bir termos da sıcak süt yanında... (Kapatır). Neden oturmuyorsun Lillian. İmzalamamış-sın da daha.

Lilly oturur.

Lilly — Bunu daha önce de sana söyledim Harry. Yıllar yıb düşlediğim bir anlaşma önerdin sen bana. Ne zaman hoşuma giden dört hikaye bulursam, senaryolarını yazıp, yapımı üstlenebilecektim.

İnsan kasılarak dinler.

Lilly — İş kopyasını denetlemek de hakkımdı. Bu tam bir milyon dolar güvence demektir bir yazara...

İnsan — Oyun yazma konusunda da özgür bırakıyordum seni. Değişen bir şey yok, koşullar hâlâ geçerli...

Lilly — (İç ses). Gerçekten de o günlerde böyle bir sözleşme duyulmuş şey değildi. Bugün bile eşine az rastlanır. (Oyun). Hariikaa... Ama şu saçma sapan ek madde de ne oluyor, söyler misin bana?

Lilly masaya atar elindeki kağıtları.

İnsan öfkesini yenme çabasında.

İnsan — (Telefona sarılır). Sersem herifler tavuklu sandviçim ne oldu. Kovuyorum hepimizi...

Lilly — Hadi Harry, iki de bir şu telefona sığınıp durma.

İnsan — (Kapatır). Bana bak kızım. Aşağıda toplanılarda boşboşuna iki gün harcamaya bayılıyor muyum ben sanki... Başına buyruk bir adamım ben... Zorbalıktan da hiç hoşlanmam, anlıyor musun?

Lilly — Ne toplantısı, neden söz ettiğini bilmiyorum ki.

İnsan — Durum hiç hoşuma gitmiyor Lillian. Ama, az önce Hollywood'un bütün stüdyo yöneticileriyle birlikteydim. O senin saçma sapan eklenti dediğin madde, stüdyolarda çalışan herkese imzalatılacak. Ortak karar alındı toplantıda.

Lilly kağıtları yeniden alır. Göz gezdirerek yarı okur, başlıkları daha çok Harry'nin üzerinde.

Lilly — Bu maddeye göre... Kendi ağzımdan... (Çevirir) Törelerle ilgili, geleneklerle ilgili bir şeyler karalayıp, (çevirir) davranışlarımın, özel yaşamımın, stüdyoyu güç duruma düşürmeyeceğini taahhüt edeceğim. (Bırakır masaya). Öyle mi? Burada söz konusu olan davranışlar sarhoşluk, kavga çıkarmak, zamparalık, cinayet filan değil mi Harry... Siyasal...

İnsan — Kızım sen başına dert arıyorsun durup dururken. Bence işi büyütmemelisin böyle.

Lilly — Hiç kimse karşı çıkmadı mı buna toplantıda?

İnsan — Bir tek Samuel Goldwyn. Ama bilinçli ola-

rak değil. Oyunu özgürlük doğrultusunda kullandığını sanma.

Lilly — (Umutsuz). Ah onu tanımaz mıyım? O topluca alınan her karara baştan aykırı oy kullanır. Bu kez ilk defa denk düşmüş. (Kalkmağa davranır). Böyle bir şey yazamam ben Harry... Bunu benden isteme.

İnsan — (Oturur). Yahu anlamıyor musun, sonra yakama yapışır benim. (Kalemi tutuşturur).

Hadi bırak inatçılığı Lillian. Sen iki satır bir şeyler karala, şöyle istedikleri gibi, Altına imzanı bas, unut sonra. Gerisini düşünme tamam mı? Aramızdaki ilişkisine gölge düşüremez bu sersem madde. (Kalemi uzatır)). Sadece, dosyanın bir yerinde bulunsun diye...

Lilly — Hayır Harry, imzalamayacağım. Boşuna üsteleme.

(Kalkar). Böyle bir alçaklığa adım koymam ben.

Hoşça kal. Yüz karası bu Harry, yüz karası açıkça...

İnsan — Sen herşeyi çok ciddiye alıyorsun kızım. (Seslenir). Yarın sabah beni mutlaka ara.

Lilly döner aşağılayarak bakar ona.

İnsan — Aman aramazsan da arama... (Telefona asılır). Tavuklu sandviçlerim...

Lilly daktilosunun başına oturarak, belgeler.

Lilly — (Yazar). Harry Cohn'u dokuz on yıl sonra gördüm anca. Los Angeles'den Newyork'a giden bir uçakta karşılaştık. Söylediğine göre, ben gençleşmişim bu arada, kendisi ise yaşlanmış. (Düşünür). Kimbilir, belki de doğrudur... (Yazar). Öldüğünde cenazesi çok kalabalıktı.

İnsan uzaklaşır.

«Hiç bir cenazede böylesi çok insan görmedim» demişti, kiliseye giremeyenlerden biri. Öteki de «Hep aynı

kuralı canım, seyircilere istediklerini verdin mi salonu doldururlar işte.-

Lilly kalkar, ortak para kutusunu alarak içindekileri saymaya başlar.

Lilly -- Anma da çabuk suyunu çekiyor. Bundan sonra çok daha hızlı oriyecek. Dashiell Hammet gibi bana da radyo televizyon ve Hollywood kapıları kapandı artık. (Seslenir). Dash. . (İç ses). Üstelik Dash'in hastalığı. Her an bir şey gerekebilir. Nelerden kısılabirim acaba? (Seslenir). Daaasch.

İnsan yaklaşır.

Lilly -- Artık sınırlanıyorum ama. Lütfen biraz bir şeyler al şu ortak paramızdan. Hiç mi ihtiyacın yok senin bir şeye.

İnsan duraksar, almaya davranır sonra.

Lilly -- (Güler). İşte şimdi yanıldım Gökkuşuğu prensi. (Kapar kutuyu). Dash hiç bir zaman elini sürmedi ortak paramıza.

İnsan mahcup, kalakalır.

Lilly -- (İç ses). Oysa ben her zaman onun parasını, gözü kapalı, hiç çekinmeden harcadım. (Bakar). Hadi hadi devam, gücendin mi yoksa?

İnsan -- Dashiell Hammet'in ne dediğini çok iyi biliyorum bayan Hellman. "İhtiyacım olduğunda söylerim Lilly. Başka kimden isteyebilirim ki."

İnsan onun daktilosuna yeni bir kağıt takar.

İnsan almaz paradan.

Lilly -- (Güler). İhtiyaç... (Kutuyu uzatır). Gerçekten, al biraz bir şeyler istiyorsan (Yazar).

O pazartesi çiftlik satılırken iyi ki seni yanımdan uzak-

laştırdım Dash. Dayanabileceğini sanmıyordum çünkü. Hep birileri gelip gelip, bir şeyler alıp götürdüler. Mandradaki inekler, ördekler, tavuklar, fino köpekleri...

İnsan — Tam 11 taneydi değil mi?

Lilly — (Bırakır yazmayı). Çiftlik gereçleri, kayıklar... O güzelim kasap bıçakları, onlar için bile öylesine üzüldüm ki... Tezgahlar, konserve ve sosis yapma makineleri. (Kutuyu açar, sayar gibi yeniden). Bu kokuşmuş hak hukuk tanımayan adamların bu dünyada rahat ettiğim tek yeri bana sattırmış olmalarına nasıl da sinirleniyorum bir bilsen Dash. (Paralardan bir kısmını alarak, ırgatlar gibi koynuna sokar). Bu arada liberalizme olan inancımı da sanırım iyice yitirdim.

İnsan güler.

Lilly — Sanırım bu inancın yerine, kişisel namus denebilecek bir şey koyacağım artık. (Güler kendi de). Sen istediğin kadar alay et. Şimdilik daha uygun bir deyim bulamıyorum Dash. Evet kişisel namus. En asgarisinden hem de. Kala kala tek değer o kaldı elimizde. (Kalkar). Şimdi tükenen bütün bu paraya karşın kurula çıkmak üzere gidip Balmain'den çok güzel ve pahalı bir giysi alacağım kendime.

Lilly aynanın karşısında çeki düzen verir üstüne.

Lilly — Bu üzerimdeki işte. Dedim ya hep özel günlerimde giyerim bunu... Ah nasıl da unutuyordum... Hadi gök kuşağı prensi. Marc Blitztein ol bu kez de. 1 Haziran'da çıkacağım konseri ertelemeliyim.

İnsan orkestra yönetircesine poz alır. Akort sesleri banttan. Lilly görünür.

İnsan — Tam zamanı Lilly. Provadaki yerini alabilirsin hemen, başlıyoruz.

Lilly başıyla karşı çıkar.

Lilly — Bir oyunumu bestelemişti Marc. Ben de çıkıp metnimi okuyacaktım sözde orkestrayla.....

İnsan onun tutukluğuna bakar anlamadan.

Lilly — (Fısıldar). Bir dakika gelebilir misin Marc?
İnsan — (Orkestraya). Bir dakika...

İnsan merakla gider Lilly'nin yanına, bir köşeye çekilerek alçak sesle konuşurlar.

Lilly — Bundan sakın kimseye söz etme Marc. Bir kaç gün sonra kurul önüne çıkartılacağım. Regia'nın metnini okuyamam ben. Aslında daha önce haber vermemliydim ama... Ne olur sakın söyleve başlama gene. Çok yakın dost olmamıza rağmen arasına seni dinlemek çekilmez geliyor bana. Hele böyle bir konuda. Naz yapıyorum filan zannetme her an tutuklanabilirim. Ne diyeceğim bak. Jennie benim yerime geçebilir. Hatta bu işi benden çok daha iyi kıvracaktır, eminim.

Lilly onun konuşmasını engeller hep.

İnsan — Hayır Lilly olmaz. Seni bırakamayız.

Sen de işi bırakamazsın. Hepimize ödek derler sonra Lilly — Belki de ödeğim ne biliyorsun. Hadi tutuklandım diyelim... Oyle günler yaşıyoruz ki Marc... Kurulda onların istedikleri gibi konuşmadığım için, McCarthy yanlısı seyirciler yuh çekebilir bana... İşte buna katlanamam...

İnsan — Kimsenin sana yuh çekeceğini sanmam... Öyle bir şeye kalkıştırlarsa da izin vermem buna. Çıkar sahneye derim ki. (Seyircilere döner yüzünü). Böyle insanların önünde müziğimin çalınmasını istemiyorum. Paralarınızı geri alın, doğru evlerinize.

Lilly — (Güler). Gözümün önünde canlandı birden. (Güçlenmiştir). Delinin tekisin sen. Söylersin de gerçekten... Bayağı hoşlandım bu manzaradan...

İnsan — Hadi şimdi doğru provaya... (Değneğini kal-

dırır). Bunlara takma kafanı Lilly. Daha önemli işler var yapacağın. Konser bir ay sonra.

Lilly yerini alır.

Hele o gün bir gelsin, duruma göre bir şeyler düşüneceğiz. (Orkestraya uyarı vuruşu). Jennie filan değil, sen kendin okuyacaksın kendi metnini... Ve ummadığın kadar da alkışlanacaksın. (Kollarını indirmeden fısıldar). Hadi dayan, başarılar diliyorum sana. Kendine dikkat et tamam mı? (Müziği başlatır).

Lilly dudaklarıyla öpücük yollar ona.

Müzik bir süre verilir banttan.

Alkış sesi.

Lilly'nin yüzüne düşürülen ışık.

Selamlar kendisini alkışlayanları.

Lilly — Merak etme Marc. Akşama sıcak küvete girip bir kaç kez, sonra da bir güzel uyku çekeceğim. (Selam). Bir süre uyuyamasam bile (Selam). Sabaha karşı mutlaka pes ederim. (Selam). Sabah da sıkı bir kahvaltı.

Işık normal düzeninde.

Lilly boy aynasının önündedir şimdi.

Lilly — Bu elbise ile nasıl da rahat hissediyorum kendimi.

Telefon.

Lilly — Dash olmalı gene, dün gecedен beri arayıp duruyor boyuna. Coe Rauh'la kurula yazdığımız mektup için azarlayacak sanırım.

Lilly telefona aldırılmıyor pozunda yandan önden inceler kendini aynada. Aristokrat görünümüne uygun düşmeyen bir hınzırlıkta mektubundan bölümler okur ezbere.

Lilly — Adres saygıdeğer John S nokta Wood. Başkan. Amerika'ya karşı çalışmalar kurulu. Dil ahşkan-

lığıyla Amerikanizme diye yazdıksa ne matrak olur ama (Alaycı). Bu heriflerin elinde müthiş bir felsefeye dönüştü bu Amerikanizm. Old House Office Building ve de 228 numaralı oda. Zarfı açıyoruz.

Lilly küçük bir ayna ile kendini arkadan görme çabasında.

Lilly — İş bu mektubu özetleyecek olursak saygıdeğer baylarım, saygıdeğer şarlatan baylarım demek daha doğrudu ya neyse... İşbu mektubu özetleyecek olursak, kurulunuz benden başka adlar vermeme istemeyecekse oğır, Anayasaca tanınan kendimi suçlu duruma düşürme imtiyazını kullanmadan, görüşlerim, faaliyetlerimle ilgili her hususta size her istediğinizi söylemeğe hazırım. (Yüzünü ekşitir). İnh, sevmiyorum bu hukuksal dlii. Başka çare yok ama. Anlamazlar sonra -Eğer kurul bana bu güvenceyi vermekten kaçınırsa sorgum sırasında beşinci maddenin sağladığı ayrıcalığa sığınmak zorunda kalacağım. Amerikancası No Answer yani. . Tek sözcük alamazsınız ağızımdan demeye gelir, cevap vermeyeceğim. Siz bu mektubu yanıtlarsanız sevinirim. Saygılarımla Peh... İmza Lillian Hellman.

Telefon çalar yeniden.

Lilly — İsrar etme Dash. Seninle konuşmak niyetinde değilim. Çünkü sen sesimdeki tavrımdaki yapma-
cığtı hoven farkediverirsin, bilmez miyim.

Sen bir kez daha bakar aynaya.

Lilly — Kendimi gözleyip, inceleme sürem doldu, Dash. Hınzırca bir keyif var içimde ve dinginim.

Telefon umutsuzca susar. Lilly şapkasını giyer.

Lilly -- Şapka amma da tamamladı kıyafetimi. Bu eldivenleri de elimden çıkarmayacağım hiç duruşma bo-

yunca, (Saate bakar). Duruşma 11'de ama, Rauh, se-
kiz buçukta yazıhanede olmamı istedi. Ne de olsa ha-
vaya gireceğiz..

İnsan Rauh edasıyla masada. Lilly uçarı ve yapay bir ke-
yifle ona yönelir.

Lilly — Saatinizi ayarlayabilirsiniz delikanlı. Tam se-
kiz buçuk ve Lillian Hellman huzurlarınızda.

İnsan telefonla konuşmaktadır. Yüzü asıktır çok. Başını
sallar Lilly'i görünce.

İnsan — Günaydın.

Lilly— (Şaşırır). Ah umarım.

İnsan — (Almacı kapar). Thurman Arnold'la görüşü-
yorum. Eski baş savcı yardımcısı. (Telefona).

Lilly sıkın gazetelere uzanır.

Anlıyorum sizi Bay Arnold. Uyarılarınız için teşekkür
ederim. Tabii anlıyorum efendim, anlıyorum tabii...
Saygılar efendim. Güle güle. (Kapatır). Beni kendisi
aradı. Biliyorsun bay Fortas'la birlikte çalışıyorlar şim-
di. (Canı sıkındır çok). O yazdığımız mektup sayesinde
de seni dostoğru hapishaneye yolluyordum.

Lilly büyüyen gözlerle dinler onu.

Duruşma başlamadan önce bir yolunu bulup, mektup
konusundaki düşüncemizi değiştirdiğimizi söylemeliy-
mişiz. Aynen şöyle dedi Lilly. «Sen ve Fortas kadınca-
ğızı kurban ediyorsunuz.» (Gözlerini kaçırır ondan).
Seni kurban durumuna sokmam istemem. Thurman
Arnold'da çok iyi bir avukattır çünkü.

Lilly — Kadınlar tuvaleti nerde? Kusmak istiyorum.
En iyi niyetinle Rauh... En iyi niyetinle alt üst ettin
sinirlerimi. (Öğürür). Kussam iyi gelir belki.

İnsan Lilly'nin başını tutarak yardımcı olur ona.

İnsan nasıl yardım edeceğini bilemez, şaşkın bir halde

Lilly — Eğer kendimi bir Şeye hazırlamıŐam. (Öğürür). Daha akıllıca da olsa, başka bir Şeyi uygulayacak kafa da, yapı da yoktur bende. Coe zigzaglı, kesin dönüşler olmadı hiçbir zaman hayatımda. (Öğürür). Söz gelimi, sabah uçağına binmeyi aklıma koymuŐam, ikindi uçağına binemem ben. (Öğürür). Ah uçaklarda da hep böyle olurum zaten. Yeniliğe çarçabuk ayak uyduramam anlıyor musun.

İnsan — Bir kussanız. Bir kusabilsen iyi gelecek Lilly. Lilly — Kusacak mide de yoktur ki bende. (Öğürür). Dadım da öyle söyledı hep. Sophronia. (Toparlanma çabasında). Lütfen Coe Rauh. Bay Arnold'u ara benim için. Ona de ki. (Öğürür). Kendisine tarafımdan teşekkür et.

«Şu anda başıma ne gelecekse gelsin, razıyım» diyor de. Çünkü yeni bir karar alırsak, mutlaka, mutlaka başıma daha beteri gelecek. (Kendine çeki düzen verir biraz). Sen de öyle aptal aptal suçluluk duymaktan vazgeç Coe.

Lilly dudak boyasını tazeler.

Bu Őekilde davranırsan düpedüz kötölük etmiŐ olursun bu sabah bana.

İnsan — (Koluna dokunur onun). Duruşmada başın çok sıkıŐırsa Lilly, bana haber ver hemen.

Kurula tuvalete gideceğini bildiririm.

Lilly onu onaylayarak iÇini sürdürür.

Yalnız unutma ki en fazla bir kez baş vurabiliriz bu çareye, çok bunaldığında yalnızca, anlıyor musun? Tuvalette acele etmene gerek yok. Yüzünü yıkar, bir sigara filan içersin. Dinlenme gereksinimi duyunca gözünü saatten ayırma. Kurul yarım sularında yemek molası verir. O zaman senin de biraz kestirecek, ya da bir iki kadeh bir Şeyler içebilecek kadar vaktin olur.

Lilly hazırdır. İnsan gönüllü kurbanı sunağa götürüyormuşcasına, koluna girer onun, ağır ağır yürürler.

İnsan — Şimdi Lilly, şu söyleyeceğim şey çok önemli. Sakın unutma. Lütfen espri filan yapayım deme kurul karşısında... Şaka filan anlıyorsun ya.

Lilly — Şaka mı? Neden espri yapacaktım. Deli miyim ben?

İnsan — Deneyleme dayanarak söylüyorum bunu. Kurulca onurlarının kırıldığını düşünen herkes, şaka yapmağa başlıyor hemen, işi sululuğa, ukalalığa falan vuruyor. Bir tür tedirginlik senin anlayacağın. Lütfen Lilly, sen sakın yapma. (Çekeler).

Lilly uyur gezer gibi.

İşte sorgunun yapılacağı yer. Gel şurda oturalım biraz. (Bakınır). Biraz erkenciyiz galiba ama daha iyi. Salona alışmada yarar var.

İnsan onu ürkütmemek için sesini olabildiğince doğallaştırma çabasında.

İnsan — Artık bunu sana söylememde bir sakınca yok sanırım. Seninle tanıştığımız ilk günlerde bir arkadaşımın başına gelen, benim de gelebilir diye çok ürkmüş-tüm Lilly. (Çok önemsiz bir şeyler söylüyormuşcasına, ayağa kalkıp ötelere bakar). Bu basın işine de akıl sır ermiyor. Görünürlerde bir tek gazeteci yok ortalıkta.

Lilly tedirgindir. Onun sözlerini anlamlandırma çabasında.

Lilly — Arkadaşım dedim. Ne olmuştu arkadaşına?

İnsan — (Gözleriyle hâlâ çevreyi aramakta). Ha, şey. Hollywood'dan bir yazarın avukatıydı o da. İsmi lazım değil şimdi. (Ayağa kalkar, oturur). Şuralarda bir kaç kadın var ama, belli ki boş zamanlarını değerlendiriyorlar. Buraların gediklisi..

Lilly — Rauh, ne geldi arkadaşının başına?

İnsan -- Ha, şey canım. Vekili olduğu yazar, duruşma öncesi konuşmalarında demiş ki, hiç bir koşul altında işbirlikçi tanıklığı kabul etmeyeceğini söylemiş.

Gözgöze gelirler. Susku.

İnsan -- Arkadaşım da zaten bu yüzden almıştı onun davasını

Lilly -- Eec, çok enteresan... Sonra?

Lilly onun ne söyleyeceğini bilir sanki.

İnsan -- (Salonla ilgilenir gibi gene). Duruşma günü buraya gelmişler. Şu bizim oturduğumuz yerlerde oturmuşlar işte. Arkadaşımın yazardan hiç kuşkusu yok tabii.

Lilly -- Lütfen doğru dürüst yüzüme bakarak konuşur musun Coe Rauh. Bu gözlerini kaçırma da neyin nesi?

İnsan -- Daha 10 dakika bile geçmeden ne oluyor biliyor musun? Yazar diyor ki, kurula çağrılmaktan onur duyduğunu söylüyor. (Bakar dosdoğru). Meğer arkadaşımın kahramanı, işbirlikçi tanıklar listesinin en istahlısı çıkmasını mı?

Lilly -- Bak sen şu işe... Arkadaşın yaşıyor mu bari... (Alaycı). Bana kalırsa intihar etmeliydi.

İnsan -- (Onu duymamış sanki). Tabii yaaa. Sanırım tahmin edebiliyorum. Salon neden yarı yarıya boş böyle.

Lilly -- Ah bu sabah bir harikası Coe Rauh. Ama korkma... Arkadaşımın başına gelen şey senin başına gelmeyecek. Senin onurunu, hatta kendi onurumu kurtarmak adına söylemiyorum bunu. Daha sağlam bir nedenim var. Sana yazıhanede de söylemiştim Rauh. Çarçabuk değişemem ben.

İnsan -- Umarım öylesindir Lilly. Yani bırak bunları şimdi. (Arar). Basından kimsenin gelmediğine bakılırsa, kurul bizim duruşmayı olabildiğince gizli tutmak istiyor Lilly. Hakkımızda iyi mi sonuç verir bu

kötü mü, bilemem ama (dostça bir yumruk atar koluna). Demek ki bizden korkuyorlar Lilly. Korkuyorlar bizden. (Düşüncelidir gene). Ama keşke basın gelebleydi. Şu saatten sonra da nasıl çağıracağım kestiremiyorum.

Banttın kalabalık sesler.

İnsan — Heey. Şu arkandaki sıralara bak. Basın... Gazeteciler... Gazeteciler Lilly. Harika... (Sevecen kolunu tutar). Hadi bakalım... Rastgelsin ha...

İnsan kürsüdeki yerini alır.

Tokmağı bir kaç kez vurur masaya.

Lilly — (Şaşırmış çok). Hey gök kuşağı prensi. Senin orda işin ne? Hem de başkan Wood edasında. Söyler misin McCarthy'nin maşası, o hastane kaçkını suratlı adamın makamında ne arıyorsun ha?

İnsan — Maalesef bayan Hellman. Amerikanizme karşı çalışmalar kurulu başkanı da bendim sizin yaşamınızda.

Lilly — Hadi canım, bu kez inanmıyorum artık sana. Senin yüreğinin çırpınışını duydum ben çok yakınımda. Dash'din tıpkı. Kahyam Gus, Rauh, Marc, hatta Odets, kurula çağırıyor zenciydin, ama Bay Wood olmazsın. Bay Wood'un göğsünde mutlaka yürek yerine bir buz kovası vardır. Maşasıyla birlikte servise hazır vaziyette hem de.

İnsan — (Utancı). Maalesef bayan Hellman, Kurula çıkmanızdan çok sonra İtalya'da peşinize taktıkları CIA ajanı da bendim. Pasaport dairesinde size güçlük çıkaran Bayan Shipley. Uzun bir süre, radyo televizyon ve sinema kapılarını size kapayan görevliler. Sonra İngiltere'de çalışma vizenizi uzatmak istemeyen büyük elçi. Siyasal alçaklıklar döneminde «kanserliyim» diyerek sevginizi çalmağa çalışan o şarlatan. Sonra, sonra... McCarthy'nin bizzat kendisi... Ve çetesindekiler. Hepsi,

hepsi bendim Bayan Hellman. Ve bunun utancını yüz-
yılar boyu hep böyle taşıyacağım yüreğimde.

Tokmağını vurur kürsüye yeniden.

Evet, duruşma başlıyor. Şu kaynaşmaya son verelim
lütfen

Lilly iyiden iyiye umutsuzdur şimdi.

Sıkın önüne bakar.

Lilly — Kurul üyelerinin salona girdiğini görmemiştim.
Yerden epeyce yüksek bir kürsüde oturuyorlardı. (Gü-
lümsemeye çalışır). İşe bak. Ya hükümet tiyatrodan
esinlenmiş ya da tam tersi, tiyatro hükümetten.. (Buna-
lır). Yoo, bakmayacağım hiç birine. İnsanın içini ka-
rartıyorlar.

İnsan abartık bir tavırla sorgulamaya girer.

İnsan — Giriş soruları: Adınız, doğduğunuz yer, ne iş-
le uğraşıyorsunuz, yazdığınız oyunların adları.

Lilly — Ah işte tıpkı Who is Who in Amerika'nın aynı-
sı. İyi ki ezberlemişim iyice. Arayan rüzgar, çocukların
saati, gelecek günler...

İnsan — Anlaşıldı... Şimdi gelelim asıl kafamızı kur-
calayan soruya. Hollywood'daki yaşamınız. Hangi yıl-
larda, hangi dönemlerde ve hangi stüdyolarda çalıştı-
nız? Özellikle 1937 yılı çok önemli, ayrıntılayınız.

Lilly — Hay allah, ben de iç savaş sırasındaki İspan-
ya yolculuğunu soracaklar sandımdı, yanılmışım.

İnsan — Yazar Martin Berkeley'i tanır mısınız?

Lilly — Martin Berkeley, Martin Berkeley... (Güler).
Duruşma sonrasında Dash anlatmıştı. Meğer Metro
Goldwyn Mayer'in eski yerinde 16-17 kişilik bir öğle
yemeğinde aynı masada oturmuşuz kendisiyle. Demek,
öylesine sili bir herifti ki, ne adı ne yüzü kalmış bel-
leğimde. (Kürsüye). Cevap vermeyeceğim.

Banttan mırıldanmalar. İnsan uyarıcı, tokmağı vurur.

İnsan — 1937 yılında yurt dışında olduğunuzu söylemişsiniz değil mi?

Lilly yanıtlamaz.

İnsan — Öyle mi değil mi?

Lilly— Ama bunu demin de sordunuz.

İnsan — Yineleyiniz efendim. Yinelemeniz isteniyor sizden.

Lilly — Evet, 1937'de yurt dışındaydım.

İnsan — Dinleyiniz. Martin Berkeley'in ifadesini okuyacağız size.

Banttın ses girer.

Ses — Bay Berkeley. Partinin Hollywood şubesinin ilk kez ne zaman kurulduğunu söyler misiniz kurula...

İnsan kürsünün önüne geçer. Dostça ıslık çalar Lilly'e.

İnsan — (Fısıltı). Lilly...

Lilly — (Yarım döner). Sen misin Rauh... Dash, Gus, Marc... Gökkuşuğu prensi. İyiyim merak etme.

Ses — Efendim, garip bir rastlantı sonucu bu örgüt benim evimde kuruldu.. 1937 haziran'ında. 1937'nin haziran ortaları sanıyorum. Bizim evde bir toplantı oldu. Benim evimin seçiliş nedenine gelince efendim. Yalnızca salonumun geniş olması.

Gülüşmeler. tokmak.

Bir de arabalar için bol yer bulunması. Park için tabii... Oldukça başarılı bir toplantıydı. Merkezden görevliler de onurlandırmışlardı bizleri. Moralimize diyecek yoktu doğrusu. Jerome ile öbür arkadaşlardan başka... Listeyi daha önce saygıdeğer kurulunuza sunmuştum. Harry Carlisle vardı. Şu anda sınır dışı edildiğini duyunca büyük bir yük kalktı üzerimden. Kendisi İngiliz uyrukluymdu. Yüce mahkemenizce de malum olduğu üzere, Stanley Lawrence denen hırsız, buradaki parti merkezini soyup, davranışını bağışlatmak üzere, sonra da İspanya'ya kaçarak, savaşta kendisini öldürttüğünde...

İnsan kürsüdedir gene.
Gülüşmeler, tokmak.

Carlisle onun yerine yollanmıştı buraya. Buradaki aşırı cereyanları örgütlemek üzere. Ayrıca Donald Odgend Steward da, vardı toplantıda.

Adı Donald Odge, S-t-e-w-a-r-t diye yazılıyor efendim. Sonra başka başka... İzin verirseniz biraz düşüneyim başkanım... Dorothy Parker vardı. O da yazardır bildiğim kadarıyla. Kocasını Allen Campbell, evet C-a-m-p-be dabil efendim. Sonra çalışmalarından ötürü şu anda Newyork'da tutuklu bulunan Dashiell Hammet ve müthiş oyun yazarı, usta Lillian Hellman.

Gülüşmeler.

İnsan — Lillian Hellman. Bu söylenenleri doğru bulup bulmadığınızı söyleyiniz.

Lilly — Ah bayıldım bu eski dost Hammet lafına. Selamlaşmaktan öteye gitmeyen bir tanışıklığı ne güzel de özetliyor. Usta yazar Lillian Hellman ha? (Kurula). İzinizle kurula gönderdiğim mektuptan söz etmek istiyorum. Mektuptaki önerim kurulunuzca bir kez daha gözden geçirilirse sevinirim.

İnsan — Yani kurulun size parti çalışmalarına katılan kişilere ilişkin soru yöneltmesini istemiyorsunuz öyle mi?

Lilly — (Bocalar). Hayır, böyle bir şey söylemedim. Mektubum da...

İnsan — Meselenin açıklık kazanması için kurulla aranızda geçen yazışmayı tutanağa alacağız.

Banttın daktilo sesi, çınlamalar.
Uğultu efekti. Coşkulu sesler.

İnsan ve Lilly aynı noktaya bakar. (Basın bölümü).

İnsan — Ne yaptığınızı sorabilir miyim bay avukat? (Tokmak). Neler oluyor orada?

Lilly — (Şaşırmıştır çok). Ah Rauh... Mektubumun bir kopyesini basına dağıtacağından hiç söz etmemiştin bana. (Güler hayranlıkla). Duruşmaya gelene kadar çok merak ediyorum, onca kopyayı nerende sakladın.

İnsan — (Tokmak) Size söylüyorum bay avukat... Adınız neydi sizin?

(Telaşla dosyadan aranır gibi). Evet durum hemen zaptta geçirilsin. Ayağa kalkan avukat, Coe R tire a tire...

Uğultu artar. İnsan sarkar kürsüden.

Lilly — (Hecelemeye katılır o da alayla). U tire H... Vaaav sen bir kaplansın Rauh.

İnsan — (Tokmak). Görevliler engelleyiniz... Özgürbasınla doğrudan bir ilişkiye girişilemez iznimiz olmadan. (Kuruldaki öteki üyeler uyarır onu sanki).

Evet tamam, tamam. Biliyoruz... Ah bu yasalar... Tam bir ayakbağı bazen (oturur).

Evet bay avukat devam edebilirsiniz... Yasalar sizden yana. (Sakinleşme çabasında). Tutanağa geçirilen belgelerin özgür basında yer almasında bir sakınca yok... (Alçak sesle). Maalesef... (Öfkeli gene). Ama lütfen işinizi çabuk bitirin artık.

Lilly o köşeye yönelik ıslık çalmak ister, beceremez kaçamak bir öpücük gönderir yalnızca.

İnsan — (Kurul üyelerine). Bu tür yasa maddeleri olağanüstü haller için yeniden gözden geçirilmeli bana kalırsa... (Tokmak). Gene de sizi uyarıyorum kahraman avukat. Adınız neydi sizin. (Daktiloya). Az önceki ayağa kalkan avukat bölümünü karalayın... (O köşeye yeniden sinirle). Kamu oyunda yanlış bir kanı uyandıracığınızdan korkarım. Hangi konularda tanıklık edileceği üstüne bir pazarlığa girişilemez kurulumuzla... (Tehdit eder gibi) Değerli basın mensuplarının o ellerinde bulunan mektuba karşı, kurulumuzun verdiği yanıtta da aynı hassasiyetle eğileceğinden eminim. Evet

kurulumuzun Lillian Hellman'a verdiği yanıt. İki noktada üst üste.

Banttaki uğultu dayanılmaz kertede artar. Tokmak.

İnsan — Şimdi de kurulumuzun Lillian Hellman'a verdiği yanıt iki nokta üst üste. Kurulumuz böyle bir öneriye muhatap tutamaz kendini. Mektubunuzu var saymadığınızı bildiririz bu konuda falan filan nokta. Aç parantez bir dönem sapık idolojilerden etkilenmiş olabilirsiniz. Önlem. Kurulumuz yasal olarak günah çıkartmak fırsatı veriyor vatandaşlara. Hainlerin adlarını vererek geçmişinizi yadsıyın, siz kazançlı çıkacaksınız mutlaka Kapa parantez ve vs nokta.

Bantta maç efekti sanki. Tokmak.

İnsan — Kesin, kesin gürültüyü.

Şimdi sorumuzu iyi dinleyiniz Lillian Hellman. Martin Berkeley'in sözünü ettiği toplantıya katıldınız mı katılmadınız mı?

Lily — Bu ihbarcı dostu hiç tanımıyorum. En ufak bir soruşturma sonucunda benim bu adamın sözünü ettiği toplantıda bulunmadığım kanıtlanabilir.

(İç ses). Böyle söyleyebilirim bu adamlara ama. Hayır saygıdeğer baylar. Kimsenin başını derde sokmak istemiyorum ben. Martin Berkeley gibi sahte dostların bile. Usta yazar Lillian Hellman ha... (Kurula). Cevap vermeyeceğim. Bu sorunuzu da yanıtız bırakmak zorundayım. Allah kabretsin, bu uğursuz zorundayım sözcüğü de nerden çıktı şimdi. Kendimi asla affetmeyeceğim.

İnsan — Zorunda olmak mı?

Lily kafasını toplayamaz sanki, sürekli uğultudan.

Ne kastediyorsunuz zorunda olmak sözcüğü ile.

Lily'nın sağ eli seğirmeğe başlar birden, ne yapacağını bilemez. İnsan kürsünün yanından dostça seslenir ona.

İnsan — (Işık). Lilly.

Lilly — Ah Rauh... Dash... Gus... Marc... Kitty...

Her kimsen işte. Şu elimin haline bak. Tikliymişim gibi sanki.

Lilly öteki eliyle bastırır seğiren kolunu. Ter içindedir şimdi.

İnsan — Ne yapacağım... Zorundayım sözcüğüne bu kadar takılırsa, asıl sövgüler birazdan gelecek demektir. Kişiliğime saldırırsa dayanmam. Bir şeyler olacak hissediyorum, dizginleyemeyeceğim kendimi. (Saate bakar gibi). Tuvalet özrümü şu anda kullanabilir miyim acaba? Ama daha 16 dakika kalmışım önlerinde. Bir asır gibi... Çişini bile tutamıyor karı demezler mi? Tanrım bu adamların mantığını izlemek ne kadar güç. Durmadan soruyorlar durmadan... (Bunadır iyiden) çözülmek istemiyorum tanrım. çözüleceğim galiba.

İnsan — Bayan Hellman, adı geçen toplantıda siz de bulundunuz mu cevap veriniz?

Lilly — (Kendi kendine güç verme çabasında). Yoo hayır... Ancak özel durumlarda çözülmeye hakkı vardır insanın. Söz gelimi işkence sırasında. (Kurula kararlı). Cevap vermeyeceğim.

İnsan — Cevap vereceksiniz bayan Hellman. Önce toplantıya katılıp katılmadığınızı öğrenelim, sonra da toplantıya katılan öteki kişilerin çalışmaları konusunda bazı sorular soracağız size. Evet önce ilk sorumuza cevap veriniz.

Lilly — (Aynı kararlılıkta). Bu sorunuza cevap vermeyeceğimi kaç kez söyledim size. (İç ses, sevgiyle anar). Louis Aragon'un anlattıkları geliyor aklıma.

Fransız direniş örgütü... Camus ile ilk ve son karşılaşmamızda... (Kendinden hoşnut). Evet evet... Ölecek ya da sakatlanacak kadar zorlanmadan çözülmemeli insanlar... (Meydan okurcasına). Cevap vermeyeceğim.

İnsan — 12 şubat 1948'de komitemizin çalışmalarını pro-

teste eden bildiride sizin de imzanız var. Parti üyesi miydiniz o zamanlar?

Lilly -- (Yeni bir çöküntüyle karşı karşıya). Tanrım bu adamların mantığını izlemek ne güç?

İnsan -- Size soruyoruz bayan Hellman. Cevap veriniz.

Lilly -- (İç ses). Yoo hayır hayır... Hayır... (Kendisiyle baş etme çabasında). Cana yönelik tene yönelik eziyetlerle, ruhsal işkencenin aynı olduğunu söyleyecek kadar aptal değilim.. Hayır çözülmöge hakkım yok benim. (Kurula) cevap vermeyeceğim.

İnsan -- Bayan Hellman parti üyesi miydiniz, cevap veriniz...

Lilly -- (Güçsüzlük duygusuna gerekçe arar gibi). Ama böyle susmakla... Tuzığa düşürüyorum kendi kendimi... Sükut ıkrardan gelir diyecekler birazdan... Şu halimle sanki, bir zamanlar parti üyesiymişim de... Konuşmak istemiyormuşum gibi...

İnsan -- Parti üyesi miydiniz 1937'de?

Lilly -- (Yeniden çözümlenin eşliğinde). Üstelik de demin zorundayım gibi aptal bir sözcük çıktı ağzımdan... (Umarsız) Anayasa... Anayasanın sağladığı haklar... (Umarsızlığı öfkeye dönüşür). Cevap vermeyeceğim. (Bir an kusacak gibi olur).

İnsan -- Sizin yıkıcı çalışmaları sürdürüp sürdürmediğinizi öğrenmek istiyorum Miss Hellman, cevap veriniz.

Lilly -- (Kendini denetime alamayışı panikletir onu). Tanrım, bir eşeklik edip kendimi gülünç duruma düşürmeme izin verme yardım et bana. (Dua eder gibi). Sabah beni duruşmaya getiren şoföre 100 dolar verdim, basta karısına bir şeyler alması için. Yalnızca cömertliğimden değildi bu yaptığım. Bilirim sen iyi yürekli cici kızları seversin. (Bir çocukluk duası) tanrım beni bağışla, baba beni bağışla, anne beni bağışla, Sophronia, Gus Betty, Kitty bağışla...

İnsan -- Hiç bir sorumuza cevap vermeyecekmişiniz bayan Hellman?

Lilly — İyi yürekli cici kızlar tanrının da pek umurunda ya... (Çözülür dualı halden). Hele böylesi bir kurulda.

(İnler gibi). Daaaasssh.

İnsan — V.J. Jeerome'u tanır mıydınız? (Noktalar söylenebilir).

Lilly — (Bikkın ve tek düze yanıtlar artık). Cevap vermeyeceğim.

İnsan — J nokta H nokta Lawson'u tanır mıydınız?

Lilly — Cevap vermeyeceğim.

İnsan — Adı geçen toplantıya katılmanızı kim istemişti sizden?

Lilly — Cevap vermeyeceğim.

İnsan — Yazarlar Birliği'nde parti üyeleri var mıydı? Adları?

Lilly — Cevap vermeyeceğim.

İnsan — Partiye para bağışında buldunuz mu?

Lilly — Cevap vermeyeceğim.

İnsan — Partinin düzenlediği gecelere ve eğlencelere katıldınız mı hiç?

Lilly — Cevap vermeyeceğim.

İnsan — Başkalarının çalışmaları konusunda bilginiz? Evet bayan Hellman cevap veriniz.

Lilly — Cevap vermeyeceğim. (Çevresine bakınır). Kendimi hiç bu kadar yalnız hissetmemiştim. Daasssh. Kim bu adamlar? Durmadan soruyorlar durmadan...

Neler soruyor bunlar bana böyle ve niçin, neden?

İnsan — Cevap... Cevap veriniz bayan Hellman.

Lilly — Artık hiç bir şey kavrayamaz haldeyim...

Cevap, cevap... (Çevreyi aranır hâlâ). Cevabım... i-ti-re-d tire aaaaaaaa t (sessiz bir çığlıktır ağzından çıkan).

Yalnızlığı korkutmuştur onu.

Gözlerini kapar sımsıkı. Sesi herşeye karşın güçlü çıkar.

Lilly — Cevap vermeyeceğim.

İnsan izleyicilerin arasındadır şimdi.

Gür ve parlak bir tonda konuşur.

İnsan — Tanrıya şükür, böylesi bir yüreklilik gösterecek biri çıktı sonunda.

Lilly birden gözlerini açar.

Lilly — Ah işte hayatımın en güzel anı. Kim söylüyor bunu? Kim bu? Kim? (Dönüp bakmaz). Belki unutmuş olabilirim ama, hiç sanmıyorum. Böylesi bir mutluluğu daha önce hiç bir zaman hiç bir yerde yaşamadım ben. Hatta Dash'le bile. Bu ses... Bu ses... Bir eşeklik yapabılırdim oysa. Beni k urtaran bu sözcükler... Sonunda «Böylesi bir yürekliliği gösterecek» dedi, «biri çıktı» dedi... (Gururla dikilir).

Banttın tokmak sesleri ard arda.

İnsan ön sıralardaki basın bölümündeymişcesine hâlâ. Kendi karşısına geçer. Seyircileri uyarır biçimde...

İnsan — (Abartık bir tavırla). Eğer böyle bir şey bir daha tekerrür edecek olursa, basın üyelerinin bölümünü boşalt-tı-rı-rım, anlaşıldı mı, boşalttırırım...

İnsan çarçabuk seyircilerin yanına geçer, az önce bulunduğu yere bakarak, sakın konuşur.

İnsan — Aman efendim aman, bo-şalt-tı-rın...

Banttaki tokmak sesleri hızlanır. Kesik kesik yanıp sönen ışık ağır çekimle verilir gibi,

İnsan sanki birilerince salondan itilip kakılarak çıkarılmakta.

Lilly sahnenin önüne doğru koşar.

Lilly — Nereye gökkuşağı prensi?

Nereye götürüyorsun kendi kendini böyle? Hani siz istediğiniz sürece yanınızda olacağım demiştin. Kendi kendini, nereye? Bırakın n'olur götürmeyin onu... Nasıl da ihtiyacım var sana... Hep böyle tamamlanmamış bir kadın olarak yaşamak istemiyorum, gücüm yok buna.

Lilly sorgu alanından çıkarak, banka yönelir. İnsan se-yirci koltuğundaki yerini almıştır.

Lilly — (Oturur oyunun başındaki edasıyla). Ah yor-gunum. Yoruldum çok. (Fıstığını yemeğe başlar). İnsa-nın böylesine prizmatik bir yapıya sahip oluşu... Tüm güzellikler ve çirkef böyle iç içe, yan yana. Bunu aynı insanda milyonlarca kez tekrar tekrar yeniden görüp kavramak nasıl da yorucu. (Tek tek merakla bakar izleyicilere gene). Gene de seni öylesine çok seviyorum ki gök kuşağı prensi (İzleyecilerin tümüdür artık ses-lendiği). Özellikle de o her an değişmeğe hazır sesinde-ki, o eşsiz, o parlak gürlüğü (yer). Biliyor musun o gün duruşmada bana duyurduklarınla hayatımın ondan sonrasına büyük ölçüde yön verdim. (Gururla anımsar) Sonunda böylesi yüreklilik gösterecek biri... «Aslında pek matah bir şey yapmış da değilim ben o duruşmada. O uğursuz dönem sona erdiğinde, bu başına buyruk gü-neyli hanımefendinin kurul karşısındaki tavrına çok alkış tutuldu, hâlâ da tutulmakta. (Acılı güler). İnsa-nın aklından geçenleri söylememeyi başarması pek bir marifet sayılmaz ki... Oysa ben asıl. O gün onlara şöy-le demeliydim... (Kalkar). Bu ülkede bozgunculuk fa-lan yoktur baylar. Bunu sizler de çok iyi biliyorsunuz. Bu ülkede bozgunculuk falan yoktur... Ama başardınız işte, ülkenin yüreği ağzında... Sürüyle ödlekten sürüy-le hain çıkardınız, kabaran dosyalarınızla... Asıl boz-guncu sizlersiniz baylarım. Bozguncunun dik alası hem de.

Öne doğru yürüyerek, fıstığını ön sıralardan birinde du-ranlarla paylaşır.

O dönem kişisel ahlaktan başka sığınacak bir değer bu-lamayan Lillian Hellman'a bile boyun eğdiğini belirten bir mektup yazdırdınız. (Dertleşir en yakınındakiyle). Yoo, boş yere itiraz etme gök kuşağı prensi.. Mektubum o dönem için bir kahramanlık sayılsa bile, aslında bir

baş eğmeydi o da. (Susku). Belki biraz daha onurlu bir boyun eğme yalnızca...

Yerine döner.

Oysa ne yapmalıydım biliyor musun. (Tek tek izleyicilere bakar gene). Tek şey vardı yapılacak o şarlatanlara... Duruşma salonuna girip, adımı adresimi bıraktıktan sonra, kapıyı çarpıp çıkmak o da. Canınız cehennem... (Susku). Ah... Zindandaki farelerden korkmama öğretilmeli insan oğlu, her yaşta.

Lilly oturur banka.

Lilly kaşla göz arasında, kesekağıdını şişirmiştir. Efeikle desteklenen patlama.

Lilly — (Patlak kesekağıdına gülerek bakar). Fareler ha? (Kesekağıdını ucundan tutarak seyirciye atacakmış gibi yapar). Fareler... Bööööö.

Haşarı bir çocuğu andıran gözleriyle uzun süre süzer izleyicileri. Sonra ıslıkla oyunun müziğini çalmağa başlar. Çalabilmesi onu da şaşırtmıştır sanki. Kesik kesik, sürdürür ıslığını, parmaklarının da yardımıyla, bir uyarı gibi.

perde

SIRA DIŞI BİR SEVDA

*Bilgesu Erenus'un L. Hellman'ın
ölümünden sonra yazdığı
Sıra Dışı Bir Sevda yazısı.*

*Gösteri Dergisi
Ağustos 1984 sayısı.*

Destansı sevdaları yaratanlar, onun kişilerinden çok bu sevdayı izleyip aktaranların, düşünce gücü ve özlemidir. Romeo ve Juliet'den Ferhat ve Şirin'e ulanan bir çizgi. Lillian Hellman - Dashiell Hammet de çağımızın ulaşılmaz, sıra dışı sevdalarından biri bence. Onun için bu sevdaya, doğa üstü güçler katmada bir sakınca görmüyorum.

O gün, ölüm meleğini atlatarak, Lillian'ı mutlaka Dashiell Hammett almağa gelmiştir. Öyle ya Amerika'yı karış karış bilen eski bir dedektif. Hiç de güç olmamıştır, ölüm meleğinin torbasındaki adreslerden Lillian'inkini alıp, yerine bir meclis binası, bir stadyum ya da boş bir kamu arazisinin adresini koymak...

Ölüm meleği yanlış adresde Lillian'ı araya dursun, o usulca yazlık evin aralık duran penceresinden süzülüp girivermiştir içeri. Lillian hiç şaşırmas onu görünce. «Geleceğini biliyordum» der. Elleri saçlarına gider telâşla. «Ama tuhaf bir tembelliğim var bu gün üzerimde.»

Dashiell'e yatağın kenarında yer açar. «Bana öyle bakma n'olur Dash. Benim yaşındaki bir insan yatmaktan başka ne yapabilir.»

Dashiell'in elleri onun dudaklarına uzanır. Lillian'ın dudakları ince bir çizgi, sanki hiç yokmuşçasına. Lillian yarım kalan bir gülüşle, «Biliyor musun yaşlanmaktan hep korktum» der. «Hem de ölesiye merak ettim yaşlanmayı.»

Dashiell ellerini çekmiştir. Lillian gece lambasının hemen yanında duran çilek rengi rujuna uzanır. Yastığının altından çıkardığı küçük aynada, dudaklarına yeniden ve ısrarla şekil verir. Kendi kendine bakıp, güler sonra.

«Biliyorum çocuksu bir şey ama... Yaşlanırken hep di-yordum ki... Ya istediğim şeyleri yapamayacak hale gelirsem bir gün.»

Parmaklarını tükürükleyerek kaşlarını düzeltir. Düşük göz kapaklarını eliyle kaldırma çabasında.

«On yıl öncesi bir röportajımda söylemiştim bunu. Bana soru yönelten genç esmer bir adamdı. Ama nasıl da cahil...»

Lillian aynada kendi buruşuklukları yerine, röportajcının oluşmamış hamlıktaki, umursamaz yüzünü görür san-ki, «öööög» Dilini çıkarır ona.

Hiç bir şey yapamaz hale gelmekten duyduğum kaygı-yı anlattığımda «Bana demişti ki, bundan sonra ne yapmayı düşünüyorsunuz peki demişti. Hiç dedim, hiç... Biraz daha yaşlanmayı sürdüreceğim.»

Lillian elindeki aynayı, odanın bir köşesine fırlatır atar.

«Son yıllarda iyice sana benzedim, Dash. İç eğitimi ol-mayan, derinlikten yoksun kişilere tahammül edemiyorum. Çok kavga ettim, çok dost, çok arkadaş yitirdim bu nedenle...»

Lillian, Dashiell'in yüzündeki anlamı kavrama çabasıyla bakar ona. Dashiell'in «yanlış yöneli bir öfke» demesinden korkmakta sanki. Oysa Dashiell gözleriyle onaylar onu. Lillian sevinir.

«Bende öyle yaptım zaten Dash... Epey güç oldu ama, boşverdim.»

Kendi adıma pek'bir şey yitirmiş sayılmam bu konuda.»
Lillian geceliğinden sıyrılarak, kalkar yataktan.

«Demek gitme zamanı ha. Gidelim Dash. Artık yaşlan-

manın da merak edeceğim bir yanı kalmadı zaten.»

Giysi dolabını açıp, kararsız bakar bir süre. Sonra da, pembe morun egemen olduğu bir giysi seçer kendine. «Ben giyinirken, gazeteleri karıştır sen istersen» der. «Orda, etejerin altında. «Kesik kesik, çocuksu güler yeniden. «Tıpkı bir kokteyle, bir oyunun galasına gidermişiz gibi değil mi» der. «Ne komik ama...»

Dashiell gazetelere bakmak niyetinde değil, kıpırdamaz yerinden. Lillian'ın gözleri boy aynasındaki görüntüsünde. Elleri tedirginlikle boynuna gider. Yakası açık elbisenin içinde boynu dipsiz bir boşluk sanki.

«Bakıyorum da sen pek yaşlanmamışsın Dash.»

Dashiell ilk kez güler, geldiğinden bu yana. «Bize orda, dünyadakilerden daha iyi bakıyorlar Lilly» der. Lillian Hint ipeği altın yaldızlı uzun bir eşarpla boynunu örterken, «Saçmalama Dash» der. Dashiell, Lillian'ın yaz kış yanından ayırmadığı ampir tarzı koltuğa geçerken, «Pekala» der. «O zaman, erken ölmenin yararları diyebiliriz buna.»

Bacaklarını etejere uzatarak, Lillian'a bakmayı sürdürür. Lillian'ın vücudu bir soru işaretine dönüşmüştür gene saçlarından topuklarına dek. Dashiell bu vücudun soruyu sözcüklere dökmesini bekler.

«Diyecektim ki... Ölmek nasıl bir şey?»

Lillian küçük adımlarla, Dashiell'a yönelir. «Çok ölüm gördüm ama Dash, ölmedim hiç. İç savaş sırasında İspanya'da. Hitler faşizmi avrupasında. İkinci savaşta Rusya'da. Genç ölümler, çocuklar, kadınlar... Fırınlananlar, asılanlar. Sonra Vietnam, Sonra Ürdün fotoğrafları...»

Lillian bir kaç dergi uzatır ona. Dashiell hep aynı suskunlukta.

«Şunlardan birinde olacaktı... Toplu kıyımlar... Dün sabah baktım daha.»

Lillian telaşla karıştırır derginin sayfalarını.

«Ah nasıl da reklamlarla böyle iç içe. Arayınca hemen bulunmuyor. Keşke kıvırsaydım sayfa kenarlarını.»

Lillian umutsuzlanıp, bırakır dergiyi. «Yaşadığım sürece

genç ölümlerden hep utandım Dash» der. «Utandım hep.» Birden kollarını açar sonra. «Ah» der, «Ne şaşkınım. Geldiğinden beri, bir doğru dürüst sarılmadım sana.»

Dashiell tüm görüntüsüne karşılık kocaman bir boşluktur. Lillian sendeler. «Korkuyorum Dash» der. «Nerdesin, ulaşip dokunamıyorum sana.» Dashiell «Burdayım Lilly, inan» der, kıpırtısız gene. Lillian «İyi öyleyse» der. Değmeden dizlerinin dibine oturur onun. «Sarılmaktan vazgeçtim ben de. Bari bir şeyler söyle.»

«Nasıl bir şey?»

«Ne bileyim. Artık hep birlikte olacağımız için seviyorum gibilerinden bir şeyler. Biliyorsun hangi dokuda olursak olalım, biz kadınların her zaman ihtiyacı vardır buna.»

Dashiell yaşadığı günlerdekinden çok daha büyük bir istekle, saçlarına dokunmak ister Lillian'ın. Dokunamaz. Lillian görmeden, acıyla hisseder bunu. «Aldırma» der sonra. «Sen hep kuşkucuydun zaten... Bense hep duygusal, ilişkimizde.»

Lillian birden coşkuyla fırlar oturduğu yerden.

«Birazcık daha vaktimiz olmalı Dash... Son bir içki için meselâ.»

Lillian eski günlerdeki gibi martiniyi kendi elleriyle, özenle hazırlar ona. «Biliyor musun Dash?» der. «Sen gittiğinden bu yana, bir türlü sarhoş olamadım ben. Ciddi biçimde istedim bazen kendimi dağıtmayı. Ama boşuna... Bazen de tek avuntum oluyordu bu ayıklık. Sabahları yataktan kalktığımda diyordum ki: Umduğundan daha iyisin Lilly. Bak hiç bir şeyi unutmuyorsun, işte hiç bir şeyi...» Yuvarlak masanın üstündeki, henüz okunmamış bir kaç kitabı ve yanıt bekleyen bir kaç mektubu iterek bardakları yerleştirir. «Hiç bir şeyi unutmak istemedim Dash... Yoksa çok çabuk dağıtabilirdim kendimi.» Masaya karşılıklı otururlar.

«Dadım Sophronia olsaydı, yeşil zeyinle, çerez getirirdi şimdi. Olsun, n'apalım... Böylesi de iyi.»

Tokuşan kadehler ses vermez. İkisi de şaşırmuşcasına güler buna.

«Görüyorsun... Sağlığımıza diyemeyiz artık.»

«Ölümümüze o zaman Lilly.»

«Ölümümüze Dash.»

Lillian bir dikişte bitirir içkisini. Yeniden doldururken, «Hadi, söylesene Dash» der. «Nasıl bir şey bu ölüm?»

Lillian onun yanıtını beklerken bir sigara yakar. Aniden çıkacak bir rüzgârdan korunmak ister gibi, eliyle perdeler alevi. Dashiell hep aynı suskunlukta.

«Senin ölümün meselâ... Yıllar yılı tekrarlayıp durdum kendime. Hiç unutmadıklarımın arasında o da. Bir yılbaşı gecesiydi. Sen çok ısrar etmiştin git eğlen diye. Oysa hiç gitmek niyetinde değildim ben. Yeni yıla girmek üzereydik, hastabakıcı telefon etti. Çabuk gelin Bayan Hellman, bilinci yerinde değil, diyordu. Yol boyu —aptal kadın, aptal kadın— diye küfredip durdum hastabakıcıya. Dashiell Hammett ölebilir ama, bilincini yitirmez asla. Odana girdiğimde yatağında oturuyordun. Elinde bir kitap vardı her zamanki gibi. Nasıl rahatladım seni öyle görünce. —Aptal kadın, aptal kadın— işte... Üstelik hastabakıcıyla konuşuyordun. — Gel şekerim— diyordun, bak ne ilginç değil mi? Ah bu kadın, bana dönüp, durumu hiç iyi değil diyor hâlâ. Benim içeri girdiğimi farketmemiştin. Elindeki kitap Japon pullarıyla ilgiliydi. Ve kitabı ters tutuyordun Dash. İlk kez ters tutuyordun bir kitabı. Sonra saatler boyu uyudun. Koma diyorlar hani. Hastabakıcı kadın hayat belirtilerini yavaş yavaş yitiriyor dedi. Hâlâ inanmıyordum ona. Gecenin bir yarısı gözlerini açıp, bana baktığında, gidiyoruz Dash, dedim... Gidiyoruz burdan. Nereye, dedin. Hastabakıcının orada olup da, seni duymasını çok isterdim. Bir mucize bu sözcük, nereye... Evet Hammett ölebilir ama biline. Harvard'da hoca idim o zaman. Hastane, üniversitenin yakınında idi. Derslerin dışında hep yanında olacağım senin Dash, dedim, hiç yalnız bırakmayacağım seni. Yanıtlamadan saatler boyu uyudun. Yoo uyuduğunu san-

mıyorum. Saatler boyu düşündün yani... Onca düşündükten sonra da çok uzak dedin. Olsun Dash ambulansla götüreceğim seni. Gene yanıtlamadın, geceler boyu düşündün gene. Koma diyorlar hani. Tam iki gün sonra, başını doğrultma çabasında, ambulans ha dedin... Çok pahalıya patlar bize. Sonra düşünmeyi bıraktın artık, ölmüştün.»

Bu kez Dashiell tazeler içkileri.

«Hâlâ bir şey söylemedin Dash. Nasıl bir şey bu ölüm? Seni değiştirmedigine göre önemli değil. Hâlâ çok az konuşuyorsun işte. Off, bu elbisenin içinde ne kadar rahatsızım bilemezsin. Birazcık daha vaktimiz var değil mi? Başka bir şey deneyebilirim.»

Dashiell başıyla onaylar onu. Lillian'ın az önce yakıp unuttuğu sigarası uzun bir küle dönüşmekte. Lillian giysi dolabının önünde kararsız dururken, Dashiell de gazetelere uzanır.

«Şu siyah tuvaletle, inci kolyeye ne dersin, aa, yo, çok törensel... Ya da şu turkuvaz rengi şifon meselâ...»

Dashiell yüksek sesle güler. Lillian elinde tuttuğu giysileri yatağın üstüne fırlatır.

«Neden güldün?»

Dashiell gazetenin birinci sayfasındaki yöneticinin resmini işaret eder.

«Bizim kovboy değil mi bu? Hay Allah, yüzü hiç yabancı gelmiyor diyordum ben de.»

«Hıı, senin zamanında Hollywood sinema çalışanları sendika başkanıydı.»

«Aslanım benim... Sendika üyelerini nasıl da kulağından tutup McCarthy'nin yargı iskemlesine oturtuverdiydi bir bir... Demek ki karşılıksız kalmamış hizmeti.»

Lillian'ın elinde büyük cepli, askılı bir giysi vardır şimdi.

«Bu da olmaz değil mi Dash... Çok sayfiyelik.»

Dashiell hâlâ gülümseyerek bakmakta elindeki gazete. Lillian o elbiseyi de yatağın üstüne fırlatır.

«Eskiden gazetelerde toplumdan, insan haklarından, kadınların katli ezilmişliğinden filan söz edilirdi Dash... Başlı siyasal derde girmişleri savunanlar bile çıkardı tek tük... Hatırlıyor musun, gene de azımsardık biz... Şimdi yalnızca kala kala otomobil markaları...»

Dashiell sayfayı çevirir tedirginlikle. «Ben de» der. «Beyzbol maçlarının sonuçlarına bakıyorum zaten» Lillian'ın eline bir pantolon tunik geçmiştir şimdi. Bir an aradığını bulduğunu sanır.

«Yoo, haklarını yemiyeyim. Arada bir kadınlarla ilgili bir şeyler çıkıyor gene gazetelerde... Ama bütün mesele, çöp tenekesini kimin boşaltacağı imiş sanki...»

Pantolon tünüğü de atar yatağın üstüne öfkeyle. «Ah,» der «ne şanssızım. Doğru dürüst bir elbisem bile yok ölmek için «Birden gözüne başka bir giysi ilişir. Naylonlanıp öyle asılmış, yıllardır kullanılmadığı belli. Lillian coşkuyla bağırır. «Bak Dash, bak ne buldum.» Dashiell gözlerini gazeteden ayırmadan konuşur. «Biliyorum çok özel günlerinde giyersin bunu.» Balmain etiketli krem rengi giysinin dantelleri iyiden sararmış.

«O gün kurulun önünde de böyle.»

Sonunda aradığını bulmuştur Lillian.

«Dantel eldivenlerim, şapkam olacaktı birde.»

Çarçabuk hazırlanmıştır Lillian. Boy aynasında beğenerek bakar kendine.

«Oh şimdi nasıl da rahatım. Biliyor musun Dash, bazı ülkelerde hâlâ alkış tutuluyormuş benim yaşantımdaki o döneme. Bu herşeye rağmen, insanlık adına, yani insan onuru adına diyorum, umut verici bir şey, öyle değil mi Dash.»

Lillian, Dashiell'in elindeki gazeteyi kapıp, öfkeyle yataktaki giysi yığınının üzerine fırlatır.

«Şimdi beyzbolundan başlayacağım ama. Yoo, bu konuda susamazsın. Doğru söyle Dash. Çok yakıştı... Gene çok güzel oldum değil mi? Biliyorsun kahraman olmaya hiç özenmedim ben hayatımda. O gün kurulun önünde de öy-

le. Ama Amerika'da çoktandır bir kahraman çıkmıyor Dash. İnsan yalnızca bunun için bile ölebilir. Evet, ben hazırım, ne zaman istersen gidebiliriz.»

Dashiell gazeteyi katlayıp yerine korkunç «Hişt, kahraman çıkmıyor da ne demek» der. «Coca Cola imparatorluğunu gücendireceksin sonra.» Lillian dantel eldivenlerini sürekli giyip çıkarmakta.

«Sen inançların yüzünden hapse girerken, bana demokrasiyi savcılar ve polisler öğretemez demiştin. Gerekiirse yalnız özgürlüğümü değil canımı da verebilirim demokrasi uğruna demiştin.. Ben hiçbir zaman senin kadar köktenci olmadım Dash ama... Gene de son yıllarda bana en çok acı veren buydu. Yeryüzünde insanlar demokrasiyi hâlâ bunlardan öğrenmek zorunda. Lillian gazeteyi ters yüz eder, yöneticinin resmi yerine beyzboll haberleri görünür gene.

«Haklısın, en iyisi beyzboll haberleri galiba. Ah politik yazılar yazmayı bir becerebilseydim.»

Lillian kendi söylediklerine şaşarak güler.

«Birazdan ölecek biri için amma da, lüks bir acı. Yoksa öldüm mü Dash. Olsun, gene de çok isterdim politik yazılar yazabilmeyi. Neden hâlâ söylemiyorsun, nasıl bir şey şu ölüm. Bir sigara daha içebilirim değil mi? Lütfen Dash. Lütfen anlat bana.»

Dashiell sigarasını yakar onun. «Fareler filan yok orda Lilly» der. «Kurullar, sorgulama heyeti, hapishaneler, açlık, işsizlik, bu günden yarına güvensizlik, yok böyle şeyler.»

Lillian ardına yaslanırken, «Bunları senden duyduğuma sevindim Dash» der. «Bilmiyorum neden, birden panikledim.» Dashiell sürdürür konuşmasını.

«Senin anlıyacağım, büyük bir hiçlik... Bir sigara da bana versene.»

Lillian sevinçle uzatır ona paketi.

«Aslolan yaşamaktır gene de Lilly. Bütün çelişkiler içinde ve direnerek yaşamak.»

Lillian onun sigara içişini emeklerken birden ayakları üzerinde doğrulmuş bir bebeğin yürümesini izler gibi, coşkuyla izlemekte.

«Çok sevindim, çok sevindim sigara içebildiğine Dash.»

«Artık farketmez ki...»

«Doğru ya hayatla, ölüm arasındaki çizgi nasıl da bıcak sırtı. Az kaldı ciğerlerin nasıl diyecektim sana, çok öksürmüyorsun ya...»

«Gene de çok iyi geldi bu sigara... Ama, hadi gidelim artık.»

Uysalca kalkar Lillian. Son bir kez aynaya yönelir.

«Doğru söyle Dash. Tüm hayatım boyunca en yakışan elbisem bu oldu, değil mi bana.»

Dashiell sigarasını söndürürken «Çok iyi ettin Lilly» der. «Ben belki de anlamsız bir biçimde koruma çabasındaydım seni. Oysa sen, bana rağmen... Çok iyi ettin Lilly. Bunu giydiğin için yani... Keşke herkes hayatının bir anında olsun, böylesi bir giysiyi taşıyabilse üzerinde.»

Lillian mutludur çok. Elini uzattığında sevinçle bağırır.

«Sana deşebiliyorum, sana deşebiliyorum artık Dash.»

Pencereden el ele çıkıp gitmezden önce, Dashiell yazlık eve gelmeden Lilly için cebine katlayıp koyduğı, küçük mavi bir bulutu yere serer. Lillian coşkuyla el çırpar bulutun karşısında.

«Ah Dash. Sanki çiftlikteyim gene. Geyikler su yoluna iniyor bak. Sophronia, incir ağacım, kahyam Gus, ırgatlarım Betty, Kitty... Çiftliğim hiç satılmadı, hiç. Hiç işsiz kalmadım sanki. Kimse pasaport almamda bir güçlük çıkarmadı bana. Siyasal inançlarından dolayı hiç kimse yargılanmadı. Sen sağlığını yitirmedin hiç hapisanelerde. Sağ ol Dash, çok sevdim bulutumu. Öylesine sevdim ki... Hiç yıkım resimleri görmedim ben. Genç ölümler, asılanlar, fırınlananlar. İnsanlar hiç savaşmadı hiç...»

Bulutun üstüne çıkar oturur Lillian.

«Kimseden gizleyecek değilim. Her zaman biraz kon-

for aradım ben çevremde. Kınayanlar varsa umurumda değil. Hem her insan değer buna değil mi Dash. »

Dashiell'a yanına oturduğunda sımsıkı sarılır.

«Sağ ol Dash, sağ ol. Böylesi mavi bir bulut hiç düşünmemiştim ben.»

«Sen de sağ ol Lilly..»

«Ah biz deliyiz. Halâ sağ ol diyoruz birbirimize bak-sana.»

«Dayanışmanın güzel alışkanlıklarından biri bu Lilly. Ölümde bile terkedilmese olur.»

Aldatılmış ölüm meleği kan ter içinde, Lillian Hellman'ın yazlık evine vardığında, onları bulamadı. Yalnızca pencereden kayıp giden, parlak ışıktta, küçük, sevinçli bir bulut.

BASINDA GÜNEYLİ BAYAN

•Dönemin güncel olaylarına çok bağlı kalmam bir özelliğim. Tiyatro, dönemini anlatmalıdır. Bir oyunumun ikinci kez oynanması beni rahatsız ediyor. Belki bir oyun elli yıl sonra falan bir daha oynanabilir. O zaman da geçmiş dönem hakkında, o günün insanlarına bilgi verir. Çünkü tiyatro daha kalıcı olanını kaldırmaz ve ben diyorum ki, kalıcı olanı toplum kendisi bulur.»

Bilgesu Erenus
(CUMHURİYET)

GÜNEYLİ BAYAN NEDEN 32 YIL SONRA AST SAHNESİNDE?

Bir toplumda bağnazlık, hoşgörüyü, uzlaşmayı aşarak, düşünceyi baskı altına alırsa o toplumda barınmak güçleşir... Buna karşı doğru ve iyi çözüm kuşkusuz «örgütlenme özgürlüğü»nden yararlanabilmektir. Ne var ki, düşünce ve inanç özgürlüğünün tehdit altında tutulduğu bir toplumsal düzende öbür özgürlüklerin büsbütün yok olacağı açık. Böyle bir «toplumsal isterinin karşısında» bireysel direnmenin gücü yine «bireysel ahlâka» bağlı gözükmüyor. Bilgesu Erenus'un oyun kişisi (Güneyli Bayan) Lillian Hellman da bunu yapıyor.

Toplumların kimi dönemlerinde, topluma özgü olayları, bunalımları anlatmak güçtür. Bu durumlarda yazarların

başvurduğu yöntemlerin başında «tarihsel oyun» yazmak gelir. Aynı biçimde, başka ülkelerde geçenleri anlatmak da bir başka çözümdür.

Atilla SAV

AST'nun «Güneyli Bayan»la ne yapmak istediği, bu oyundan sonra sahneye konacak oyunla daha iyi anlaşılıyor. AST'nun ikinci oyunu Brecht'in «Galilei Galileo»su... Üçyüzlü yıl ara ile doğru bildiklerinden vazgeçmesi, dostlarını suçlaması için mahkeme karşısına çıkarılmış iki insan: AST'nun bu yıl sahneye çıkararak insanı araştırma konusu yapacağı iki kişi... Biri Piza'lı bir bilgin Galileo... İkincisi bir yazar Lillian Hellman.

Selma TÜKEL

GÜNEYLİ BAYAN KİMDİR?

Lillian Hellman, güneyli zengin bir çiftçi ailenin kızı. Liberalizmi inançla savunuyor, çevresinde onca parti dernek olmasına rağmen, onlarla birlikte olmuyor, hattâ onlara antipati duyuyor. Ancak onun bu tavrı «Hellman»ın «kara listeye» alınmasına engel olmuyor. Başına buyruk, Lillian Hellman, Koinite'de asgari namus, «kişisel ahlâk» değerlerine sarılarak kendisine yöneltilen soruları yanıtsız bırakıyor: en azından «muhabirlik» yapmıyor.

NOKTA

Lillian Hellman, Mc Carthy'nin öncülüğünde hukukun üstünlüğü ilkesinin hiçe sayıldığı bir dönemin dişli çarkına tutulan yazarlardan biridir. İnsanın yüzyıllar boyunca ka-

zandığı değerleri tahrip etme amacıyla d6nd6r6len bu ark ve kendi değerini korumaya alışan Lillian Hellman...

Őukran KURDAKUL

G6NEYLİ BAYANIN YAŞAMINDA KİMLER VARDIR?

Bilgesu Erenus'un çalışmasının sahneye konulması sırasında iyice belirginleşen en 6nemli 6zelliği, Amerikalı oyun yazarı Lillian Hellman'ın yaşamında karşısına çıkan ve kişilikleriyle geniş bir yelpaze oluşturan erkeklerin t6m6n6n aynı insanın. Rutkay Aziz'in g6r6n6m6 altında 6n6m6ze gelmesi. Hellman'ı savunan avukat da, yargılayan McCarthy'ci yargıç da, koruyucu kanatlarını germeye çalışan dirençli, bilinçli sevgilisi de, ikiy6zl6, korkak ve pısırık eski arkadaşı da, bir tek insan g6r6nt6s6 içinde somutlaşmıyorlar mı? Sevgiyle kinin, iyilikle k6t6l6đ6n, hoşg6r6yle hoşg6r6s6z l6đ6n, zamana ve koşullara g6re aynı beynin, aynı vicdanın içinden çıkabileceği gerçeğini de haykırıyor «G6neyli Bayan». İnsanoğlunun davranışlarının, tepkilerinin ardında yatan karmaşık dokuyu az çok 6zmeye abalamadan, toplumsal olayları sağlıklı biçimde yorumlamak, gerçeğe ulaşmak çok g6. «İyiler bu yanda, k6t6ler o yanda» felsefesinin basitliğinden oluşan tehlikeli tuzadığa d6şmemeye 6zen g6sterenler ne mutlu ki g6n6m6zde giderek çoğalmakta.

Mehmet BASUTU

ISLIK ALMAK 6ĐRENİLİR Mİ?

Yaşama, insanlara karşı, alnı açık olmanın sesli bir g6sterisidir sanki ışlık alma edimi. Yaşamın hak edilididir.

Kendine güvenin saf aydınlık bir simgesidir. Korkuya, bas-
kıya, karanlık güçlere nanik yapmaktır.

Remzi İNANÇ

Bayan Hellman, «bir sürü suçsuzdan bir sürü suçlunun» yaratıldığı Kurul'da, özgürlüğü ve onurlu olmayı; ekmek gibi, su gibi gerekli ve yaşanılır kılan insanın sesidir... Koşullar ne olursa olsun: Kişisel onurunu korumaktan başka bir şey yapamayacağına inanan insanlar ile yaşam bir anlam kazanır. Birey olmanın onurunu taşıyamayan, bu sorumluluğu duymayanlar ise ister örgütlü, ister tek başına: «şarlatanlar döneminin» oyuncularını, —oyuncuları da değil, figüranları— olmaktan kurtulamazlar bence. Birey olarak özsaygısını yitirmeyenler ise, sonunda Güneyli Bayan gibi, ıslık çalmasını öğrenirler. Yanlışlıklara seyirci kalmak yerine «ıslık çalmayı» yeğleyen kaç kişi var çevremizde.

Haldun ARMAĞAN

GÜVERCİN DORUĞU

Bilgesu Erenus yalnız iyi bir tiyatro yazarı değil. Aynı zamanda yüzeysellikten en uzak, insan ruhunun derinliklerini araştırmada en korkusuz, o anlamda da en bağımsız ve açıksözlü aydınlarımızdan biri.

Hakkında aynı şeylerin söylenebileceği bir Amerikalı meslektaşımın Mc Carthy dönemindeki cadı kazanına karşı direnişini pırl pırl bir duyarlılıkla işlemiş.

«Yiğit», «efendi», «çelebi» gibi övgü sıfatlarını genellikle erkeklere yakıştırmaya alışmışızdır. Lillian Hellman'da öyle özelliklerin hepsi var. Fazlası da var.

«Arzu Tramvayı» oyununu biliyorsanız yarı-aristokrat,

zarif, kültürlü, duygulu, ak ve heyecan dolu güneyli kadın tipini tanrsnz. Lillian Hellman da onlardan. Ama teki oyunun bakadn gibi kendini dağıtmamı, ömrünü toplumu toparlamaya adanmış.

Kahramanlık taslamadan, ŐirretleŐmeden, kimseyi suçlayıp aŐađılamaya gerek görmeden sürdürüyor yiğitliğini. Gerçekte pek çok "zaaf ile malul". iftliğinde başını dinlemek isteyen, her çeşit güzelliği bilip seven, kodes farelerinden d kopan, erkeklerden de yemediği kazık kalmayan bir kadın olduğu halde...

Refik Erduran
(GÜNEŐ)

Lillian Hellman

Dashiell Hammett

Güneyli Bayan 1983'de AST'nca oynandı.
Ruthkay Aziz'in yönettiği oyunda
Işık Yenersu ve Ruthkay Aziz rol aldılar.

Bu oyunuyla Işık Yenersu
1983 Ulvi Uraz en iyi oyuncu ödülü,
1983 Ankara Sanat Kurumu
en iyi kadın oyuncu ödülüne
layık görüldü.